

А. П. Поляков

Сучасний стан та перспективи розвитку Збройних Сил України

Навчальний посібник

ВНТУ 2016

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

А. П. Поляков

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

Навчальний посібник

Вінниця
ВНТУ
2016

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

А.П. Поляков

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ**

Затверджено Вченою Радою Вінницького національного технічного університету як навчальний посібник для студентів усіх спеціальностей.
Протокол № 10 від «27» травня 2016 р.

Вінниця ВНТУ 2015

УДК 629.113
ББК 39.33.08
П 54

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 10 від «27» травня 2016 р..)

Р е ц е н з е н т и:

В. Ф. Анісімов, доктор технічних наук, професор
В. В. Біліченко, доктор технічних наук, професор
В. В. Коваль, кандидат технічних наук, СНС

Поляков А. П.

П 54 Сучасний стан та перспективи розвитку ЗС України: навчальний посібник /А. П. Поляков. - Вінниця: ВНТУ, 2016. – 103 с.

В навчальному посібнику розглянуто історію створення ЗС України, їх організаційну структуру, чинники, що впливають на ступінь воєнної небезпеки і характер військових загроз для України, проблеми воєнної безпеки в Україні, а саме: аналіз стану системи воєнної безпеки, умови формування даної системи та її складових. Розглянуто напрямки реформування Збройних Сил України та проблеми які виникають на шляху до проведення реформ та перспективи розвитку Збройних Сил України.

Навчальний посібник призначений для студентів усіх спеціальностей.

**УДК 629.113
ББК 39.33.08**

© А. Поляков, 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
1 ВОЄННА НЕБЕЗПЕКА І ВОЄННІ ЗАГРОЗИ.....	5
1.1 Джерела і характерні ознаки.....	5
1.2 Чинники, що впливають на ступінь воєнної небезпеки і характер військових загроз для України.....	7
1.3 Існуючі та прогнозовані загрози воєнній безпеці України.....	9
2 ПРОБЛЕМА ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	15
2.1 Система забезпечення воєнної безпеки і умови її формування.....	15
2.2 Складові системи воєнної безпеки і їх повноваження.....	21
2.3 Аналіз стану системи воєнної безпеки.....	32
3 ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ.....	35
3.1 Історія створення Збройних Сил України	35
3.2 Організаційна структура Збройних Сил України.....	37
3.3 Міністерство оборони України.....	39
3.4 Генеральний штаб Збройних Сил України.....	40
4 СУХОПУТНІ ВІЙСЬКА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	45
4.1 Історія створення Сухопутних військ Збройних Сил України	45
4.2 Призначення Сухопутних військ Збройних Сил України	45
4.3 Складові частини Сухопутних військ Збройних Сил України.....	46
4.4 Миротворча діяльність Сухопутних військ Збройних Сил України....	48
5 ПОВІТРЯНІ СИЛИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	51
5.1 Історія створення Повітряних Сил Збройних Сил України	51
5.2 Особливості діяльності Повітряних Сил Збройних Сил України	52
5.3 Види авіації Повітряних Сил Збройних Сил України	53
5.4 Протиповітряна оборона Повітряних Сил Збройних Сил України	55
5.5 Удосконалення Повітряних Сил Збройних Сил України	56
6 ВІЙСЬКОВО - МОРСЬКІ СИЛИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	59
6.1 Історія створення Військово-Морських Сил Збройних Сил України ..	59
6.2 Особливості діяльності Військово-Морських Сил Збройних Сил України	61
6.3 Склад Військово-Морських Сил Збройних Сил України.....	62
6.4 Участь Військово-Морських Сил Збройних Сил України у міжнародних операціях.....	64
7 СУЧАСНИЙ СТАН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	68
7.1 Стан Збройних Сил України на сучасному етапі.....	68
7.2 Перспективи розвитку і шляхи вдосконалення системи воєнної безпеки України.....	73
7.3 Основні напрями реформування Збройних Сил України.....	75
7.4 Шляхи реформування Збройних Сил України.....	77
8 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ВОЄННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ.....	81
8.1 Особливості воєнної організації держави.....	81
8.2 Проблеми реформування Збройних Сил України.....	88
ГЛОСАРІЙ.....	96
ЛІТЕРАТУРА.....	102

ПЕРЕДМОВА

В умовах напруженої, багатопланової боротьби – збройної, інформаційної, економічної та за іншими напрямками довелося вирішити проблему відновлення боєздатності військових частин (з'єднань) та створення угруповань військ (сил), здатних забезпечити оборону держави.

Створюється нова система управління військ (сил), впроваджено нові стандарти підготовки військ (сил) і органів військового управління, при цьому використовуються досвід участі підрозділів Збройних Сил України в антитерористичній операції та найкращі досягнення армій країн НАТО.

Спільними зусиллями органів державної влади удосконалено систему відновлення, модернізації та ремонту озброєння і військової техніки, що дало змогу закупити, відремонтувати та поставити у війська близько 3 тисяч одиниць озброєння й техніки. Загалом на третину підвищені темпи оснащення Збройних Сил України модернізованими і новими зразками озброєння, військової і спеціальної техніки та матеріально-технічними засобами. Діяльність керівництва держави щодо захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України має потужну дипломатичну, експертну і гуманітарну підтримку провідних демократичних держав Європейського Союзу й Організації Північноатлантичного договору.

Міністерство оборони України розпочало кардинальні зміни, покликані модернізувати та зміцнити оборонне відомство. Для визначення напрямів реформ у сфері оборони проведено оборонний огляд і за його результатами підготовлено проекти основних документів оборонного планування в оновленій редакції, які складуть основу для розроблення програм розвитку Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони.

Прийнято рішення про змішану форму комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями (за призовом та за контрактом). Таке рішення забезпечить формування надійного кадрового резерву армії. На законодавчому рівні вирішені питання, які ускладнювали проведення мобілізаційних заходів, розширено межі участі підрозділів військ (сил) у антитерористичній операції, поліпшено матеріально-технічне забезпечення, а також соціальна, фінансова і правова захищеність військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Особлива увага в навчальному посібнику приділяється вивченню історії створення Збройних Сил (ЗС) України її організаційної структури, чинників, що впливають на ступінь воєнної небезпеки і характер військових загроз для України, проблем воєнної безпеки в Україні.

Даний навчальний посібник призначений для студентів усіх спеціальностей та рекомендований для використання при вивченні дисципліни «Сучасний стан та перспективи розвитку ЗС України».

1 ВОЄННА НЕБЕЗПЕКА І ВОЄННІ ЗАГРОЗИ

1.1 Джерела і характерні ознаки

Умовою успішного дослідження проблем воєнної безпеки країни, практичного вирішення задач її збройного захисту є розгляд характеру існуючих міжнародних і внутрішньодержавних відносин, виявлення джерел воєнної небезпеки і загроз національним інтересам в даній сфері.

Як воєнна небезпека, так і воєнна загроза є своєрідними характеристиками тієї, що реально існує або прогнозованої в майбутньому військово-політичної обстановки, відносин між коаліціями держав, окремими країнами, різними політичними силами усередині них.

Воєнна загроза - стан, що характеризується існуванням потенційної можливості застосування воєнної сили проти держави для досягнення політичних і інших цілей яким-небудь суб'єктом військово-політичних відносин.

Відмінність воєнної небезпеки полягає в тому, що вона указує не на потенційну можливість, а на намір, що реально позначився, одній із сторін застосувати військову силу. Військова небезпека є вищим ступенем напруженості, яка характеризується відкритим протистоянням сторін, їх намірами вирішити існуючі протиріччя військово-силовими методами.

Воєнна загроза не обов'язково пов'язана з початком військових приготувань протилежної сторони. її джерела, як правило, приховані від поверхневого погляду людей.

Ними можуть бути найрізноманітніші явища і процеси суспільного життя:

- перетин політичних інтересів людей, соціальних груп, класів, держав або коаліцій країн (спроба протиставлення української нації по осі Ющенко - Янукович, тобто політичні інтереси півночі, заходу та центру - інтересам сходу та півдня);

- суперечності на економічному, соціальному, етнічному або релігійному ґрунті (спроба розшарування українського суспільства на багатих і бідних, соціально захищених і незахищених, етнічних українців і представників етнічних меншин, православних і католиків);

- вироблення і накопичення ядерних або звичайних озброєнь (так, на території Росії, окрім звичайних, міститься ядерне озброєння, яке потребує відповідних заходів як щодо його охорони, так і відповідної утилізації);

- наявність і розгортання масових армій (із заходу та півдня - розгортання армії НАТО, зі сходу - армії Росії);

- загроза екологічних катастроф у результаті необережного звернення або навмисного використання бойових засобів (прикладом, останнім часом почастишали випадки настання надзвичайних ситуацій внаслідок вибухів або недбалого зберігання на території України) тощо.

Оскільки військова небезпека припускає можливість застосування воєнної сили для вирішення виникаючих суперечностей і цим вона відрізняється від інших видів небезпеки державі, головною її ознакою є наявність зв'язку даного явища з військово-силовими методами вирішення виникаючих протиріч.

Характерними ознаками воєнної загрози для країни можна вважати:

- наявність гострих суперечностей, розв'язання яких є можливим лише із застосуванням воєнної сили;
- наявність у однієї із сторін достатньої кількості військових сил і засобів для розв'язання суперечності на свою користь або здатність держави створити такі сили в перспективі;
- наявність у лідерів або урядів політичної волі або рішучості піти на застосування сили, здатності використовувати Збройні сили для вирішення можливого конфлікту;
- наявність надійних союзників серед держав, їх коаліцій або інших суб'єктів військово-політичних відносин;
- сприятливі геополітичні умови і реальна (або прогнозована) військово-політична обстановка для здійснення військових акцій тощо.

Джерела воєнної небезпеки беруть початок, як правило, у області військово-політичних відносин. Їх ознаки виявляються в конкретних військово-дипломатичних і військово-економічних акціях сторін, діях військ (сил), активізації інформаційно-психологічного протистояння і диверсійно-розвідувальної діяльності держав.

Ознаками воєнної небезпеки є:

- різке загострення суперечностей і вступ їх у завершальну стадію підготовки до використання сили (вичерпані останні політичні та дипломатичні засоби для вирішення конфлікту);
- створення стороною, що протистоїть, необхідних угруповань збройних сил і інших військових формувань і засобів, здатних до виконання поставлених завдань;
- рішучість політичного керівництва сторони, що протистоїть, використовувати військову силу;
- організація широкої підтримки народом обраного керівництвом курсу на силове вирішення конфлікту;
- різка активізація психологічної, інформаційної та інших видів психологічної боротьби;
- дипломатичні демарші, посилювання військово-економічної блокади;
- проведення мобілізації (повної або часткової) в країні;
- наявність сприятливої військово-політичної обстановки для розв'язування воєнного конфлікту;
- посилення активності збройних сил поблизу кордонів іншої держави тощо.

1.2 Чинники, що впливають на ступінь воєнної небезпеки і характер військових загроз для України

Ключовим питанням для визначення воєнної небезпеки, існуючих і прогнозованих загроз для національної і воєнної безпеки України є проблема формулювання національних інтересів держави у даній сфері. Сучасна система національних інтересів країни достатньо повно відбита в Законі України "Про основи національної безпеки України".

Під національними інтересами розуміються життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток.

Ці інтереси носять довгостроковий характер і визначають основні цілі, стратегічні і поточні завдання внутрішньої і зовнішньої політики держави.

До національних інтересів у воєнній сфері належать:

- унеможливлення поширення зброї масового ураження і засобів її доставки;
- ефективно існуючі структури і механізми забезпечення міжнародної безпеки та глобальної стабільності;
- неможливість втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами;
- недопущення нарощування іншими державами поблизу кордонів України угруповань військ та озброєнь, які порушують співвідношення сил, що склалося;
- підтримання належного рівня забезпечення військовою та спеціальною технікою та озброєнням нового покоління Збройних Сил України, інших військових формувань;
- підтримання боєздатності Збройних сил України;
- достатнє фінансове забезпечення програм реформування Збройних Сил України та оборонно-промислового комплексу України;
- утилізація застарілої та не потрібної для Збройних сил України воєнної техніки, озброєння, вибухових речовин;
- договірно-правове оформлення і облаштування державного кордону України;
- достатній соціальний захист військовослужбовців, громадян, звільнених з воєнної служби, та членів їхніх сімей.

Формування системи даних інтересів відбувається з огляду на загальну систему національних інтересів, втім враховує специфіку воєнної сфери. Більш того, даний процес відбувається з огляду на цілу низку чинників, які підвищують рівень воєнних загроз.

Відтак, до чинників, що підвищують рівень воєнної загрози Україні належать:

- технологічний відрив ряду провідних держав, що останнім часом значно збільшився, і нарощування їх можливостей по створенню озброєнь і воєнної техніки нового покоління. Така ситуація може підштовхнути їх до якісно нового етапу у зовнішніх відносинах;

- перехід окремих держав до практики силових (військових) дій поза норм і принципів міжнародного права і без санкції Ради Безпеки ООН. Зведений в ранг стратегічної доктрини, він чреватий загрозою дестабілізації як національної безпеки України, так і всієї стратегічної обстановки в світі;

- активізація діяльності на території України іноземних спеціальних служб і використовуваних ними організацій;

- тривалий процес реформування воєнної організації і оборонного промислового комплексу України, недостатнє фінансування національної оборони і недосконалість нормативно-правової бази. Як результат - критично низький рівень оперативної і бойової підготовки Збройних Сил України, інших військ, військових формувань і органів, неприпустиме зниження забезпеченості військ (сил) сучасним озброєнням, військовою і спеціальною технікою, крайня гострота соціальних проблем, необґрунтоване і таке, що відбувається поза змісту національних інтересів скорочення армії. Усе це в значній мірі веде до значного зниження рівня як воєнної безпеки України зокрема, так і національної безпеки в цілому.

Для аналізу того, як складатиметься військово-політична обстановка, в якій Україні доведеться існувати як суб'єкту світової політики, слід враховувати, зокрема, її геополітичне і геостратегічне положення - воно є унікальним.

Україна розташована у самому серці Європи, саме це є вихідним при формуванні системи воєнної безпеки. Україна не є сусідом або державою, що граничить із Європою, Україна є Європа і вже через це може і має активно впливати як на регіональні, так і на глобальні соціально-економічні та політичні процеси і життя планети в цілому. Джерелом загроз за даного випадку виступають з одного боку намагання деяких держав зімкнути "кільце Анаконди" над Росією, і з іншого прагнення Росії до повернення домінування над Євразією.

За умов невизначеності напрямів зовнішньої політики, зокрема напрямів адекватного загрозам та небезпекам розвитку воєнної системи безпеки Україна ризикує бути утягненою у політичні гри інших країн, в якій її роль буде зводитися до неправомочного суб'єкта, участь якого віршуватиметься іншими країнами.

Розташування України в серці Європи, перетин України декількома світовими цивілізаціями робить її об'єктом постійних воєнних загроз як локального, так і масштабного характеру.

До основних чинників, які визначатимуть характер воєнних загроз і небезпек на початку XXI століття, а також основних тенденцій у глобальній розстановці сил в світі належать наступні:

- високий ступінь глобальної нестабільності;
- зростання активності у використанні воєнної сили при вирішенні спірних як внутрішніх, так і міжнародних проблем;
- зростання впливу і можливостей терористичних, екстремістських та транеурядових організацій;
- яскраво виражене прагнення Євросоюзу, Росії та Китаю протистояти забезпеченню глобального лідерства США, яке за оцінками фахівців відбуватиметься не менше перших 20 років XXI століття.

1.3 Існуючі та прогнозовані загрози воєнній безпеці України

Відповідно до Закону України "Про основи національної безпеки України" до основних загроз національній безпеці у воєнній сфері належать:

- поширення зброї масового ураження і засобів її доставки;
- недостатня ефективність існуючих структур і механізмів забезпечення міжнародної безпеки та глобальної стабільності;
- нелегальна міграція;
- можливість втягування України в регіональні збройні конфлікти чи у протистояння з іншими державами;
- нарощування іншими державами поблизу кордонів України угруповань військ та озброєнь, які порушують співвідношення сил, що склалося;
- небезпечне зниження рівня забезпечення військовою та спеціальною технікою та озброєнням нового покоління Збройних Сил України, інших військових формувань, що загрожує зниженням їх боєздатності;
- повільність у здійсненні та недостатнє фінансове забезпечення програм реформування Воєнної організації та оборонно-промислового комплексу України;
- накопичення великої кількості застарілої та не потрібної для Збройних Сил України воєнної техніки, озброєння, вибухових речовин;
- незавершеність договірно-правового оформлення і недостатнє облаштування державного кордону України;
- незадовільний рівень соціального захисту військовослужбовців, громадян, звільнених з воєнної служби, та членів їхніх сімей.

І хоча даний перелік воєнних загроз є чималим, він не повною мірою віддзеркалює адекватність воєнних загроз безпеці держави, не розкриває їх дійсного змісту. Відтак доречно звернути увагу на інші, вкрай важливі моменти.

Зниження загрози виникнення великомасштабної війни в Європі не виключило можливості зародження і розвитку конфліктних ситуацій, зо-

крема із залученням в них України. Результатом ескалації цих ситуацій можуть стати і воєнні дії. Більш того, ці конфлікти можуть таємно провокуватися і підживлюватися іншими впливовими країнами з метою отримання додаткових важелів впливу на політику України. Відтак, однією із загроз воєнній безпеці України є можливість воєнного конфлікту на території Європи.

Суперництво в політичній, економічній і військовій сферах між існуючими і виникаючими центрами сили на континенті, потенційні воєннища напруженості, збройні конфлікти на регіональному рівні, наявність в мирний час у ряді держав могутніх збройних сил, а також ядерної зброї, як і раніше складатимуть серйозну загрозу, у тому числі і військову, для національної безпеки України.

Як одну з потенційних загроз можна розглядати створення відповідно до рішень Європейського союзу європейських сил швидкого реагування, головним завданням яких є проведення операцій на європейському континенті по здійсненню гуманітарних акцій. За певних обставин вони можуть бути використані для розв'язання внутрішніх проблем тих чи інших держав (наприклад, для врегулювання етнічних конфліктів), тим самим порушити внутрішню безпеку (наприклад, за умови переходу етнічного конфлікту у площину чи то сепаратизму, чи то іредентизму, чи то реінтеграції).

Іншою проблемою є постійно існуюча ескалація у відносинах між євразійською Росією, Північно-Атлантичним альянсом та європейськими Великою Британією та Францією, які володіють ядерною зброєю. Таким чином, у сфері геополітичних інтересів України перебувають держави, котрі володіють ядерною зброєю і між якими існують суперечності, відтак, створюючи атмосферу перманентної нестабільності. Отже, воєнною загрозою для України є перебування у її безпековому просторі держав з діаметральними геополітичними інтересами, котрі не виключають застосування ядерної зброї для забезпечення власної безпеки.

Не слід також применшувати загрозу певної втрати самостійності та історико-культурної ідентичності при вступі до НАТО. Проведений аналіз надав можливість стверджувати, що входження тих чи інших держав до НАТО не гарантує відсутності суперечок між ними, більш того, не слугує стримуючим чинником при застосуванні Збройних сил у конфліктних ситуаціях між собою; більше того, з плином часу, роль НАТО лише збільшується, відтак створюються умови до формування і становлення нового сильного і могутнього суб'єкта міжнародних відносин. Саме тому не можна виключати той вплив, який чинитиме НАТО на Україну у разі її входження до цієї структури.

Так само загрозою для України є перебування у воєнно-політичних блоках з Росією, яка є одвічним опонентом як НАТО, так і європейських систем безпеки, які до 2010 року будуть сформовані в якості самостійних і певним чином балансуєчих НАТО. Проголошений курс на євроінтеграцію

за цього випадку увійде в дисонанс із перебуванням України у будь-якому військовому блоці, заснованому Росією.

Відтак для зменшення можливості реалізації воєнних загроз і небезпек перебування України у тому чи іншому блоці має корелювати з проголошеним зовнішньополітичним курсом держави. Вхідження України до НАТО врешті-решт де-юре розв'яже фундаментальне питання щодо геополітичної приналежності України чи то сходу Західних держав, чи то Заходу Росії. Вступ до НАТО де-юре свідчатиме про реалізації поступу України як самостійної і незалежної держави, позбавить не лише морального права, а й взагалі будь-яких підстав як політиків, так і теоретиків розглядати Україну в яких би то не було концепціях в якості буферної зони між Європою і Росією.

Вступ до НАТО і розміщення на території України стратегічної ядерної зброї відкріє шлях для відновлення Україною статусу ядерної держави, що є вкрай важливим з огляду на стратегічні зміни у світовому лідерстві.

Потенційною загрозою для України є корінна зміна співвідношення військово-морських сил на користь сусідніх держав.

Потенційним джерелом виникнення в Європі військово-політичної напруженості залишатиметься проблема неврегульованості територіальних суперечок між суміжними державами. Територіальні претензії у тій чи іншій формі до України висували Росія, Польща, Румунія. Не можна виключати, що заручившись підтримкою США і НАТО, деякі країни можуть почати з більшою наполегливістю добиватися здійснення своїх територіальних і інших домагань до України, що природно, здатне призвести до різкого загострення обстановки. Напруженість, що виникне, може, за певних умов, вийти з-під контролю і перерости у збройний конфлікт, у тому числі і з втягуванням в нього держав ГУАМ, Євросоюзу, членів альянсу НАТО.

На прикладі Югославії, Афганістану, Іраку можна дійти висновку про можливість воєнних загроз від "миротворчої діяльності" США і їх найближчих союзників, передусім Великої Британії, які не відповідають існуючим міжнародно-правовим нормам. Потенційна загроза для України пов'язана з тим, що "миротворчі сили" без санкції Ради Безпеки ООН можуть бути введені на територію України для "підтримання демократії і євро інтеграційного поступу" України.

Збереження великої кількості (в цілому близько 140) вогнищ етнотериторіальних конфліктів на пострадянському просторі, передусім у Росії, які, за оцінками експертів, навряд чи будуть врегульовані в найближчому майбутньому, також представляє загрозу для національної безпеки України.

Можливими військово-політичними цілями військових конфліктів, розв'язаних проти України, можуть бути:

- розв'язання спірних проблем на користь провідних країн Заходу і їх союзників;

- максимальне послаблення військового потенціалу України, приведення його у відповідність до європейських стандартів (наприклад, є незрозумілими принципи побудови системи воєнної безпеки України, де проживає 46 мільйонів осіб і тієї ж Данії, населення якої трохи більше населення Києва);

- підрив міжнародного авторитету України в якості держави, здатної впливати на розвиток ситуації в регіоні і світі, а також рішуче відстоювати свої життєво важливі інтереси у будь-якій точці планети.

Зонами найбільшої потенційної небезпеки можуть стати прикордонні райони з Румунією, Польщею, Росією.

Військово-політичні конфлікти між суміжними державами в самій Центральній і Східній Європі можуть і не чинити прямого впливу на воєнну безпеку України, проте певною мірою здатні торкнутися її політичних, а головне - економічних інтересів.

Діяльність Туреччини буде спрямована на досягнення своєї політичної, економічної і військово-стратегічної мети, головними з яких є ослаблення України і її зв'язків з державами СНД, передусім з Росією, втягування їх в міжнародні ісламські організації з перспективою створення певного мусульманського блоку на противагу Україні, використання природних ресурсів, науково-технічного потенціалу і ринків Криму як природної складової частини турецького економічного простору. У більш абстрактному плані слід говорити про загрозу реалізації концепції пантуранізму.

Потенційно небезпечним є втягування України в якості асоційованого члена СНД у конфлікт між Росією з одного боку, і Іраном та Туреччиною, які ведуть поки що позиційну боротьбу за вплив на півдні. Слід також акцентувати увагу і на геополітичній активізації Китаю, який все більше і більше заявляє про себе на міжнародній арені в якості впливово гравця. Відтак Україна має бути готовою до загрози бути втягнутою у конфлікт між Росією і СНД з одного боку і Пакистаном, Іраном та Туреччиною з іншого. Небезпека цього конфлікту полягає у тому, що як з одного боку (Росія, Беларусь), так і з іншого (Пакистан) сторони володіють ядерною зброєю.

Стратегічним моментом для України є використання територіальних суперечностей між Індією та Пакистаном; геополітичних між Іраном, Пакистаном та Туреччиною щодо контролю над Афганістаном тощо. Головним стратегічним завданням є регіональна нестабільність і Південно-азіатському регіоні, яка дозволить Україні безперешкодно розвиватися у рамках Євросоюзу та зберігати добросусідські відносини з Росією. Відтак, встановлення стабільності в Південній Азії є потенційною загрозою для воєнної безпеки України.

Індія прагнуче до забезпечення стабільності в районах, що межують з Пакистаном. При цьому підхід Індії до регіональної безпеки значною мірою визначатиметься її прагненням грати домінуючу роль в Південній Азії і басейні Індійського океану. Певне місце в такій діяльності Індія відведе практичній реалізації своїх планів по створенню Асоціації регіональної співпраці держав зони Індійського океану, розраховуючи зайняти в ній провідні позиції.

Позитивним моментом є природне прагнення більшості держав на Півдні вирішувати спірні проблеми і затверджувати свої позиції в регіоні переважно силовими методами. Це стимулює нарощування технічної оснащеності їх Збройних сил як за рахунок збільшення обсягів зовнішніх військових закупівель, так і шляхом розширення власного військового виробництва. Відтак Україна має максимально активізувати участь у торгівлі зброєю для Південноазіатських країн. Підтримання стану регіональної нестабільності, поєднаної зі збільшенням кількості зброї і зміцненням Збройних сил країн, що протистоять одна одній, може призвести до конфліктів малої інтенсивності, а згодом і регіонального конфлікту, для врегулювання чого можуть бути направлені миротворчі сили ООН, Таким чином, жодна з країн Південної Азії не зможе встановити домінуючого та імперативного контролю над управлінням даним регіоном.

Збережеться тенденція низки провідних країн до володіння зброєю масового ураження і засобами його доставки (Ірак, Іран, Ізраїль). Більш того, Пакистан офіційно заявив, що володіє ядерним потенціалом.

Найбільш небезпечним є продовження розповсюдження ракетно-ядерної і хімічної технологій (Ізраїль, Лівія, Ірак, Іран, Пакистан) і збільшення в регіоні запасів сучасних наступальних озброєнь.

Джерелами збройних конфліктів в Центральназіатському стратегічному районі можуть стати переростання локальних військових конфліктів на регіональні (широкомасштабні) війни із залученням в них країн СНД, Туреччини і збройних угруповань окремих військово-політичних партій і рухів Афганістану, збереження прагнення низки провідних країн регіону до володіння зброєю масового ураження і засобами його доставки, а також масова міграція населення.

Не можна не сказати про значення релігійного чинника для країн Півдня. Протиставлення ісламу іншим релігіям, а також однієї ісламської держави іншій стає деколи головним козирем для західних країн у створенні неспокійної обстановки в регіоні. Витягуючи переваги з релігійних суперечностей, Захід проводить вигідну для себе й Ізраїлю стратегічну лінію на підігрів конфлікту між різними течіями в ісламі, між ісламом і православ'ям.

Стратегічним моментом є підтримання прагнень Росії щодо унеможливленого домінування Китаю в Азіатсько-тихоокеанському регіоні.

Аналіз загроз воєнній безпеці України буде неповним, якщо не згадати про такий довготривалий чинник як тероризм, що негативно впливає

на розвиток суспільних відносин ряду держав. Тероризм у чистому вигляді" як це мало місце при нападі чеченських бандитів на Дагестан або під час повітряних атак на Нью-Йорк і Вашингтон, зустрічається нечасто. Сучасний тероризм тісно пов'язаний з наркобізнесом, незаконною торгівлею зброєю, виготовленням і розповсюдженням фальшивих грошей, з переміщенням капіталу, його відмиванням і навіть із створенням легальних торгових фірм.

Всебічний аналіз даної проблеми і умов, в яких вона розвивається, дозволяє зробити прогноз про подальше посилення агресивності, збільшенні організаційно-тактичного потенціалу і зростанні професійного рівня міжнародного тероризму за рахунок придбання досвіду проведення великомасштабних, і зухвалих акцій, вдосконалення спеціальної підготовки терористів за рахунок активного використання найманства, тісного сполучення політичних терористичних структур із злочинними співтовариствами, а також використання ними принципово нових форм політичного протистояння. Пропагандистським прикриттям подібних акцій часто є широке розповсюдження гасел "національно-визвольної боротьби".

1.4 Контрольні запитання

1. Що називається воєнною загрозою?
2. Що таке військова небезпека?
3. Характерні ознаки воєнної загрози?
4. Ознаки воєнної небезпеки?
5. Які чинники належать до національних інтересів?
6. Які чинники підвищують рівень воєнної загрози Україні?
7. Чинники які визначають характер воєнних загроз?
8. Основні загрози національній безпеці?
9. Військово-політичні цілі військових конфліктів розв'язаних проти України?

2 ПРОБЛЕМА ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1 Система забезпечення воєнної безпеки і умови її формування

Забезпечення воєнної безпеки України є одним з важливих напрямів діяльності держави. Головною метою в даній області є забезпечення можливості адекватного реагування на загрози, які можуть виникнути в ХХІ ст., при раціональних витратах на національну оборону.

У рішенні проблеми забезпечення воєнної безпеки держави може бути декілька підходів.

Перший базується на концепції примату міжнародного права у військовій політиці держав і військових союзів. Ця концепція виходить з того, що сила зброї як гарант безпеки повинна бути замінена безумовним виконанням міжнародних правових норм, широкою співпрацею і довірою, відповідністю певним стандартам (чи то європейським, чи то НАТО тощо). Частина цієї концепції, спрямована на запобігання війн невоєнними засобами. Саме така концепція підтримується сучасним керівництвом України.

Другий підхід до забезпечення воєнної безпеки базується головним чином на силі, що виражається в безперервному прагненні створити й володіти в умовах мирного часу військовим потенціалом, адекватним існуючим і прогнозованим загрозам для національних інтересів.

Будучи прихильницею першого підходу до забезпечення воєнної безпеки, Україна має враховувати реалії сучасного світу, коли методи силового тиску, воєнних загроз і прямого застосування воєнної сили належать до арсеналу засобів досягнення державами своїх політичних та економічних цілей. Ця обставина має враховуватися політичним керівництвом нашої держави, оскільки складає для України єдино прийнятний наразі інтегрований підхід до забезпечення воєнної безпеки.

Суть даного підходу полягає в приматі правових, дипломатичних і інших невоєнних засобів запобігання війні з одночасним володінням силових військових структур, що володіють потенціалом оборонної достатності. Під цим потенціалом слід розуміти такі військові сили, які за мінімальних витрат на їх зміст в мирний час, здатні забезпечити стримування можливого агресора від розв'язування війни, а у разі нападу - здійснити стратегічне розгортання і відбити агресію. Іншими словами, зміст сучасної концепції побудови Збройних Сил України полягає у тому, щоб, з одного боку, надійно забезпечити захист спектру українських національних інтересів в цілому, а з іншого - бути мінімально обтяжливими для економіки країни.

Реалізація даної концепції ґрунтується на наступних принципах:

- дотримання основоположних принципів і норм міжнародного права, які органічно взаємозв'язані і доповнюють один одного;

- розгляд в якості партнерів усіх держав, чия політика не завдає шкоди національним інтересам і безпеці України, а також не створює умови для її завдання і не суперечить Статуту ООН;

- чітке дотримання чинних договорів в області обмеження, скорочення і ліквідації звичайних озброєнь, сприяння їх реалізації, забезпеченню режиму, що визначений ними;

- сприяння всесвітньому розширенню заходів довіри у військовій області, включаючи взаємний обмін інформацією військового характеру, узгодження воєнних доктрин, планів і заходів військового будівництва, воєнної діяльності.

Таким чином, головними цілями забезпечення воєнної безпеки України стає запобігання, локалізація і нейтралізація воєнних загроз.

Стратегічна мета забезпечення воєнної безпеки України - створити і підтримувати таке політичне, міжнародне і військово-стратегічне становище країни, яке б виключало можливість для будь-якої держави або союзу держав шляхом будь-яких видів дії послабити роль і значення України як суб'єкта міжнародних відносин, змінити вектор її соціально-економічного розвитку, завдати або створити умови для завдання шкоди її національним інтересам.

Забезпечення воєнної безпеки базується на наступних принципах:

- побудова системи воєнної безпеки має відбуватись відповідно до існуючих загроз та небезпек як національній безпеці в цілому, так і воєнній зокрема;

- єдність, взаємозв'язок і збалансованість усіх видів безпеки, зміна їх пріоритетності залежно від ситуації, що змінюється;

- пріоритет політичних, економічних, інформаційних засобів забезпечення воєнної безпеки;

- підпорядкованість діяльності елементів системи воєнної безпеки держави Конституції і законам України;

- висунення реальних (за часом, ресурсами, силами і засобами) завдань;

- вжиття силових заходів (у тому числі і з використанням воєнної сили) виключно на основі норм міжнародного права, в суворій відповідності до чинного національного законодавства адекватно необхідності забезпечення реалізації національних інтересів;

- здійснення управління силами і засобами забезпечення воєнної безпеки відповідно до чинного законодавства із чітким розподілом компетенції між органами державної влади України і органами місцевого самоврядування;

- забезпечення цивільного демократичного контролю над Збройними силами України.

Відповідно до Закону України "Про основи національної безпеки України" основними напрямками забезпечення воєнної безпеки є:

- прискорення реформування Збройних Сил України та інших військових формувань з метою забезпечення їх максимальної ефективності та здатності забезпечувати реалізацію національних інтересів у будь-якій сфері життєдіяльності;
- перехід до комплектування Збройних Сил України на контрактній основі;
- здійснення державних програм модернізації наявних, розроблення та впровадження новітніх зразків бойової техніки та озброєнь;
- посилення контролю за станом озброєнь і захищеністю військових об'єктів;
- активізація робіт з утилізації зброї;
- впровадження системи демократичного цивільного контролю над Збройними силами України;
- забезпечення соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей;
- боротьба з організованими злочинними угрупованнями, в тому числі міжнародними, які намагаються діяти через державний кордон України в пунктах пропуску та виключній (морській) економічній зоні України;
- поглиблення транскордонного співробітництва з суміжними державами.

Окрім цього, з урахуванням аналізу існуючих і потенційних загроз та небезпек національній безпеці України доцільно окреслити й інші напрями забезпечення воєнної безпеки:

- створення сприятливих зовнішньополітичних умов для оборони країни;
- визначення пріоритетних національних інтересів у області воєнної безпеки, комплексу політико-дипломатичних і інших невоєнних засобів і способів її забезпечення;
- здійснення розвідувальної і контррозвідувальної діяльності;
- організація військово-політичного і стратегічного керівництва обороною країни, збройними силами та іншими військами;
- формування безпекового законодавства у воєнній сфері;
- створення необхідної економічної і науково-технічної бази для надійної оборони;
- підготовка території країни до оборони;
- підтримка Збройних сил і інших силових структур, що залучаються до оборони, в стані високої боєздатності, бойової і мобілізаційної готовності до збройного захисту країни;
- розвиток воєнної науки і військового мистецтва;
- підготовка високопрофесійних кадрів у воєнній сфері;
- організація функціонування багаторівневої освіти для військово-службовців;

- зміцнення і розвиток оборонно-промислового комплексу.

Рішення будь-яких питань в рамках проблем воєнної безпеки має здійснюватися одним органом (системою). Це дозволяє вирішувати всі виникаючі в рамках безпеки держави проблеми, починаючи від моменту їх виникнення до повного (в кращому разі) усунення причини, що її викликала.

З метою аналізу можливих загроз, вироблення заходів, способів і засобів їх усунення, а також реалізації безпосереднього усунення виникаючих загроз в державі існує система, що здійснює збройний захист його інтересів. На дану систему покладаються наступні функції:

- виявлення і прогнозування зовнішніх і внутрішніх загроз усій системі національних інтересів, а також життєво важливим об'єктам воєнної безпеки;

- здійснення комплексу оперативних, тактичних і стратегічних заходів з їх попередження і нейтралізації;

- створення і підтримка в готовності сил і засобів забезпечення воєнної безпеки;

- управління силами і засобами забезпечення воєнної безпеки в повсякденних умовах і при надзвичайних ситуаціях;

- здійснення заходів щодо відновлення нормального функціонування об'єктів воєнної безпеки;

- участь у миротворчих місіях відповідно до норм міжнародного права;

- участь у заходах щодо забезпечення воєнної безпеки за межами країни на користь останньої, відповідно до укладених міжнародних договорів.

Основними умовами формування системи воєнної безпеки є:

- необхідність безперервного прогнозування і аналізу воєнних небезпек (загроз) для існування особи, суспільства і держави;

- економічна можливість держави утримувати систему забезпечення воєнної безпеки;

- наявність у структурі держави збалансованих у своїй діяльності державних інститутів (законодавчих, виконавчих і судових);

- наявність координуючого органу функціонування всієї системи забезпечення воєнної безпеки (Ради Безпеки ООН).

Для реалізації життєво важливого завдання держави - захисту суверенітету і територіальної цілісності країни створюються сили, засоби й органи, здатні спільними зусиллями виконати це завдання, їх діяльність, об'єднана загальними цілями, завданнями і способами реалізації, базується на єдиній нормативній правовій базі і загальних принципах забезпечення національної безпеки, здійснюється в єдиному стратегічному стилі управління.

Сукупність цих сил, засобів і органів створює систему забезпечення воєнної безпеки України. Вона є найважливішим і єдиним державним ме-

ханізмом, покликаним реалізувати прийняті в країні концептуальні погляди і доктринальні установки у області забезпечення воєнної безпеки. Реалізація цього завдання здійснюється через координацію діяльності органів виконавчої і законодавчої влади, органів місцевого самоврядування і громадських об'єднань, окремих громадян відповідно до чинного законодавства.

Основна роль системи забезпечення воєнної безпеки в структурах державної влади і управління полягає в тому, що дана система повинна жорстко пов'язувати національні інтереси, цінності та цілі України з політичним курсом держави, різного роду загрозами воєнного характеру, а також формами і способами їх реалізації переважно політико-військовими і військовими методами.

Система забезпечення воєнної безпеки може мати зовнішній і внутрішній аспекти. З погляду зовнішнього аспекту це перш за все здатність Збройних Сил України, інших військ, військових формувань і органів, воєнної інфраструктури та систем розвідувального, контррозвідувального, інформаційного та інших видів забезпечення стримати (запобігти) відкрити військову агресію проти України та її союзників.

З погляду внутрішнього аспекту це будівництво і розвиток такої воєнної організації держави, яка була б забезпечена реальними економічними можливостями країни.

Система забезпечення воєнної безпеки охоплює практично всі області функціонування суспільства і держави, найважливішими з яких, на думку військових фахівців і науковців, є:

- власне військова область (питання вдосконалення воєнної організації держави, оборонного планування, оперативної і бойової підготовки військ і сил);

- військово-політична область (питання колективної регіональної, зокрема СНД, і глобальної безпеки; миротворчої діяльності);

- військово-економічна область (питання економічного і ресурсного забезпечення військового будівництва, підтримка життєдіяльності військ і сил на рівні, що забезпечує необхідний ступінь бойової готовності та боєздатності, питання формування військового бюджету й розподілу бюджетних коштів);

- військово-соціальна область (питання духовно-етичної підготовки населення до рішення оборонних задач, етико-психологічні проблеми військових колективів, соціальні проблеми військовослужбовців);

- військово-технічна область (питання розвитку фундаментальної науки на користь забезпечення оборони країни, пошукових і прикладних досліджень, базових військових технологій, питання створення, модернізації і утилізації зразків озброєння і воєнної техніки, підготовки спеціальних і науково-технічних кадрів);

- військово-технологічна область (питання розвитку базових військових технологій для вирішення оперативно-стратегічних, оперативних і

оперативно-тактичних завдань - вдосконалення систем розвідки і управління військами і зброєю, розвідувально-ударних комплексів і т. д.);

- договірно-правова область (контроль над озброєнням і роззброєнням);

- область військово-технічної співпраці (питання експортного контролю, формування номенклатури експорту озброєння і військової техніки, система підготовки кадрів і інші види забезпечення);

- область нормативно-правового забезпечення військового будівництва (вдосконалення і розвиток нормативно-правової бази військового будівництва).

Система забезпечення воєнної безпеки забезпечує поєднання централізованого і децентралізованого управління силами і засобами відповідно до унітарного устрою України, чому відповідає чіткий розподіл повноважень між органами державної влади України, її суб'єктів і органами місцевого самоврядування. Особливе місце в забезпеченні воєнної безпеки посідає процес підготовки і ухвалення упереджуючих рішень по захисту національних інтересів.

Основу системи забезпечення воєнної безпеки складає воєнна організація держави. У її склад входять війська, сили і засоби силових міністерств і відомств України, інші міністерства і відомства, що реалізують заходи організаційного, політичного, правового, соціального, економічного, управлінського, військового і іншого характеру, спрямовані на забезпечення стабільного розвитку держави і суспільства, що гарантують можливість і здатність нейтралізувати загрози у військовій сфері. Виконання цих заходів дозволяє запобігти або припинити зовнішню військову агресію, забезпечити суверенітет, територіальну цілісність, політичну, економічну і інформаційну незалежність держави, подальше здійснення демократичних перетворень відповідно до цілей розвитку і національних інтересів України.

Проте проблема забезпечення воєнної безпеки держави - це не тільки і не стільки питання вдосконалення її воєнної складової. Сьогодні забезпечення воєнної безпеки країни необхідно оцінювати, перш за все, як похідну від рівня розвитку економічної, інформаційної, власне воєнної і технологічної бази держави, системи політичних відносин у суспільстві та ступені його демократичного розвитку, системи міжнародних відносин і структури світопорядку, що склалася, інтеграційних об'єднань різних держав і т.д.

Головним структурним елементом системи забезпечення воєнної безпеки є її управлінський компонент: найвищі органи державного й військового управління - Президент України, його Секретаріат, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України і підлеглі йому органи виконавчої влади.

Наступний найважливіший елемент системи забезпечення воєнної безпеки - силовий компонент, що включає в свій склад Збройні сили

України, інші війська, військові формування і органи з відповідними системами управління і всебічного забезпечення.

Роль зовнішньополітичних структур в забезпеченні воєнної безпеки полягає в:

- пошуках шляхів ослаблення існуючих або виникаючих міждержавних суперечностей, загострення яких приводить до погіршення військово-політичної обстановки і зростання ступеня воєнної небезпеки;
- налагодженні і зміцненні дружніх зв'язків з державами, які могли б виступити в ролі союзників при агресії, яка може загрожувати Україні;
- локалізації виникаючих конфліктних ситуацій політичними методами.

Роль внутрішньополітичних структур у забезпеченні воєнної безпеки полягає в:

- ефективному проведенні в життя всіх законодавчих актів і рішень уряду з питань оборони країни, військово-патріотичної підготовки населення, забезпеченні успішного проведення заходів у області підготовки економіки і території країни у військовому відношенні;
- здійсненні на практиці соціальної і національної політики, яка сприятиме зміцненню і стабілізації миру.

У забезпеченні воєнної безпеки особливо великою є роль економічних структур. Економіка - головна база потужності держави. Від її стану прямо залежить військовий потенціал, що відображає можливості держави містити й удосконалювати Збройні сили, підвищувати їх боєздатність, поповнювати навченими кадрами, забезпечувати сучасною зброєю, військовою технікою і всіма видами постачання.

Значну роль в забезпеченні воєнної безпеки країни, особливо внутрішньої, відіграють правові структури, які мають розробляти проекти ефективних законодавчих актів і добиватися неухильного виконання прийнятих законів.

Україна проголосила курс на побудову правової та демократичної держави. І будь-який законодавчий акт, що стосується воєнної безпеки, набуває в цих умовах особливого значення.

Оптимальність же структури системи забезпечення воєнної безпеки досягається за рахунок правильної організації взаємодії її складових частин - елементів системи

2.2 Складові системи воєнної безпеки і їх повноваження

Система воєнної безпеки є складовою частиною системи національної безпеки. До основних елементів даної системи належать: Верховна Рада України, Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони, Генеральний Штаб ЗС України, інші військові формування, утворені відповідно до закону, правоохоронні органи, інші центральні органи виконавчої влади, ор-

гани місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації окремі громадяни.

Верховна Рада України в межах повноважень, визначених Конституцією України, здійснює законодавче регулювання питань сфери оборони.

Президент України здійснює повноваження у сфері оборони відповідно до Конституції України. Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України у межах повноважень, визначених Конституцією України, видає укази, розпорядження, директиви і накази з питань оборони.

Рада національної безпеки і оборони України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері оборони в межах повноважень, визначених Конституцією України та Законом України "Про Раду національної безпеки і оборони України".

Ставка Верховного Головнокомандувача. Для забезпечення стратегічного керівництва Збройними силами України, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами в особливий період може створюватися Ставка Верховного Головнокомандувача як вищий колегіальний орган воєнного керівництва обороною держави у цей період.

Пропозиції про утворення Ставки Верховного Головнокомандувача, її персонального складу та граничної чисельності подаються Радою національної безпеки і оборони України на розгляд Президенту України і вводяться в дію Указом Президента України. Положення про Ставку Верховного Головнокомандувача затверджує Президент України.

Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері оборони:

- забезпечує в межах своєї компетенції державний суверенітет України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції і законів України, актів Президента України у сфері оборони держави;

- визначає потреби в оборонних витратах, забезпечує виконання затвердженого Верховною Радою України Державного бюджету України щодо фінансування заходів у сфері оборони у визначених обсягах;

- організовує розроблення і виконання державних програм розвитку Збройних Сил України, інших військових формувань та розвитку озброєння і військової техніки, інших програм (планів) з питань оборони;

- здійснює передбачені законодавством заходи щодо формування, розміщення, фінансування та виконання державного оборонного замовлення на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг для потреб Збройних Сил України, інших військових формувань;

- встановлює порядок надання Збройними силами України, іншим військовим формуванням у користування державного майна, в тому числі земельних (водних) ділянок, інших природних, енергетичних ресурсів, фондів, майна і послуг, використання повітряного і водного простору, морських і річкових портів, аеропортів та аеродромів (посадочних майданчиків), засобів зв'язку і радіочастотного ресурсу, комунікацій, інших

об'єктів інфраструктури держави, навігаційної, топогеодезичної, метеорологічної, гідрографічної та іншої інформації, ведення геодезичних і картографічних робіт, необхідних для належного виконання покладених на ці органи функцій та завдань, як на платній, так і безоплатній основі, у грошовій та інших формах розрахунків;

- здійснює загальнодержавні заходи щодо забезпечення живучості об'єктів національної економіки та державного управління у воєнний час;

- забезпечує комплектування особовим складом Збройних Сил України та інших військових формувань, здійснює заходи, пов'язані з підготовкою та проведенням призову громадян України на строкову військову службу;

- здійснює згідно із законодавством України заходи з мобілізаційної підготовки та мобілізації, створення державного матеріального резерву, резервного фонду грошових коштів, інших резервів для забезпечення потреб оборони держави;

- організовує підготовку населення і території держави до оборони;

- вирішує питання щодо врегулювання діяльності місцевих органів військового управління (військових комісаріатів), допризовної та призовної підготовки, підготовки призовників з військово-технічних спеціальностей, ведення військового обліку військовозобов'язаних і призовників, виконання військово-транспортного обов'язку;

- встановлює відповідно до закону порядок і терміни повного відшкодування вартості об'єктів права приватної власності, що згідно із законом відчужувалися у зв'язку із здійсненням заходів правового режиму воєнного стану;

- утворює, реорганізовує, ліквідує науково-дослідні установи Збройних Сил України, інших військових формувань і військові навчальні заклади та військові кафедри (відділення, факультети) інших державних вищих навчальних закладів;

- забезпечує реалізацію права на соціально-економічний захист військовослужбовців та осіб, звільнених у запас або у відставку, членів їх сімей, а також членів сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або потрапили в полон у ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних миротворчих операціях;

- здійснює у визначених законом випадках регулювання господарської діяльності у Збройних силах України та інших військових формуваннях;

- встановлює відповідно до закону порядок реалізації та утилізації озброєння, військової техніки, іншого майна Збройних Сил України та інших військових формувань і правоохоронних органів, а також утилізації металобрухту, який утворився в них;

- забезпечує здійснення передбачених законодавством заходів щодо цивільної оборони України, надання військової допомоги іншим державам,

направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав, допуску та умов перебування підрозділів Збройних сил інших держав на території України та участі України в міжнародних миротворчих операціях;

- контролює виконання законів у сфері оборони, здійснює відповідно до законів інші заходи щодо забезпечення обороноздатності України, координує і контролює їх виконання та несе, в межах своїх повноважень, відповідальність за забезпечення оборони України.

Міністерство оборони України як центральний орган виконавчої влади забезпечує проведення в життя державної політики у сфері оборони, функціонування, бойову та мобілізаційну готовність, боєздатність і підготовку Збройних Сил України до здійснення покладених на них функцій і завдань.

Основні функції Міністерства оборони України:

- бере участь у формуванні та реалізації державної політики з питань оборони і військового будівництва, підготовці проектів Концепції (основ державної політики) національної безпеки України, Воєнної доктрини України, законодавчих та інших нормативних актів у сфері оборони, забезпечує їх виконання у Збройних силах України, у встановленому порядку координує діяльність державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони;

- провадить розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність в інтересах національної безпеки та оборони держави, бере участь в аналізі воєнно-політичної обстановки та визначенні рівня воєнної загрози національній безпеці України;

- забезпечує належний рівень боєздатності, укомплектованості, бойової та мобілізаційної готовності і підготовки Збройних Сил України;

- бере участь у формуванні оборонного бюджету, звітує перед Кабінетом Міністрів України про використання виділених коштів;

- проводить державну військову кадрову політику, забезпечує розвиток військової освіти і науки, зміцнення дисципліни, правопорядку та виховання особового складу;

- бере участь у забезпеченні функціонування національної економіки та державного управління в особливий період, у плануванні мобілізаційної підготовки її галузей та контролі за підготовкою підприємств, установ та організацій усіх форм власності до виконання мобілізаційних завдань та за їх виконанням;

- виступає відповідно до визначених Генеральним штабом Збройних Сил України потреб, вимог та пріоритетів замовником із державного оборонного замовлення на розроблення, виробництво, постачання, ремонт, знищення та утилізацію озброєння, військової техніки, військового майна і металобрухту, виконання робіт і надання послуг, а також на поставку матеріальних цінностей до мобілізаційного резерву Збройних Сил України;

- здійснює управління переданим Міністерству оборони України військовим майном і майном підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління;

- організовує накопичення озброєння, військової техніки, інших матеріальних ресурсів у непорушному запасі та мобілізаційному резерві, а також створення резерву військовонавчених людських ресурсів;

- забезпечує комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань особовим складом, здійснює разом з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування заходи щодо підготовки громадян до військової служби, їх призову на військову службу або прийняття на військову службу за контрактом, при мобілізації, звільнення в запас військовослужбовців, які виступили встановлені строки служби та у разі демобілізації, а також забезпечує їх відповідні права і свободи;

- здійснює заходи, спрямовані на реалізацію соціально-економічних і правових гарантій військовослужбовцям, членам їх сімей та працівникам Збройних Сил України, особам, звільненим у запас або відставку, а також членам сімей військовослужбовців, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження військової служби або потрапили в полон у ході бойових дій (війни) чи під час участі в міжнародних миротворчих операціях;

- забезпечує реалізацію заходів демократичного цивільного контролю за Збройними силами України;

- здійснює в межах своєї компетенції міжнародне співробітництво за воєнно-політичним, військово-технічним та іншими напрямками, а також з питань цивільно-військових відносин з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями;

- забезпечує виконання рішень про участь підрозділів Збройних Сил України в міжнародних миротворчих операціях та надання військової допомоги іншим державам, направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав, допуск та умови перебування підрозділів Збройних сил інших держав на території України;

- забезпечує взаємовідносини Збройних Сил України з державними органами, громадськими організаціями та громадянами, реалізує інші повноваження, що випливають з цього та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України у сфері оборони.

Положення про Міністерство оборони України затверджує Президент України за поданням Кабінету Міністрів України.

Порядок організації розвідувальної діяльності в інтересах оборони держави визначається законом.

Генеральний штаб Збройних Сил України є головним військовим органом з планування оборони держави, управління застосуванням Збройних Сил України, координації та контролю за виконанням завдань у сфері обо-

рони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами у межах, визначених цим Законом, іншими законами України і нормативно-правовими актами Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

Генеральний штаб Збройних Сил України в особливий період є робочим органом Ставки Верховного Головнокомандувача;

Основні функції Генерального штабу Збройних Сил України:

- прогнозує тенденції розвитку форм і способів воєнних дій та засобів збройної боротьби, бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері оборони, стратегії воєнної безпеки, обґрунтовує напрями розвитку Збройних Сил України;

- здійснює стратегічне планування застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів для оборони держави;

- визначає потреби в особовому складі, озброєнні, військовій техніці, матеріально-технічних, енергетичних, фінансових, інформаційних ресурсах, продовольстві, земельних і водних ділянках, комунікаціях, фондах та майні, необхідних для належного виконання завдань Збройними силами України та іншими військовими формуваннями, контролює повноту і якість їх отримання;

- здійснює керівництво у сфері оборони та забезпечення громадського порядку в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан у межах, визначених відповідним законом;

- бере участь у створенні та контролює стан системи управління державою в особливий період;

- доводить до Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів, а в особливий період - і до міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, рад оборони Автономної Республіки Крим та областей директиви і накази Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України з питань оборони, організовує їх виконання і здійснює контроль за їх реалізацією;

- бере участь в організації та контролює підготовку системи зв'язку, комунікацій і в цілому території держави до оборони;

- бере участь у розробці мобілізаційного плану держави, контролює стан мобілізаційної підготовки державних органів, органів місцевого самоврядування, галузей економіки, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та виконання ними мобілізаційних завдань в особливий період;

- організовує стратегічне розгортання Збройних Сил України та інших військових формувань, взаємодію з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, радами оборони Автономної Республіки Крим та областей під час виконання завдань оборони держави;

- бере участь в організації використання та контролю за повітряним, водним і інформаційним простором держави та здійснює його в особливий період;

- здійснює контроль за станом бойової та мобілізаційної готовності і боєздатності органів управління, з'єднань, частин, установ і організацій військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів, призначених для підпорядкування органам військового управління в особливий період та для виконання завдань територіальної оборони;

- організовує комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань військовослужбовцями, призов громадян на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, накопичення військовонавчених людських ресурсів;

- проводить розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність в інтересах підтримання у готовності і бойового застосування Збройних Сил України, для чого має у своєму складі відповідний структурний підрозділ;

- організовує підготовку Збройних Сил України до виконання покладених на них завдань, здійснює координацію і контроль підготовки інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів до виконання завдань з оборони України;

- організовує використання національної системи зв'язку в інтересах оборони, здійснює відповідно до закону управління та регулювання в сфері використання радіочастотного ресурсу, виділеного для цілей оборони;

- організовує застосування засобів державного розпізнавання у державних органах, Збройних силах України, інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, використання цих засобів на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності;

- планує та здійснює контроль за військовими перевезеннями всіх видів у державі в особливий період, а також перевезеннями, здійснюваними для Збройних Сил України у мирний час;

- здійснює в межах своєї компетенції міжнародне військово-співробітництво із збройними силами інших держав, бере участь у міжнародному співробітництві за воєнно-політичним, військово-технічним та іншими напрямками, забезпечує підготовку і участь миротворчого контингенту та миротворчого персоналу Збройних Сил України у міжнародних миротворчих операціях;

- забезпечує згідно з міжнародними договорами у галузі роззброєння та контролю над озброєннями інспекційну діяльність на території України та поза її межами, збирає, опрацьовує інформацію та повідомлення відповідно до цих міжнародних договорів незалежно від підлеглості об'єктів інспектування;

- реалізує інші повноваження, що випливають з цього та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України.

Генеральний штаб Збройних Сил України організовує свою діяльність відповідно до Положення, яке затверджує Президент України.

Участь в обороні держави разом із Збройними силами України беруть у межах своїх повноважень також Державна Прикордонна служба України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, війська Цивільної оборони України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, а також відповідні правоохоронні органи.

Діяльність і управління іншими військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами, які відповідно до своїх повноважень беруть участь в обороні держави, здійснюються згідно із законодавством.

Інші військові формування, утворені відповідно до законів України, та відповідні правоохоронні органи:

- узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України їх програми розвитку в частинах, що стосується оборони держави, а також плани підготовки їх органів управління, з'єднань і частин, призначених для підпорядкування органам військового управління в особливий період та виконання завдань територіальної оборони;

- здійснюють під керівництвом Генерального штабу Збройних Сил України планування застосування органів управління, з'єднань і частин, призначених для підпорядкування органам військового управління Збройних Сил України в особливий період та виконання завдань територіальної оборони, надають Генеральному штабу Збройних Сил України необхідну для цієї роботи інформацію;

- здійснюють разом із Збройними силами України підготовку та забезпечують готовність до спільних дій з метою оборони, беруть участь у створенні єдиної системи управління та всебічного забезпечення на особливий період; узгоджують з Генеральним штабом оперативно-стратегічні вимоги до озброєння та військової техніки, військово-технічного майна, його якісні та кількісні показники, спільно з Міністерством оборони України розробляють державну програму розвитку озброєння і військової техніки та отримують державне оборонне замовлення;

- узгоджують з Міністерством оборони України програми підготовки військових кадрів, вживають заходів щодо оптимізації системи військової освіти;

- беруть участь у підготовці громадян України до військової служби, в тому числі допризовній підготовці молоді, підготовці призовників з військово-технічних спеціальностей, забезпеченні призову на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори і під час мобілізації, а також у військово-патріотичному вихованні громадян України;

- забезпечують здійснення відповідних заходів щодо підготовки території України до оборони;

- беруть участь у виконанні завдань територіальної оборони, сприяють забезпеченню правового режиму воєнного стану;

- сприяють Збройним силам України у виконанні ними завдань, здійснюють їх пріоритетне забезпечення та інші повноваження у сфері оборони України згідно із законодавством.

В особливий період відповідним органам військового управління Збройних Сил України підпорядковуються визначені в установленому порядку Генеральним штабом Збройних Сил України органи управління, з'єднання, частини та установи інших військових формувань.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади у взаємодії з Міністерством оборони України у межах своїх повноважень:

- організовують і забезпечують виконання законодавства у сфері оборони, сприяють Збройним силам України у виконанні ними завдань, здійснюють їх належне забезпечення за напрямками діяльності;

- узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України та забезпечують проведення заходів щодо розвитку системи зв'язку, шляхів, транспорту, інших об'єктів інфраструктури і території держави та підготовки своїх галузей до оборони, забезпечують їх територіальну оборону в межах своїх повноважень;

- забезпечують за замовленням Міністерства оборони України, інших центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, та правоохоронними органами, підготовку офіцерів запасу у вищих навчальних закладах, які належать до сфери їх управління;

- планують, організовують і контролюють виконання заходів з мобілізаційної підготовки відповідних органів управління, установ, організацій і підприємств усіх форм власності відповідних галузей національної економіки, створюють і утримують визначені Кабінетом Міністрів України резерви матеріальних і фінансових ресурсів;

- організовують роботу, пов'язану з військово-патріотичним вихованням громадян України, надають допомогу громадським організаціям, діяльність яких спрямована на зміцнення обороноздатності держави та військово-патріотичне виховання громадян України;

- беруть участь у формуванні та реалізації державних програм розвитку Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів, розвитку озброєння і військової техніки, інших програм (планів) з питань оборони;

- узгоджують з Генеральним штабом Збройних Сил України питання використання повітряного, водного та інформаційного простору держави;

- організовують розроблення та виконання програм із створення нових і модернізації наявних зразків озброєння та військової техніки, військового майна, створення виробничих потужностей для їх випуску, набуття досвіду у сфері науки, техніки і технологій та впровадження його у виробництво оборонної продукції;

- забезпечують виконання державного оборонного замовлення;
- забезпечують виконання законодавства про соціально-економічний захист громадян України у зв'язку з проходженням військової служби;
- здійснюють згідно із законодавством інші повноваження у сфері оборони України.

Функції органів, які проводять розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність в інтересах національної безпеки, визначаються Положенням про ці органи, яке затверджується Президентом України.

Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері оборони

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад у галузі оборонної роботи забезпечують:

- підготовку громадян до військової служби, а також загальне військово-навчання у воєнний час;
- приписку громадян до призовних дільниць, військовий облік військовозобов'язаних і призовників;
- призов громадян на строкову військову службу;
- направлення громадян на навчальні (або перевірочні) і спеціальні збори;
- організацію та участь у здійсненні на відповідній території заходів, пов'язаних з мобілізаційною підготовкою, територіальною та цивільною обороною;
- бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час;
- проведення мобілізації людських, транспортних та інших ресурсів в особливий період;
- здійснення контролю за використанням і охороною наданих у встановленому порядку для потреб оборони земельних, водних та інших природних ресурсів згідно із законодавством;
- вирішення згідно із законодавством питань, пов'язаних з наданням частинам, установам, навчальним закладам Збройних Сил України та іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, та правоохоронним органам службових приміщень і житлової площі, інших об'єктів, здійсненням контролю за їх використанням, наданням комунально-побутових та інших послуг;
- організацію виробництва і поставки військам підприємствами та організаціями, що належать до комунальної власності, замовленої продукції, енергетичних та інших ресурсів;
- сприяння у підтриманні відповідного режиму в прикордонній смузі та у контрольованих прикордонних районах;
- проведення заходів щодо військово-патріотичного виховання громадян України;
- здійснення інших повноважень у галузі оборонної роботи, передбачених законами.

Завдання підприємств, установ та організацій і обов'язки їх посадових осіб у сфері оборони Підприємства, установи та організації усіх форм власності:

- виконують державні оборонні замовлення, в тому числі проводять наукові дослідження та виконують розробки у сфері оборони, створюють і підтримують у готовності мобілізаційні потужності, зберігають матеріальні цінності мобілізаційного резерву;

- здійснюють на договірних засадах виробництво і поставки Збройним силам України, іншим військовим формуванням, утвореним відповідно до законів України, та правоохоронним органам продукції, виконують інші роботи, надають комунально-побутові та інші послуги, що не входять у державне оборонне замовлення;

- здійснюють згідно із законодавством заходи щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації;

- забезпечують та беруть участь у здійсненні заходів цивільної оборони.

Посадові особи підприємств, установ та організацій усіх форм власності:

- виконують передбачені законодавством обов'язки у сфері оборони;

- сприяють забезпеченню ведення персонального військового обліку військовозобов'язаних і призовників, їх підготовці до військової служби, призову на строкову військову службу, навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори і під час мобілізації, створенню працівникам належних умов для виконання ними військового обов'язку згідно із законодавством, забезпечують здійснення заходів з їх військово-патріотичного виховання;

- несуть відповідальність за підготовку підприємств, установ та організацій до виконання мобілізаційних завдань, збереження матеріальних цінностей мобілізаційного резерву;

- забезпечують виробництво оборонної продукції та постачання її за призначенням у встановлені строки та за визначеною номенклатурою, а також виконання робіт, надання послуг.

Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України.

Громадяни України чоловічої статі, придатні до проходження військової служби за станом здоров'я і віком, а жіночої статі - також за відповідною фаховою підготовкою, повинні виконувати військовий обов'язок згідно із законодавством.

Громадяни проходять військову службу та виконують військовий обов'язок у запасі відповідно до законодавства.

Громадяни, які проходять державну військову службу у Збройних силах України, при виконанні обов'язків служби носять військову форму одягу, їм довічно встановлюються законом військові звання. Порядок позбавлення військового звання визначається законом.

В умовах воєнного стану відповідно до закону допускається примусове вилучення приватного майна та відчуження об'єктів права приватної власності громадян з наступним повним відшкодуванням їх вартості у порядку та терміни, встановлені Кабінетом Міністрів України.

Громадяни України в установленому законом порядку можуть створювати громадські організації для сприяння зміцненню оборони держави.

2.3 Аналіз стану системи воєнної безпеки

Україна в черговий раз перебуває у стадії становлення. Процес створення єдиної вертикалі державної влади ще не завершений. Рішення найвищих органів державної влади виконуються не повністю, а в окремих випадках і зовсім ігноруються. Слабкість державної влади негативно позначається на стані системи воєнної безпеки.

У даний час відвертість і доступність практично всіх нормативних правових актів, що регулюють різні сторони діяльності в області забезпечення воєнної безпеки, дозволяє ознайомитися, а за необхідності і глибоко вивчити їх.

Аналіз існуючих законів і нормативних правових актів показує:

- по-перше, практично всі закони (нормативні правові акти) є лише зборами норм, що встановлюють правове положення (статус) конкретних спецслужб. Вони побудовані приблизно за одною схемою: правова основа діяльності даного органу, його завдання, коло повноважень (права і обов'язки), правове положення співробітників (соціальні гарантії і пільги), система контролю і нагляду за діяльністю даного органу;

- по-друге, багато прийнятих до виконання законів і нормативні правові акти є лише документами загального характеру, а зміст дозволяє іноді подвійно їх тлумачити. У них відсутній порядок конкретних дій, алгоритм реалізації, що призводить подеколи до утруднення в їх реалізації;

- по-третє, ряд чинних законів і нормативно-правових актів державного масштабу є документами, розробленими без можливого прогнозу розвитку країни, обстановки, що складається як зовні, так і усередині держави, відповідності національним інтересам і не проголошеному зовнішнь-ополітичному курсу;

- по-четверте, в документах різних відомств положення, підходи до рішення і основні принципи носять подеколи суперечливий характер;

- по-п'яте, частина прийнятих законів і нормативно-правових актів не діють, оскільки відсутній механізм їх реалізації;

- по-шосте, зважаючи на часте порушення послідовності розробки і ухвалення ряду законів і нормативних правових актів, відбувається неузгодженість в діях державних структур з питань забезпечення воєнної безпеки. Даний недолік обумовлений відсутністю остаточно сформульованих мети - порядку розробки системи законодавчих актів з питань забезпечення національної безпеки в цілому, і питань забезпечення воєнної безпеки

ки зокрема, а також єдиного керівництва з боку держави в питаннях розробки, ухвалення і реалізації нормативних правових актів.

Аналіз діяльності державних органів і громадських організацій по забезпеченню воєнної безпеки дає можливість дійти висновків, що:

- функціонування практично всіх органів і організацій носить роз'єднаний характер, оскільки немає чітко сформульованої концепції їх спільної діяльності в системі воєнної безпеки;

- нерідко при рішенні питань забезпечення воєнної безпеки відсутня координація з боку держави;

- часто відомчі інтереси при рішенні питань забезпечення воєнної безпеки переважають над інтересами спільно вирішуваної задачі;

- недосконалість законодавчої і нормативної бази, регламентуючих діяльність органів і організацій, несприятливо позначається на вирішенні проблем воєнної безпеки;

- некомпетентність дуже часто змінюваних керівників, відсутність у них практичних навиків веде до зниження ефективності рішення практичних питань забезпечення воєнної безпеки;

- низька якість аналізу і прогнозування розвитку подій як усередині країни, так і на міжнародній арені, здійснюване відповідними структурами, призводить до серйозніших наслідків їх розвитку, а часто - появи значних людських жертв.

На стан воєнної безпеки країни негативно впливає нестійкість функціонування вітчизняної економіки, зниження науково-технічного потенціалу. Сьогодні економічні можливості воєнної безпеки України обмежені за багатьма параметрами. Особливо небезпечно катастрофічне зниження рівня валового внутрішнього продукту. Економічний фундамент системи воєнної безпеки країни підринається і невизначеністю характеру взаємин власників підприємств різних форм власності з елементами цієї системи.

У критичному стані перебуває виробничо-технологічний потенціал оборонної промисловості. Відсутність фінансування фактично блокує створення зброї нового покоління. При існуючому рівні фінансування, через 2-3 роки можуть бути втрачені сучасні технології, висококваліфіковані фахівці. Підприємства оборонного промислового комплексу в цілому будуть не здатні проводити озброєння і військову техніку.

Таким чином, аналіз стану законодавчої бази і практичних дій державних органів і громадських організацій в питаннях забезпечення воєнної безпеки, сьогоdnішнього соціально-політичного і економічного стану України надає можливість стверджувати, що на даний час вельми необхідним є процес глибокої перебудови системи забезпечення воєнної безпеки України, котрий ґрунтується на удосконаленні як законодавчої бази України, так і практичної діяльності органів державної влади і громадських організацій.

Аналіз ходу військового будівництва показує, що різні компоненти воєнної організації до останнього часу існували і розвивалися автономно, без належної координації з боку держави. Паралелізм і дублювання, розрізненість, роз'єднаність систем управління і зв'язку, технічного і тилового забезпечення, інфраструктури, подеколи містечковий підхід до вирішення загальнодержавних задач привели до диспропорцій, нераціональних витрат, збільшення складу і чисельності різноманітних військ і військових формувань при загальному зниженні ефективності рішення задач оборони і безпеки. Збереження подібних підходів до військового будівництва суперечить вимозі проведення єдиної державної політики в області оборони.

: оснащеність озброєнням, військовою технікою і їх якісний стан, укомплектованість особовим складом і ступінь його навченої, наявність і стан запасів матеріальних засобів, а також стан мобілізаційних ресурсів.

Таким чином можна дійти висновку: можливості України зокрема її Збройних сил по запобіганню і силовому припиненню воєнних загроз постійно знижуються.

2.4 Контрольні запитання

1. Підходи які вирішують проблему забезпечення воєнної безпеки держави?
2. Принципи реалізації концепції побудови Збройних Сил України?
3. Принципи забезпечення воєнної безпеки?
4. Напрями забезпечення воєнної безпеки?
5. Умови формування системи воєнної безпеки?
6. У чому полягає роль зовнішньополітичних структур в забезпеченні воєнної безпеки?
7. Складові системи воєнної безпеки?
8. Основні функції Міністерства оборони України?
9. Основні функції Генерального штабу Збройних Сил України?
10. Що показує аналіз існуючих законів і нормативних правових актів?

3 ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ

3.1 Історія створення Збройних Сил України

Після розпаду Радянського Союзу і проголошення в 1991 році незалежності, Україна успадкувала одне з найпотужніших угруповань військ у Європі, оснащене ядерною зброєю та в цілому відносно сучасними зразками звичайного озброєння та військової техніки.

На території України на той час дислокувалися: ракетна армія, три загальновійськові та дві танкові армії, один армійський корпус, чотири повітряні армії, окрема армія Протиповітряної оборони, Чорноморський флот.

Усього угруповання військ і сил нараховувало біля 780 тисяч чоловік особового складу, 6,5 тисячі танків, близько 7 тисяч бойових броньованих машин, до 1,5 тисячі бойових літаків, понад 350 кораблів та суден забезпечення, 1272 стратегічних ядерних боєголовок міжконтинентальних балістичних ракет та майже 2,5 тисячі одиниць тактичної ядерної зброї.

Проте це не були ще Збройні сили незалежної держави в повному розумінні цього слова, Україна отримала лише окремі фрагменти військової машини Радянського Союзу.

Тому 24 серпня 1991 року Верховна Рада України ухвалила рішення про взяття під свою юрисдикцію усіх розташованих на українському терені військових формувань Збройних сил колишнього СРСР, та про створення одного з ключових відомств - Міністерства оборони України.

Процес військового будівництва в Україні умовно можна розподілити на три основні етапи:

- перший, з 1991 по 1996 роки - формування основ Збройних Сил України;
- другий, з 1997 по цей час - подальше будівництво Збройних Сил України;
- третій, з 2001 року - реформування та розвиток Збройних Сил України.

Характерними ознаками першого з них були одночасне формування правової основи діяльності Збройних Сил, реорганізація їх структур, створення відповідних систем управління, забезпечення та інших елементів, необхідних для їх функціонування.

При цьому становлення Збройних Сил України у згаданий період супроводжувався значним скороченням військових структур, чисельності особового складу, кількості озброєнь та військової техніки. Так, на кінець 1996 року було скорочено понад 3,5 тисячі різноманітних військових структур, майже 410 тисяч чоловік особового складу. Значно зменшилася кількість озброєнь та військової техніки: бойових літаків - на 600 одиниць, вертольотів - майже на 250 одиниць, парк танків та бойових броньованих машин скоротився майже на 2400 і 2000 відповідно.

В основу процесу створення власного війська були закладені політичне рішення керівництва України стосовно без'ядерного і позаблокового статусу держави. При цьому враховувалися також обмеження, пов'язані з ратифікацією Договору «Про звичайні збройні сили в Європі» та виконанням Ташкентської Угоди 1992 року, якою встановлювалися не тільки максимальні рівні озброєння для кожної держави колишнього СРСР, а й для так званого «флангового району». В Україні до нього входили Миколаївська, Херсонська, Запорізька області та Автономна Республіка Крим.

У стислі терміни Верховною Радою України був прийнятий пакет законодавчих актів стосовно воєнної сфери: Концепція оборони і будівництва Збройних Сил України, постанова «Про Раду оборони України», Закони України «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», Воєнна доктрина України тощо.

На ті ж роки припадає й реалізація ядерного роззброєння України. Воно є однією із найзначніших історичних подій кінця ХХ-го сторіччя. Вперше в історії людства держава добровільно відмовилася від володіння ядерною зброєю. На 1 червня 1996 року на території України не залишилося жодного ядерного боєзаряду або боєприпасу.

Незважаючи на різноманітні труднощі того періоду були закладені основи національного війська незалежної держави: за короткий термін були створені Міністерство оборони, Генеральний штаб, види Збройних Сил, системи управління, підготовки і всебічного забезпечення військ (сил) тощо.

Проте, з часом стало зрозумілим, що процес будівництва Збройних Сил лише починався. І справа тут полягала не тільки у тому, що у той період не було системного підходу та чітко визначеного, послідовного плану до розв'язання проблем військового будівництва, а й бракувало підготовлених кадрів для його розробки та реалізації.

Негативно вплинула на процес військового будівництва також часта зміна керівництва військового відомства. Так, з 1991 по 1996 роки змінилося три Міністри оборони і чотири начальники Генерального штабу. З початком формування Збройних Сил України було оновлено понад 70 % керівного складу. Змінилися майже усі командувачі військ, військових округів, армій, командири корпусів та дивізій.

На розв'язання проблем того періоду наклалися труднощі, пов'язані зі значним міждержавним переміщенням військових кадрів. З 1991 по 1994 роки з України в інші держави було переведено близько 12 тисяч офіцерів та прапорщиків і понад 33 тисячі повернулося на Батьківщину.

Безумовно, головною причиною незадовільного виконання основних заходів будівництва Збройних Сил України було постійне зниження у Державному бюджеті України, як загальної частки видатків на національну оборону взагалі, так і, витрат на утримання Збройних Сил, закупівлю

озброєння і військової техніки, проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт зокрема.

Ці та інші чинники зумовлювали необхідність розробки обґрунтованої Державної програми будівництва та розвитку Збройних Сил України, яка б не лише визначила напрями та пріоритети будівництва національних Збройних Сил, а й - збалансувала б їх завдання, структуру, чисельність з потенційними воєнними загрозами та викликами національній безпеці України та сучасними економічними можливостями держави.

3.2 Організаційна структура Збройних Сил України

Україна, враховуючи необхідність забезпечення власної воєнної безпеки та оборони, усвідомлюючи свою відповідальність у справі підтримання міжнародної стабільності, як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава має Збройні Сили України із необхідним рівнем їх бойової готовності та боєздатності.

Закон України «Про Збройні Сили» визначає функції, склад Збройних Сил України, правові засади їх організації, діяльності, дислокації, керівництва та управління ними.

Збройні Сили України - це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності.

Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України.

З'єднання, військові частини і підрозділи Збройних Сил України відповідно до закону, в межах, визначених указами Президента України, що затверджуються Верховною Радою України, можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, посилення охорони державного кордону України і виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу України та їх правового оформлення, ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, надання військової допомоги іншим державам, а також брати участь у міжнародному військовому співробітництві та міжнародних миротворчих операціях на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України.

Структура Збройних Сил України включає:

- Міністерство оборони України, яке є центральним органом виконавчої влади і військового управління. У його підпорядкуванні перебувають Збройні сили України; Генеральний штаб Збройних Сил України як основний орган військового управління;

- види Збройних Сил України: Сухопутні війська (до 44%), повітряні сили (до 22%), Військово-морські сили (до 12%);

- об'єднання, з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, що не належать до видів Збройних Сил України (до 22%).

До основних родів військ Збройних Сил України належать:

Сухопутні війська найбільш чисельний вид Збройних сил, бере участь у виконанні практично усього спектру завдань Збройних сил:

- механізовані війська;
- танкові війська;
- аеромобільні війська;
- ракетні війська та артилерія;
- армійська авіація;
- війська протиповітряної оборони сухопутних військ.

Повітряні Сили найбільш мобільний вид Збройних сил. Його з'єднання та військові частини призначені для захисту від ударів з повітря важливих об'єктів держави, угруповань Збройних сил і нанесення ударів по угрупованнях військ (сил) та об'єктах противника, висадки повітряних десантів, перевезення військ (вантажів) повітрям, а також виконання спеціальних завдань, до них відносяться:

- бомбардувальна авіація;
- винищувальна авіація;
- штурмова авіація;
- розвідувальна авіацій;
- транспортна авіація;
- зенітні ракетні війська;
- радіотехнічні війська.

Військово Морські Сили - забезпечують недоторканність морських і прибережних територій України і дозволяють їй зберігати статус розвинутої морської держави:

- надводні сили;
- морська авіація;
- берегові ракетні війська;
- війська берегової оборони;
- морська піхота.

До функціональних структур Збройних Сил України належать:

1) об'єднані сили швидкого реагування - призначені для негайного реагування на зміни воєнно-стратегічної обстановки та нейтралізації збройного конфлікту низької інтенсивності строк готовності до виконання бойових завдань становить до 30 діб, укомплектованість – 90-100%.;

2) основні сили оборони - призначені для застосування у збройному конфлікті середньої інтенсивності строк готовності до виконання бойових завдань становить до 90-120 діб, укомплектованість - 60-70%.;

3) стратегічні резерви - призначені для відновлення та підсилення військ строк готовності до виконання бойових завдань становить до 120-180 діб, укомплектованість – до 25%.;

4) з'єднання та військові частини, що не належать до функціональних структур.

3.3 Міністерство оборони України

Міністерство оборони України - центральний орган виконавчої влади і військового управління, у підпорядкуванні якого перебувають Збройні сили України.

Міноборони України є головним (провідним) органом у системі центральних органів виконавчої влади із забезпечення реалізації державної політики у сфері оборони.

Рисунок 3.1 - Структура Міністерства оборони України

Основними завданнями Міністерства оборони України є:

- участь у реалізації державної політики з питань оборони і військового будівництва, координація діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування з підготовки держави до оборони;
- участь в аналізі воєнно-політичної обстановки, визначення рівня воєнної загрози національній безпеці України;
- забезпечення функціонування, бойової і мобілізаційної готовності, боєздатності та підготовки Збройних Сил до виконання покладених на них функцій і завдань;
- проведення державної військової кадрової політики, заходів щодо реалізації соціально-економічних і правових гарантій військовослужбовців, членів їх сімей та працівників Збройних сил;
- розвиток військової освіти і науки, зміцнення дисципліни, правопорядку та виховання особового складу;

- взаємодія з державними органами, громадськими організаціями і громадянами, міжнародне співробітництво;
- контроль за додержанням законодавства у Збройних силах, створення умов для демократичного цивільного контролю над Збройними Силами.

Міноборони України очолює Міністр, якого призначає на посаду і звільняє з посади в установленому порядку Президент України. На посаду Міністра оборони України призначається громадянин України, який має вищу освіту. Він може бути військовослужбовцем. Якщо Міністром призначено військовослужбовця, то за посадою він є Головнокомандувачем Збройних Сил.

3.4 Генеральний штаб Збройних Сил України

Начальник Генерального штабу Збройних Сил України є військовослужбовець, якого призначає на посаду і звільняє з посади Президент України за поданням Міністра оборони України. Якщо Міністром оборони України призначається цивільна особа, начальник Генерального штабу за посадою є Головнокомандувачем Збройних сил.

Завдання Генерального штабу Збройних Сил України:

- бере участь у реалізації державної політики у сфері оборони держави та військового будівництва;
- здійснює оперативне керівництво Збройними Силами, а також організовує стратегічне розгортання і застосування Збройних Сил, з'єднань і військових частин інших військових формувань, їх органів управління, переданих у підпорядкування відповідним органам військового управління Збройних Сил;
- спрямовує і контролює здійснення заходів щодо підтримання військ (сил) Збройних Сил у постійній бойовій та мобілізаційній готовності, комплектування їх особовим складом, проведення призову, прийняття громадян на військову службу, визначення потреб і ресурсів, необхідних для виконання покладених на Збройні Сили завдань;
- здійснює керівництво через органи військового управління військами (силами) Збройних Сил, які беруть участь у реалізації заходів правового режиму воєнного стану, а також військовими частинами Збройних Сил, залученими до робіт в разі введення надзвичайного стану відповідно до вимог законодавства;
- визначає систему управління Збройними Силами та іншими військовими формуваннями і контролює її функціонування;
- визначає організацію, повноваження і порядок діяльності структурних підрозділів Генерального штабу;
- організовує розроблення проектів нормативно-правових актів з питань оборони та подає їх в установленому порядку через Міністра оборони України;

- присвоює в установленому порядку військові звання військовослужбовцям та вносить подання про присвоєння вищих військових звань;
- призначає на посади та звільняє з посад згідно із законодавством працівників Збройних Сил у Генеральному штабі, формує і затверджує кадровий резерв державних службовців та в установленому порядку присвоює зазначеним працівникам відповідні ранги державних службовців, організовує підготовку, перепідготовку та підвищення їх кваліфікації; видає накази по особовому складу з питань проходження державної служби;
- порушує в установленому порядку питання про відзначення державними нагородами та відзнаками Міністерством оборони військовослужбовців, а також працівників Збройних Сил у Генеральному штабі;
- організовує взаємодію структурних підрозділів Генерального штабу з Міністерством оборони;
- здійснює інші повноваження відповідно до законів та інших нормативно-правових актів.

Підходи до фінансування Збройних Сил України останніми роками не давали суттєвого поштовху до розвитку армії. Лівова частка державного ресурсу спрямовувалась на утримання військовослужбовців, а не на розвиток озброєнь та підвищення боєздатності Збройних Сил. Як результат – рівень бойової підготовки, наявні озброєння і військова техніка української армії сьогодні не відповідають сучасним світовим викликам. Ця ситуація вимагає негайного проведення нової бюджетної політики у сфері оборони.

Нестача коштів у перші роки незалежності частково компенсувалася запасами і резервами, але врятувати чи хоча б покращити стан війська вони не могли. Усе це призвело до структурного дисбалансу в оборонній сфері.

Закладені бюджетні витрати на модернізацію і закупівлю озброєння та військової техніки стануть суттєвим імпульсом до модернізації Збройних Сил України.

Рівень оборонних видатків та їхній розподіл за ключовими показниками: утримання особового складу, навчання і бойова підготовка військ, розвиток озброєнь, військової техніки й інфраструктури, засвідчує істинне прагнення держави підтримувати у належному стані бойову готовність армії.

Економічне становище України змушує шукати шляхи забезпечення воєнної безпеки, що пов'язані з мінімальними витратами фінансових і матеріальних засобів. Однак «дешевої» оборони не буває. Залежно від фінансових, матеріальних та інших витрат, вона може бути надійною або ненадійною, стійкою або нестійкою.

Аналіз відповідності кількісно-якісних показників Збройних Сил України економічним можливостям держави свідчить, що механізм фінансового забезпечення Збройних Сил України має суттєві недоліки і не забезпечує проведення якісного реформування та розвитку національного війська.

Однією з причин такої ситуації є розподіл видатків Державного бюджету для Міністерства оборони на загальний та спеціальний фонди. Якщо видатки за загальним фондом виконуються майже завжди стовідсотково, то статті зі спеціального фонду фінансуються вкрай погано через його напівпорожній стан. Адже джерелом наповнення спеціального фонду є кошти, отримані від комерційних операцій.

У Державному бюджеті України на 2014 р. Міністерству оборони були передбачені асигнування в сумі 27 069,3 млн грн (1,78 % валового внутрішнього продукту), у тому числі за загальним фондом - 13 677,5 млн грн (50,5% видатків), за спеціальним – 1 473,6 млн грн (5,5 %), за резервним – 11 918,2 млн грн (44 %). Фактично надійшло 26 967,7 млн грн (1,77 % ВВП) або 99,6 % річних призначень. З них за загальним фондом – 13677,5 млн грн (100 % надходжень), за спеціальним – 1 372,0 млн грн (93,1 %), за резервним – 11 918,2 млн грн (100 %).

Порівняльний аналіз фінансування Збройних Сил протягом 2012–2014 рр. показує, що обсяг фінансування щорічно зростає, однак, через інфляцію це зростання значною мірою нівелювалося.

У 2014 р., (порівняно з 2013 р.) для виконання першочергових заходів щодо зміцнення обороноздатності держави та забезпечення участі Збройних Сил в антитерористичній операції фінансовий ресурс збільшено на 11,8 млрд грн.

Виділені кошти були розподілені за такими напрямками:

- утримання Збройних Сил – 21 802,1 млн грн (80,8% загальної суми);
- підготовка Збройних Сил – 911,8 млн грн (3,4 % загальної суми);
- озброєння та військова техніка – 4 253,8 млн грн (15,8 % загальної суми).

Аналіз розподілу видатків (схема 1.3) показує, що в основному вони були спрямовані на утримання Збройних Сил та не відповідали практиці розподілу в провідних країнах світу. Зростання частки витрат на озброєння та військову техніку (на 5,7 %) було недостатньо для належного забезпечення Збройних Сил.

В умовах постійного багаторічного недостатнього фінансування Збройних Сил збільшення у 2014 р. фінансового ресурсу Міністерства оборони за рахунок резервного фонду на 11,9 млрд грн не забезпечило відчутного підвищення рівня боєздатності Збройних Сил. Фінансування заходів щодо розвитку ОВТ, відновлення непорушних запасів, забезпечення системи підготовки військ (сил) здійснювалося на мінімальному рівні.

У намірах Міністерства оборони – подальше підвищення рівня грошового утримання військовослужбовців та заробітної плати працівників Збройних Сил України.

Планування видатків армії, як й інших державних витрат, повинно ґрунтуватися на реальному ресурсному забезпеченні. Адже будь-яка програма чи реформа без грошей, – лише віртуальна гра.

Передбачені бюджетом групи витрат на оборону відносять в основному до прямих військових витрат: на утримання армії і флоту, закупівлю озброєнь і військової техніки, капітальне будівництво, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи тощо.

Тож серед комплексу чинників, які впливають на фінансування оборонної сфери, одним з визначальних є стан національної економіки – можливості держави утримувати ЗС України.

У процесі планування витрат на національну оборону включаються першочергові заходи військової реформи: скорочення чисельності Збройних Сил, удосконалення їх структури, оптимізація структури витрат шляхом вдосконалення оснащення військ військовою технікою й озброєнням, перехід до комплектування Збройних Сил на контрактній основі, створення гарантованої системи матеріального і соціального забезпечення військовослужбовців та членів їхніх сімей.

Підходи до фінансування оборони залежать від прийнятої країною Воєнної доктрини. Існують три основні її типи. Перший – повна відмова від військових видатків. Другий – створення могутньої воєнної супердержави. Третій – фінансування оборони за принципом мінімальної достатності.

В Україні, яка відмовилась від ядерного арсеналу, фінансування здійснюється за третім типом. Видатки на оборону фінансуються за такими напрямками: утримання регулярних формувань; закупівля озброєння та військової техніки; капітальне будівництво; проведення військових навчань; науково-дослідні роботи; інші видатки, що пов'язані з підтриманням функціонування Збройних Сил.

Міжнародний досвід у сфері видатків на оборону досить різноманітний, але завжди ґрунтується на компромісі між видатками на соціальну сферу й оборону.

Для демократичних країн видатки на оборону традиційно складають більше 1% валового національного продукту та понад 4% бюджетних асигнувань. Фінансове планування та розподіл ресурсів – частина оборонного планування, яке навіть для країн, що входять до євроатлантичного простору безпеки, не уніфіковане.

Досвід розвинених країн свідчить, що оборонний бюджет розвитку передбачає виділення на утримання особового складу не більше 50% його загального обсягу. Критичною межею, за якою виділені кошти вважаються «бюджетом проїдання», є спрямування на зазначені цілі понад 75% асигнувань, що передбачені на оборону держави. Зокрема, на розвиток ОВТ і воєнної інфраструктури в Німеччині та Польщі витрачається 25,3% оборонного бюджету, в Туреччині – 32,4%, у Франції – 46,1%.

Ідеальний розподіл оборонного бюджету повинен бути таким: особовий склад – 40%, експлуатація й обслуговування військової техніки й озброєння – 30%, фінансування НДДКР, закупівля військової техніки й озброєння – 30%.

Україна має привести власний сектор безпеки й оборони відповідно до вимог часу. Реформування цього сектору має бути системним і комплексним, передбачаючи, зокрема, створення ефективної нормативно-правової бази, ефективне використання ресурсів і коштів виключно за цільовим призначенням, акцентоване використання ресурсів на підготовку військ і сил тощо.

Якісного оновлення потребує фінансова політика у сфері безпеки й оборони, нового бюджетного процесу на основі формування оптимального співвідношення між потребами оборонного сектору і можливостями національної економіки. А для цього потрібно визначити нові «правила гри» щодо фінансування військової незалежності держави: сформувати єдині державні підходи до формування оборонного бюджету, підвищити ступінь його детальності і відкритості в частині витрат на оборону й безпеку. Потрібно здійснити порівняльний аналіз фінансування армії з можливостями національної економіки за основними етапами реформування армії.

3.5 Контрольні запитання

1. На які етапи поділяється процес військового будівництва в Україні?
2. Що включає в себе структура Збройних Сил України?
3. Види Збройних Сил України?
4. Які функціональні структури належать до Збройних Сил України?
5. Міністерство оборони України призначення та структура?
6. Основні завдання Міністерства оборони України?
7. Генеральний штаб Збройних Сил України призначення та структура?
8. Основні завдання Генерального штабу Збройних Сил України?
9. Підходи до фінансування Збройних Сил України?

4 СУХОПУТНІ ВІЙСЬКА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

4.1 Історія створення Сухопутних військ Збройних Сил України

Сухопутні війська Збройних Сил України були сформовані у складі Збройних Сил України на підставі Указу Президента України відповідно до статті 4 Закону України "Про Збройні Сили України" у 1996 році.

На початку 1997 р. затверджено Державну програму розвитку і будівництва Сухопутних військ. У ній визначено чисельність, систему підготовки офіцерів, прапорщиків, сержантів, питання комплектування Сухопутних військ, а також систему бойової підготовки.

Сухопутні війська Збройних Сил України є головним носієм бойової могутності Збройних Сил незалежної Української держави.

Сухопутні війська мають три оперативні командування - Південне, Західне і Північне; крім того, 5 армійських корпусів, 11 танкових та механізованих дивізій, 7 окремих механізованих бригад, 2 артилерійські дивізії, близько 40 бригад різних родів військ і служб, а також частини тилового і технічного забезпечення (див. схему)

4.2 Призначення Сухопутних військ Збройних Сил України

Сухопутні війська Збройних Сил України призначені для запобігання, нейтралізації (ліквідації) потенційних загроз національним інтересам України; посилення охорони державного кордону та найнебезпечніших ділянок морського узбережжя на загрозливих напрямках; прикриття ділянок державного кордону, які прилягають до району збройного конфлікту; ведення розвідки; здійснення оперативного розгортання військ; проведення демонстративних дій; проведення операції угруповання ОСШР, оперативного угруповання військ (сил), участь у протидесантних та спеціальних операціях; участь у протиповітряній обороні держави; ведення територіальної оборони у визначених зонах; участь у заходах з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру; участь у прикритті визначених важливих державних об'єктів від можливих терористичних атак з використанням літальних апаратів та інших засобів повітряного нападу; забезпечення захисту об'єктів Сухопутних військ Збройних Сил України від терористичних посягань; участь у проведенні антитерористичних операцій на військових об'єктах.

За своїм призначенням та обсягом покладених на них завдань вони відіграють вирішальну роль у виконанні Збройними Силами України своїх функцій як у мирний, так і воєнний час.

Основою для створення та керівництва угрупованням військ є оперативні командування. Вони відповідають за одну і ту ж територію як в мирний так і у воєнний час, що дозволяє при виконанні завдань організовувати

і підтримувати тісну взаємодію з місцевими органами самоуправління і найповніше використовувати місцеві ресурси в інтересах Збройних Сил.

До з'єднань, військових частин і підрозділів, які входять до складу ОСШР в основу бойової підготовки було покладено проведення повномасштабної підготовки органів управління, з'єднань, військових частин та підрозділів, удосконалення набутого польового та повітряного вишколу особового складу, здатність виконувати завдання за призначенням.

До інших військових частин - підготовка органів управління, удосконалення рівня командирської підготовки та одиночний вишкіл особового складу з урахуванням реального ресурсного забезпечення.

Пріоритет надавався підготовці військових частин і підрозділів, які входять до складу ОСШР. У цих частинах загалом проведено 727 навчань. Серед них КШН з органами управління тактичної ланки, батальйонних (дивізіонних), ротних (батареїних), взводних тактичних (тактико-спеціальних) навчань. Більш якісно бойова підготовка проводилась у з'єднаннях та військових частинах 8 АК КСВ ЗСУ. Організація дієвого контролю за цільовим використанням коштів і ПММ, виділених на підготовку військ, дозволила виконати завдання щодо проведення інтенсивної підготовки органів управління та підрозділів, які входять до складу ОСШР. Цілеспрямовано впроваджувались у підготовку військ нові форми і способи виконання завдань з'єднаннями, військовими частинами та підрозділами з урахуванням досвіду ведення бойових дій у сучасних, збройних конфліктах.

4.3 Складові частини Сухопутних військ Збройних Сил України

До складу Сухопутних військ входять такі роди військ: ракетні війська і артилерія; механізовані, танкові та аеромобільні війська; армійська авіація, також входять військово-навчальні і медичні заклади, система військових комісаріатів, мережа центрів та установ культури, просвіти і дозвілля.

Елітою Збройних Сил України беззаперечно визнано аеромобільні війська - високомобільний рід Сухопутних військ Збройних Сил України до складу якого входять аеромобільні та повітрянодесантні частини і підрозділи. Вони призначені для дій у тилу противника, дій у ході спеціальних, антитерористичних та миротворчих операцій і виконання завдань, які неможливо ефективно вирішити іншими силами та засобами.

На сьогодні воїни - десантники приймають активну участь у міжнародних військових навчаннях та миротворчих операціях. Лише минулого року військовослужбовці аеромобільних військ здійснили понад вісім тисяч стрибків з парашутом. "Лицарі блакитного неба" свято беруть набуті традиції і вже давно стали для молоді символом честі, мужності та військової доблесті. Кожного року 2 серпня воїни-десантники святкують своє професійне свято.

Механізовані танкові війська, що складають основу Сухопутних військ України, виконують завдання по утриманню зайнятих районів, рубежів і позицій, відбиттю ударів противника, прориву оборони противника, розгрому його військ, захопленню важливих районів, рубежів і об'єктів, діють у складі морських та повітряних десантів. До складу механізованих і танкових військ входять механізовані та танкові бригади і полки. На озброєння знаходяться танки Т-64, Т-80; бронетранспортери БТР-70, БТР-80; бойові машини піхоти БМП-1, БМП-2, інші зразки озброєння. Показові навчання механізованих та танкових підрозділів здобули високу оцінку на найвищому рівні.

На озброєнні визначених з'єднань і частин механізованих і танкових військ знаходиться така бойова техніка:

- танки Т-64Б, Т-64БВ, Т-64БМ Булат, Т-84 «Оплот», БМ Оплот;
- бронетранспортери БТР-60, БТР-70, БТР-80;
- бойові машини піхоти БМП-1, БМП-1У, БМП-2;
- бойові розвідувальні машини та бойові розвідувально-дозорні машини БРМ-1, БРДМ-2;
- інші зразки озброєння.

Ракетні війська і артилерія - головний засіб дальнього вогневого ураження в Сухопутних військах. В бою і операції вони виконують переважну більшість завдань вогневого ураження противника. До складу ракетних військ і артилерії СВ ЗС України входять військові частини тактичних ракет, реактивної, гаубичної, гарматної та протитанкової артилерії, підрозділи протитанкової керованих ракет та мінометів, а також артилерійської розвідки.

Ракетні війська і артилерія призначена для ураження живої сили, танків, артилерії, протитанкових засобів противника, авіації та посадових майданчиків, об'єктів ППО та інших об'єктів противника.

На озброєнні військових частин і підрозділів РВІА знаходяться: ракетні комплекси тактичних ракет "Точка", реактивні системи залпового вогню типу "Смерч", "Ураган", "Град"; самохідні гармати "Геоцинт-С", «Мста-С», «Нона-С», самохідні гаубиці "Акація", "Гвоздика"; причіпні гармати 2А65, Д-30, протитанковий ракетний комплекс "Штурм - С", та протитанкова гармата «Рапіра», міномети «Васильк», «Сані», комплекси артилерійської розвідки СНАР, АРК, АЗК, комплекси командних машин управління «Фальцет» і «Машина-Б».

Війська протиповітряної оборони Сухопутних військ на озброєнні яких знаходяться ефективні зенітні ракетні та зенітні артилерійські системи і комплекси, які характеризуються високою швидкострільністю, живучістю, маневреністю, здатністю діяти за будь-яких умов сучасного загальновійськового бою.

До зенітних ракетних систем та комплексів дивізійної ланки відносяться зенітні ракетні комплекси "Оса". До зенітних ракетних та зенітних

артилерійських комплексів полкової ланки відносяться ЗРК "Стріла-10", ЗГРК "Тунгуска", ПЗРК "Ігла", ЗАК "Шилка".

Призначені зі складу ВППО СВ чергові сили несуть бойове чергування з протиповітряної оборони. У військах протиповітряної оборони СВ проводять роботу з модернізації, автоматизації на цифровій основі пунктів управління, зенітних ракетних комплексів, ПЗРН «Ігла», які будуть відповідати сучасним вимогам і за своїми характеристиками не будуть поступатись аналогічним зразкам озброєння і іноземного виробництва.

Армійська авіація, ще одна грізна складова Сухопутних військ в сучасному бою,- призначена для виконання завдань у різноманітних умовах загальновійськового бою. Частини і підрозділи армійської авіації ведуть розвідку, знищують бойову техніку та живу силу противника при обороні наших військ, здійснюють вогневу підтримку під час наступу чи контратаки, висаджують тактичний десант, доставляють у вказані райони бойову техніку та особовий склад, виконують інші важливі завдання. До складу армійської авіації Сухопутних військ України входять бойові та транспортно-бойові полки. З'єднання та частини армійської авіації Сухопутних військ України мають на озброєнні вертольоти типу Мі-8, Мі-24 та їх модифікації, які дозволяють виконувати всі завдання за призначенням. Вертолїтники, серед яких багато ветеранів Афганістану, Югославії, інших локальних конфліктів, достойно справляються з покладеними на них повсякденними завданнями, гідно представляють нашу країну у миротворчих операціях демонструючи високий професійний вишкіл.

Для забезпечення бойової діяльності до складу Сухопутних військ України входять спеціальні війська, які мають розвідувальні, інженерні з'єднання та частини, У єднання та частини РХБ захисту, зв'язку, РЕБ, топографічні. Тил та озброєння Сухопутних військ України вирішують проблеми експлуатації військової техніки та озброєння, забезпечення основними видами матеріальних засобів бойової. спеціальної підготовки, життя і побуту військовослужбовців.

4.4 Миротворча діяльність Сухопутних військ Збройних Сил України

Підтримання міжнародного миру і безпеки є одним з пріоритетних напрямів зовнішньої політики України. Участь у міжнародних миротворчих операціях стала одним з важливих зовнішньополітичних здобутків нашої держави, що стало справжньою школою практичного досвіду, злагоженості та взаємодії для Збройних Сил України.

Україна розпочала миротворчу діяльність у 1992 році. За ці роки за межі держави було відправлено 19 військових формувань типу бригада, батальйон, рота, ескадрилья, загін. Практично залучалось до участі у миротворчій діяльності майже 30 тисяч осіб, понад 2,5 тисячі одиниць техніки, 38 вертольотів.

З 1994 року Україна приєдналась до Програми "Партнерство заради миру", одним з найважливіших напрямів якої є участь підрозділів Збройних Сил України в операціях з підтримання миру.

Участь з'єднань та частин Сухопутних військ України у навчаннях із миротворчої тематики сприяють зміцненню міжнародного авторитету України, відіграють значну роль у підготовці Сухопутних військ. Щорічна програма передбачає цілу низку різноманітних заходів - від широкомасштабних військових маневрів до великих семінарів. Набутий досвід допомагає спільно діяти в операціях по підтриманню миру, пошуково-рятувальних операціях, наданні гуманітарної допомоги. Для наших миротворців, серед яких більшість - контрактники, служба у миротворчих контингентах це чудова можливість побачити світ. Сьогодні у Сухопутних військах України відрядження за кордон у армії країн всього світу стали звичайною справою. Наші військовики переймають там досвід, вивчають мову, техніку. Разом з тим іноземцям теж є чому в нас повчитися. І вони охоче це роблять. Про це свідчать чисельні спільні навчання які на слуху у всьому світі --"Щит миру", "Козацький степ" та інші. Лише в цьому році таких навчань відбулося більше десяти.

Сьогодні у складі місії та сил виконують завдання за призначенням 2 українських миротворчих контингентів:

- Балкани - національний контингент (УКРПОЛБАТу) в складі КФОР у Косово;

- 56 окремих вертолітний загін Місії ООН у Республіці Ліберія.

Загалом на сьогоднішній день у складі миротворчих контингентів України виконують завдання за призначенням 500 військовослужбовців, 1215 од. різноманітної техніки та 14 вертольотів.

Спектр завдань, які виконують миротворчі підрозділи, є досить широким. Характер завдань відповідає вимогам статті 6 Статуту ООН і базується на загальноприйнятих вимогах до проведення операцій з підтримки миру:

- чергування на постах спостереження, патрулювання у зоні відповідальності, охорона церков, супроводження конвоїв;

- повітряні перевезення персоналу місії, високоповажних осіб та вантажів, патрулювання та спостереження, супроводження переміщення військ, пошуково-рятувальні операції та медична евакуація (56 овз);

- супровід конвоїв з гуманітарним вантажем, паливом, матеріально-технічними засобами, надання гуманітарної допомоги місцевому населенню (усі підрозділи).

Активну позицію України та її Збройних Сил в миротворчій діяльності показує офіційна статистика ООН, за якою Україна в 2009 році увійшла в першу десятку країн-контрибуторів ООН.

Оцінка діяльності наших миротворців є найвищою, багато з них відзначено державними нагородами України, іноземних держав, ООН та НАТО.

Згідно з указом Президента України - Верховного Головнокомандувача Збройними Силами України від 18 жовтня 1997 року встановлено свято - День Сухопутних військ України, яке відзначається щорічно 12 грудня.

4.5 Контрольні запитання

1. Історія створення Сухопутних військ Збройних Сил України?
2. Призначення Сухопутних військ Збройних Сил України?
3. Склад Сухопутних військ Збройних Сил України?
4. Особливість аеромобільних військ Збройних Сил України?
5. Особливість механізованих танкових військ Збройних Сил України?
6. Ракетні війська та артилерія призначення та особливості?
7. Війська протиповітряної оборони Сухопутних військ Збройних Сил України призначення та особливості?
8. Призначення спеціальних військ Сухопутних військ Збройних Сил України?
9. Участь Сухопутних військ Збройних Сил України у миротворчій діяльності?

5 ПОВІТРЯНІ СИЛИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

5.1 Історія створення Повітряних Сил Збройних Сил України

17 березня 1992 року згідно з директивою Начальника Головного штабу Збройних Сил України було створено Повітряні Сили України. На базі штабу 24 Повітряної армії у Вінниці було сформовано Командування ВПС. На той час на території України знаходилося 4 Повітряні армії, 10 авіаційних дивізій, 49 авіаполків, 11 окремих ескадрилій, навчальні та спеціальні установи і заклади; всього біля 600 військових частин, 2800 літальних апаратів, понад 120 тис. військовослужбовців.

5 квітня 1992 року згідно з Указом Президента України № 209 «Про невідкладні заходи щодо будівництва Збройних Сил України» та наказу Міністра оборони України створюється Командування Військ ППО України.

Війська Протиповітряної оборони України створювалися на базі об'єднань, з'єднань і частин, які на той час дислокувалися на її території. У витоків створення Військово-Повітряних Сил та Військ ППО Збройних Сил України стояли: генерал-полковники: Антоненко В.М., Лопатін М.О., Стрельников В.І., Стеценко О.О., Ткачов В.В., генерал-лейтенанти: Скалько Я.І., Васильєв В.О. та багато інших генералів та офіцерів.

Рішення про створення на базі Повітряних Сил та Військ Протиповітряної оборони якісно нового виду Збройних Сил України приймалися продумано та виважено, виходячи із світової практики й історичного досвіду.

Метою перетворень у військовій сфері стало створення сучасної моделі Збройних Сил України - оптимальних за чисельністю, мобільних, добре озброєних, всебічно забезпечених і навчених військ і сил, які спроможні були б виконати покладені на них завдання у будь-яких умовах обстановки.

Формування Повітряних Сил стало важливим складовим елементом загальної програми реформування Збройних Сил України. Головною метою створення цього нового виду було визначено підвищення рівня ефективності виконання завдань, притаманних як Військово-Повітряним Силам, так і Військам Протиповітряної оборони, за рахунок ліквідації дублюючих елементів управління загальним процесом захисту вітчизняного повітряного простору.

Слід відзначити, що створення Повітряних Сил не стало механічним злиттям двох раніше існуючих видів ЗС України. У першу чергу воно було обумовлене прагненням військово-політичного керівництва країни підняти рівень ефективності захисту повітряного простору на новий, якісніший рівень.

Наказом Міністра оборони України від 15 вересня 2004 року № 410 створено військову раду командування Повітряних Сил Збройних Сил України.

Указом Президента України від 8 листопада 1379/2004 генерал-лейтенанта Торопчина Анатолія Яковича призначено на посаду Головнокомандувача Повітряних Сил Збройних Сил України.

1 грудня 2004 року розпочався перший навчальний рік нового виду. У м. Вінниці на території колишнього Головного командування Військово-Повітряних Сил Збройних Сил України, де нині розташовується Командування Повітряних Сил, урочисто було відкрито Пам'ятний знак на честь створення нового виду Збройних Сил України - Повітряних Сил. Цей день прийнято вважати Днем створення Повітряних Сил.

До 1 грудня 2004 року виконано заходи першого етапу створення Повітряних Сил. У цей час об'єднання, з'єднання та військові частини Військово-Повітряних Сил і Військ Протиповітряної оборони Збройних Сил України перепідпорядковані Командуванню Повітряних Сил, та прийнято безпосереднє управління черговими силами по протиповітряній обороні та Повітряними Силами в цілому.

На другому етапі створення Повітряних Сил (грудень 2004 р.) основні зусилля було зосереджено на формуванні повітряних командувань, на проведенні злагодження з Командуванням Повітряних Сил, об'єднаннями, з'єднаннями і частинами, на підготовці пунктів управління та розгортанні системи управління Повітряних Сил у повному обсязі.

1 січня 2005 року розпочався III етап в ході створення пунктів управління та розвитку системи управління Повітряних Сил ЗС України. Метою цього періоду було визначено вдосконалення системи зв'язку та створення єдиної системи управління Повітряними Силами.

На сьогоднішній день завдання щодо створення Повітряних Сил, які визначені Міністром оборони України, виконуються у відповідності з затвердженим графіком.

За період формування Повітряних Сил Збройних Сил України створено необхідні базу і умови для їх подальшого реформування та розвитку на період до 2015 року.

Сьогоднішні Повітряні Сили України — один з важливих гарантів цілісності і незалежності нашої держави. Вони надійно стоять на сторожі повітряного простору України.

5.2 Особливості діяльності Повітряних Сил Збройних Сил України

Повітряні Сили України - вид Збройних Сил України, який існує у складі Збройних Сил України з 2005 року. Створено шляхом об'єднання двох видів: Військово-Повітряних Сил та Військ Протиповітряної оборони України. Цей високоманеврений вид Збройних сил призначений для:

- охорони повітряного простору держави;
- ураження з повітря об'єктів противника;
- авіаційної підтримки своїх військ (сил);
- висадки повітряних десантів;
- повітряного перевезення військ і матеріальних засобів та ведення повітряної розвідки.

Основні завдання Повітряних Сил України :

- ведення радіо-, радіотехнічної, радіолокаційної та повітряної розвідки, збору і узагальнення даних, оповіщення військ (сил), органів управління та вищого керівництва Збройних Сил України;
- несення бойового чергування по протиповітряній обороні в Збройних Силах України;
- участь у протиповітряній обороні держави та Збройних Сил України;
- участь у протидії терористичним актам (в антитерористичних операціях), диверсіям на військових об'єктах та проявам тероризму з використанням повітряних суден;
- нанесення ударів по визначених наземних (морських) цілях у тактичній та оперативно-тактичній глибині;
- здійснення авіаційної підтримки військ (сил);
- здійснення повітряних перевезень (евакуації повітрям);
- участь у підготовці держави та її території до оборони;
- участь у міжнародному військовому співробітництві та забезпечення можливості Повітряних Сил Збройних Сил України приймати ефективну участь як у довгострокових, так і короткострокових міжнародних миротворчих та гуманітарних операціях.

Повітряні Сили та Війська Протиповітряної оборони мають в своєму складі роди військ:

- авіація (винищувальну, бомбардувальну, штурмову, розвідувальну, військово-транспортну та спеціальну);
- протиповітряна оборона (зенітно-ракетні війська та радіотехнічні війська);
- спеціальні війська (окремі військові частини і підрозділи: - розвідувальні, інженерні, РХБ захисту, зв'язку АСУ та РТЗ, РЕБ, метеорологічного забезпечення та інші);
- частини матеріально-технічного і медичного забезпечення;
- навчальні заклади.

5.3 Види авіації Повітряних Сил Збройних Сил України

Повітряні Сили України включають такі роди авіації:

- бомбардувальна;
- штурмова;

- винищувальна;
- розвідувальна;
- транспортна;

Бомбардувальна авіація - основний ударний засіб ВПС, що призначений для ураження угруповань військ, авіації, ВМС, зруйнування важливих воєнних, воєнно-промислових, енергетичних об'єктів у стратегічній і оперативній глибині.

Має на озброєнні літаки Су-24 та Су-24М.

Літак Су-24 є основним озброєнням бомбардувальної авіації ВПС України. Призначений для нанесення ракетно-бомбових ударів у простих та складних метеоумовах, вдень та вночі, в тому числі на малих висотах з прицільним ураженням наземних та надводних цілей.

Штурмова авіація - має на озброєнні літаки Су-25 і вертольоти Мі-24. Є засобом авіаційної підтримки військ і призначена для ураження військ, наземних (морських) об'єктів.

Су-25 - одномісний броньований дозвуковий штурмовик, призначений для надання авіаційної підтримки у зоні бойових дій вдень та вночі за умов візуальної видимості цілі, а також знищення об'єктів із заданими координатами за будь-яких метеоумов.

Мі-24 - радянський вертоліт підтримки піхоти (ударний вертоліт). Став одним із символів Війни в Афганістані. Сьогодні стоїть на озброєнні ряду країн, в тому числі й України.

Винищувальна авіація - одна з основних засобів боротьби з повітряним противником і призначена для ураження літаків, вертольотів, крилатих ракет у повітрі, а також ураження наземних (морських) об'єктів.

Має на озброєнні літаки Су-27 та МіГ-29.

Су-27 - радянський важкий багатоцільовий високоманевровий всепогодний винищувач четвертого покоління.

МіГ-29 - багатоцільовий радянський винищувач четвертого покоління. Був основним багатоцільовим винищувачем країн Варшавського договору та СРСР впродовж 80-х рр. ХХ ст. Нині перебуває на озброєнні багатьох країн світу, в тому числі й України.

Розвідувальна авіація - Призначена для ведення повітряної розвідки противника, місцевості та погоди.

Має на озброєнні літаки Су-24 МР, Ан-30.

Ан-30 - літак повітряного спостереження та аерофотозйомки. Розроблений в Авіаційному науково-технічному комплексі імені Олега Антонова. Ан-30 є модифікацією літака Ан-24 і призначений для аерофотознімальних і аерогеофізичних робіт.

Транспортна авіація - має на озброєнні літаки Іл-76, Ан-12, Ан-24, Ан-26, Ан-30, Ан-32, Ан-72, вертольоти Мі-6, Мі-8, Мі-17, Мі-26. Призначена для десантування повітряних десантів, перевезення військ і матеріальних засобів повітрям.

5.4 Протиповітряна оборона Повітряних Сил Збройних Сил України

Протиповітряна оборона - комплекс заходів із забезпечення захисту від засобів повітряного нападу противника. Існує загальнодержавна система протиповітряної оборони - Сили ППО Повітряних Сил та загальновійськова ППО - Сухопутних військ. Війська протиповітряної оборони Сухопутних військ призначені для прикриття військ від ударів противника з повітря у всіх видах бойових дій, при перегрупуванні та розташуванні їх на місці.

На озброєнні зенітно-ракетних військ Повітряних Сил знаходяться ефективні зенітні ракетні та зенітні артилерійські системи і комплекси, які характеризуються високою швидкострільністю, надійністю, маневреністю, здатністю діяти за будь-яких умов сучасного загальновійськового бою.

Розрізняють наступну ППО:

- військову;
- об'єктову;
- корабельну;
- повітряну;
- наземну;
- радіотехнічну.

До складу сил ППО Повітряних Сил Збройних Сил України входять:

1. зенітно-ракетні війська
2. радіотехнічні війська
3. спеціальні війська

Зенітно-ракетні війська - призначені для забезпечення у взаємодії з іншими родами військ протиповітряної оборони України. На озброєнні мають різні типи зенітних ракетних (зенітних артилерійських) комплексів з високими можливостями ураження сучасних засобів повітряного нападу у широкому діапазоні висот та швидкостей їх польоту в різних умовах метеообстановки та часу доби.

Радіотехнічні війська - призначені для безперервного ведення радіолокаційної розвідки повітряного простору і забезпечення бойових дій ракетних військ та винищувальної авіації. Оснащені сучасними радіолокаційними станціями, які дозволяють у будь-який час року та доби, незалежно від метеорологічних умов і радіоелектронної протидії, виявляти засоби повітряного нападу на великих відстанях і на всіх висотах, визначати їх точні координати, а також забезпечувати цілевказівки ЗРВ і наведення авіації.

Спеціальні війська - частини, заклади та підрозділи технічного і тилового забезпечення, військово-навчальні заклади призначені для забезпечення бойової діяльності об'єднань, з'єднань та частин родів військ.

5.5 Удосконалення Повітряних Сил Збройних Сил України

Щодо удосконалення системи управління Повітряними Силами ЗС України намічені конкретні заходи щодо створення системи аеронавігаційного обслуговування авіації Збройних Сил України з використанням існуючих та сучасних радіоелектронних засобів повітряної навігації, підсистем зв'язку (телекомунікацій) та спостереження на основі застосування цифрової технології, відповідно до стандартів Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) та НАТО, що забезпечить підвищення рівня боєздатності Повітряних Сил Збройних Сил України та безпеки повітряного руху; створення Єдиної автоматизованої системи управління Збройних Сил України (ЄАСУ), яка буде мати багаторівневу та розгалужену структуру, буде максимально інтегрованою до загальнодержавної системи управління, забезпечуватиме ефективне управління Повітряними Силами у мирний і воєнний час.

Процес переходу до професійної армії висуває нагальну потребу удосконалення існуючої системи підготовки військ (сил) як вирішального фактору підвищення боєздатності Повітряних Сил ЗС України.

З метою підвищення ефективності навчального процесу передбачено створення єдиної системи підготовки Повітряних Сил ЗС України. Суть такої системи полягає у проведенні заходів оперативної, бойової та мобілізаційної підготовки за єдиною спрямованістю на базі єдиного перспективного планування з використанням єдиної електронної інформаційної бази даних.

Програмою підготовки Збройних Сил України передбачено модернізувати навчально-матеріальну базу відповідно до потреб сучасності. Головні зусилля при цьому зосереджуватимуться на створенні полігонів, обладнаних комп'ютерними класами, імітаційними та тренажними комплексами, з одночасним підвищенням ефективності використання території існуючих навчальних центрів.

Під впливом оновленої матеріальної основи авіаційного бою та бойового застосування сучасних Повітряних Сил вже зараз формуються нові погляди на тактику і оперативне мистецтво. При цьому в сучасному військовому мистецтві чітко позначається домінуюча роль тактики, яка стає основою досягнення оперативних цілей у збройній боротьбі.

Як наслідок, переглядаються методики оперативної (бойової) підготовки, що покликані розвивати творчі, організаторські здібності у генералів та офіцерів. Пріоритети при цьому надаватимуться навчання особового складу всебічному аналізуванню обстановки, що склалася, глибокому прогнозуванню подій, творчому пошуку виходу зі складних ситуацій. Заохочуватимуться новаторство у створенні оригінальних бойових прийомів, винахідливість та воєнна хитрість.

Щодо кадрової політики то вона буде спрямована, перш за все, на формування нової генерації офіцерських кадрів. Важливим напрямом

кадрової політики стає рейтинговий відбір кандидатів на вищі посади та запровадження нового механізму оцінки якісних критеріїв діяльності офіцерів.

Істотною зміною кадрової політики у Повітряних Силах ЗС України стане посилення пріоритетності молодшого командирського складу.

Успішна реалізація заходів подальшого реформування та розвитку Повітряних Сил значною мірою залежить від військово-технічної політики яка є одним із основних елементів політики оборони держави, спрямованим на забезпечення належної боєздатності Повітряних Сил.

Пріоритетними напрямками розвитку озброєння та військової техніки визначені:

- забезпечення підтримання встановленого рівня бойової готовності озброєння і військової техніки за рахунок організаційних заходів та використання внутрішніх резервів і можливостей Повітряних Сил, в першу чергу частин ОСШР;

- активізація роботи з вилучення та реалізації застарілих зразків озброєння і військової техніки, утилізації техніки та авіаційних засобів ураження (АЗУ), що відпрацювали встановлені терміни і до подальшої експлуатації не придатні;

- продовження оптимізації складської бази щодо утримання авіаційних засобів ураження, розширення номенклатури ремонту керованих АЗУ класу «повітря - поверхня» на арсеналах;

- розробка та впровадження автоматизованих систем управління та зв'язку, зброї на нових фізичних принципах дії, засобів розвідки, радіоелектронної боротьби та захисту військ і об'єктів від високоточної зброї.

Подальший розвиток Повітряних Сил неможливий без ефективної системи воєнно-наукових досліджень. Цей елемент Повітряних Сил буде збережений і розширений. Основні напрями розвитку системи воєнно-наукових досліджень передбачають: цілеспрямований і збалансований розвиток усіх галузей воєнної науки (воєнно-теоретичної, військово-технічної, військово-гуманітарної) згідно з потребами військового будівництва України.

Відповідно до загальноприйнятих норм існування демократичного суспільства створюються умови для демократичного цивільного контролю над Повітряними Силами ЗС України. Для цього психологію військових буде адаптовано до умов діяльності у рамках демократичного суспільства, а цивільним керівникам будуть надані знання у військовій галузі. В результаті цивільні і військові структури отримають можливість ефективно співпрацювати.

5.6 Контрольні запитання

1. Історія створення Повітряних сил Збройних Сил України?

2. Призначення Повітряних сил Збройних Сил України?
3. Основні завдання Повітряних сил Збройних Сил України?
4. Роди військ Повітряних сил Збройних Сил України?
5. Роди авіації Повітряних сил Збройних Сил України?
6. Бомбардувальна авіація призначення та особливості?
7. Штурмова авіація призначення та особливості?
8. Протиповітряна оборона Повітряних сил Збройних Сил України призначення та види?
9. Пріоритетні напрями розвитку озброєння та військової техніки Повітряних сил Збройних Сил України?

6 ВІЙСЬКОВО - МОРСЬКІ СИЛИ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

6.1 Історія створення Військово-Морських Сил Збройних Сил України

Передумовою створення Військово-Морських Сил України стало звернення першого Президента України – Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України до військовослужбовців угруповань військ, які базувалися на українській території, у якому відзначалося, що вони входять до складу Збройних Сил України, а особовому складу необхідно до 20 січня 1992 року прийняти військову присягу на вірність народу України.

18 січня 1992 року військовослужбовці 3-ої школи водолазів ЧФ під керівництвом капітана 3 рангу Ключова О.В. прийняли присягу на вірність українському народу. 26 січня прийняла присягу 17-а бригада кораблів охорони водного району Кримської військово-морської бази (командир – капітан 2 рангу Шалит Ю.В.), а 22 лютого – 880-ий окремий батальйон морської піхоти ЧФ (командир – майор Рожманов В.Г.).

Підтримавши ініціативу особового складу кораблів та частин Чорноморського флоту, який прийняв присягу на вірність українському народу, 05 квітня 1992 року Президент України видав Указ № 209 “Про невідкладні заходи по будівництву Збройних Сил України”, яким передбачалося сформувати Військово-Морські Сили України на базі сил Чорноморського флоту, дислокованих на території України.

6 квітня 1992 року командувачем Військово-Морських Сил України був призначений контр-адмірал Б.Б. Кожин. 10 квітня створено організаційну групу по формуванню командування ВМС. 17 квітня склав присягу особовий склад з'єднання спеціальних операцій (Очаківський гарнізон, командир – капітан 1 рангу Карпенко О.П.).

Для забезпечення висвітлення процесу створення національного флоту в засобах масової інформації, у червні 1992 року починає діяти прес-центр ВМС України (начальник - капітан 2 рангу Іванко К.О.), а 8 червня вийшов перший номер газети “Флот України” (головний редактор – капітан 1 рангу Тимощук Ю.А.).

11 липня 1992 року Військову присягу прийняли військовослужбовці 41-ої школи молодших спеціалістів зв'язку в місті Миколаїв, а 21 липня до складу ВМС увійшов сторожовий корабель СКР-112 (17-ої бригади кораблів охорони водного району Кримської ВМБ) на чолі з командиром – капітан-лейтенантом Настенком С.В.

28 липня 1992 року було піднято Державний прапор України на першому кораблі, побудованому для ВМС України, – кораблі управління “Славутич”. У червні 1993 року розпочав ходові випробування корвет “Луцьк”, побудований на заводі “Ленінська кузня” у Києві. 14 липня 1993 року з Керченського суднобудівного заводу “Залив” до Севастополя при-

був фрегат “Гетьман Сагайдачний”. 1 липня 1993 року під Севастополем було сформовано перший батальйон морської піхоти ВМС України.

З метою недопущення військово-політичних інцидентів з серпня 1992 року поблизу Ялти відбулася зустріч між президентами України та Росії, у ході якої була підписана Угода між Україною та Росією щодо принципів формування ВМС України та ЧФ Російської Федерації на базі Чорноморського флоту.

19 серпня 1992 року на базі двох Севастопольських військово-морських училищ було створено Севастопольський військово-морський інститут, якому в жовтні 1999 року постановою Кабінету Міністрів України присвоєне ім'я адмірала П.С.Нахімова.

На зустрічі президентів України і Росії в Москві підписано Угоду про невідкладні заходи щодо формування ВМС України і ЧФ РФ на базі Чорноморського флоту колишнього СРСР, у якій було сплановано розподіл останнього за принципом 50 на 50 відсотків.

3 вересня відбулася друга за 1993 рік зустріч президентів України та Росії щодо подальшої долі Чорноморського флоту. Відповідно до Угоди ЧФ мав бути виведений зі складу об'єднаних Збройних сил СНД і підпорядкований президентам України і Росії. На формування флотів було відведено перехідний період до 1995 року.

2 липня 1994 року з нагоди 50-річчя з Дня висадки союзних військ у Нормандії фрегат “Гетьман Сагайдачний” здійснив похід до французького Руану. Це був перший далекий похід корабля ВМС України.

Визначальним щодо створення ВМС України став 1995 рік. Так, з березня до травня 1995 року до складу ВМС увійшли військові частини та з'єднання Ізмаїльського та Очаківського гарнізонів.

9 червня 1995 року між Україною і Росією було підписано Угоду, яка остаточно визначила параметри розподілу Чорноморського флоту.

24 серпня 1996 року з нагоди 5-ої річниці незалежності України командування ВМС України провело в Севастополі перший військовий парад Севастопольського гарнізону. У параді взяв участь особовий склад частин та кораблів ВМС, військ Протиповітряної оборони, Національної гвардії України, Прикордонних військ.

У серпні - жовтні 1996 року загін кораблів ВМС (під командуванням першого заступника начальника штабу ВМС капітана I рангу Кузьміна В.І.) у складі фрегата “Гетьман Сагайдачний” та великого десантного корабля “Костянтин Ольшанський” з підрозділом морської піхоти на борту здійснив перший трансатлантичний перехід до берегів США.

У другій половині 1997 року завершився розподіл Чорноморського флоту колишнього СРСР. Військово-Морським Силам України було передано 43 бойові кораблі, 132 судна та катери, 12 літаків, 30 гелікоптерів, 227 берегових об'єктів, а також велику кількість техніки, озброєння, боєприпасів та іншого майна.

У травні 2001 року створено оперативно-тактичне об'єднання ВМС - ескадру різнорідних сил, яке в подальшому переформовано в Центр морських операцій.

У 2003-2004 роках проведено реорганізацію частин 32-ого армійського корпусу у війська берегової оборони.

З початком російської агресії проти України морські льотчики зуміли правильно зорієнтуватися в обстановці та провести успішну операцію з евакуації літаків та гелікоптерів на материкову частину України до міста Миколаїв. На даний час вони постійно підвищують власний рівень підготовки та нарощують бойові спроможності щодо виконання завдань за призначенням.

Навесні 2014 року рішучі дії флоту сприяли стабілізації обстановки в Одеській та Миколаївській областях. З вересня 2014 року тактичні групи морської піхоти беруть участь у проведенні антитерористичної операції на сході держави. До зони їх відповідальності належить один з найбільш важливих оперативних напрямків на півдні Донецької області в районі міста Маріуполь.

Після передислокації з Криму та Севастополя військовим морякам спільно з підприємствами військово-промислового комплексу довелося докласти значних зусиль для відновлення бойового ядра флоту. Незважаючи на численні організаційні, технічні, фінансові, кадрові та інші проблеми, за короткий проміжок часу вони відновили та наростили бойові спроможності надводних сил і приступили до виконання бойових завдань з викриття морської обстановки в зоні відповідальності, посилення охорони морської ділянки державного кордону України.

У кінці 2015 року надводна компонента флоту отримала перше поповнення за багато років. Було спущено на воду два малі броньовані артилерійські катери типу «Гюрза». Призначення таких маневрених і швидкісних катерів — охорона пунктів базування та портів, річкових та морських комунікацій у межах територіального моря, захист судноплавства на прикордонних річках, участь у пошуково-рятувальних операціях, у боротьбі з піратством, незаконною міграцією та контрабандою.

6.2 Особливості діяльності Військово-Морських Сил Збройних Сил України

Військово - Морські Сили - призначені для стримування, локалізації і нейтралізації збройного конфлікту, а при необхідності - відсічі збройної агресії з моря як самостійно, так і у взаємодії з іншими видами Збройних Сил України, військовими формуваннями, правоохоронними органами у відповідності з Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами з урахуванням принципів і норм міжнародного права та загальних принципів військового мистецтва.

Рисунок 6.1 - Фрегат ВМС України Гетьман Сагайдачний

Правовою основою діяльності ВМС ЗС України є:

- Конституція України;
- Воєнна доктрина України;
- закони України “Про Збройні Сили України” та “Про оборону України”;
- військові статuti Збройних Сил України;
- Положення про корабельну службу у ВМС ЗС України;
- інші закони України, нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України;
- міжнародні договори України, що регулюють відносини у сфері оборони і згоду на обов’язковість яких надала Верховна Рада України.

6.3 Склад Військово-Морських Сил Збройних Сил України

До складу Військово-Морських Сил входять:

- 1) надводні та підводні сили;
- 2) морська авіація;
- 3) морська піхота;
- 4) берегові ракетні війська;
- 5) війська спеціального призначення.

Надводні сили ВМС призначені для пошуку та знищення корабельних угруповань і підводних човнів противника, захисту пунктів базування і морських комунікацій, постановки мінних та сіткових загороджень, порушення морських комунікацій противника, участі у вогневій підтримці Сухопутних військ на узбережжі, забезпечення висадки морських десантів, ведення розвідки та радіоелектронної боротьби, пошуку та рятування екі-

пажів літальних апаратів, надводних суден, підводних човнів, які зазнали аварії.

Вони у своєму складі мають: багатоцільові кораблі, ракетні катери, артилерійські, мінно-тральні, десантні кораблі, катери, кораблі спеціального призначення, морські та рейдові судна і катери забезпечення. Основним тактичним з'єднанням надводних сил є бригада.

Морська авіація є тактичним з'єднанням, організаційно зведеним у морську авіаційну групу. Морська авіація має на озброєнні літаки та вертольоти наземного і корабельного базування і включає: протичовнову, транспортну та пошуково-рятувальну авіацію.

Морська піхота України є передовий загін сил висадки, який призначений для дій у складі тактичних і оперативно-тактичних десантів, а також оборони пунктів базування ВМС, островів, ділянок узбережжя, портів, аеродромів та інших важливих об'єктів.

Берегові ракетно-артилерійські війська (БРАВ) мають стаціонарні рухомі ракетні і артилерійські комплекси оперативно-тактичного та тактичного призначення. Головним завданням БРАВ є: ураження надводних кораблів, десантних загонів, конвоїв і суден противника. Основним тактичним з'єднанням берегових ракетно-артилерійських військ є бригада.

За своїм функціональним призначенням Військово-Морські Сили Збройних Сил України розподілені на морський компонент Об'єднаних сил швидкого реагування та Основні сили оборони Збройних Сил України, які, у свою чергу, мають відповідні корабельні, авіаційні та берегові складові.

Існуюча структура Військово-Морських Сил Збройних Сил України в цілому збалансована за родами сил (військ), має оптимальну систему забезпечення, підготовки та застосування з'єднань, кораблів та частин з відповідною інфраструктурою, яка має здатність виконувати завдання за призначенням.

Розвиток Військово-Морських Сил здійснюється в загальній системі реформування і розвитку Збройних Сил України. Головною метою реформування та розвитку сил безпеки і оборони є досягнення ними на основі принципу оборонної достатності та збалансованості потреб безпеки і оборони з ресурсними можливостями держави гарантовано забезпечити захист національних інтересів України від існуючих та потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз та ефективно функціонувати в умовах демократичного суспільства.

Пріоритетами розвитку Військово-Морських Сил Збройних Сил України є:

- нарощування боєздатності морського компонента Об'єднаних сил швидкого реагування та підвищення рівня боєздатності Основних сил оборони;
- модернізація та оновлення озброєння та військової техніки;

- удосконалення системи підготовки та комплектування особовим складом;
- удосконалення системи управління та зв'язку;
- удосконалення системи логістики;
- набуття необхідного рівня сумісності визначених військових частин та підрозділів для забезпечення ефективності їх спільних дій у складі багатонаціональних військових формувань під час виконання завдань міжнародних миротворчих операцій.

На даний час одним з першочергових завдань є відновлення технічної готовності кораблів, суден та авіаційної техніки Військово-Морських Сил. Більшість кораблів і допоміжних суден, що отримали ВМС ЗС України в результаті розподілу Чорноморського флоту колишнього СРСР, морально й фізично застаріли. Їхній вік перевищує 30 років. Навіть ті кораблі Військово-Морських Сил, що були побудовані для ВМС на початку 1990-их років, вже потребують відновлення технічної готовності.

6.4 Участь Військово-Морських Сил Збройних Сил України у міжнародних операціях

1) Антитерористична операція НАТО “Активні зусилля”.

Основні напрямки участі України в ОАЗ визначені Угодою (у формі обміну листами) між Україною та Організацією Північноатлантичного договору про участь України у військово-морських операціях на Середземному морі в рамках операції “Активні зусилля”, підписаною 21 квітня 2005 року в м. Вільнюс (Литва) та затвердженою Указом Президента України від 26 січня 2006 року № 71/2006:

- здійснення обміну інформацією з питань контролю за рухом цивільних суден між Контактним пунктом України в ОАЗ (КП ОАЗ) та штабом проведення операції;

- направлення кораблів та підрозділів ВМС ЗС України для виконання завдань ОАЗ у складі сил постійної присутності ОАЗ у зоні Середземного моря;

- обмін офіцерами зв'язку між ВМС ЗС України та НАТО під час направлення сил ВМС ЗС України до Середземного моря (за необхідністю).

Направлення кораблів до розгортання в райони операції здійснюється на ротаційній основі. За станом на 2012 рік шість кораблів ВМС ЗС України брали участь в операції:

- з оглядовою командою спеціального призначення чисельністю 10 осіб з 25.05 по 03.07.07 - корвет “Тернопіль”;

- з оглядовою командою спеціального призначення чисельністю 10 осіб з 24.11 по 12.12.07 - корвет “Луцьк”.

Фрегат “Гетьман Сагайдачний” з корабельним вертольотом типу Ка-27 два екіпажі та група забезпечення польотів/ та оглядовою командою

спеціального призначення) з 01.06 по 02.08.08 - фрегат “Гетьман Сагайдачний”

- з оглядовою командою зі складу окремого батальйону морської піхоти з 18.11 по 04.12.08 - корвет “Тернопіль”;

- з оглядовою командою зі складу окремого батальйону морської піхоти з 17.10 по 27.11.09 - корвет “Тернопіль”;

- з оглядовою командою спеціального призначення чисельністю 10 осіб з 07.11 по 21.12.10 - корвет “Тернопіль”.

2) Антитерористична операція “Чорноморська гармонія”.

17.01.2007 підписано Протокол між Міністерством оборони України та Генеральним штабом Турецької Республіки про співробітництво з питань обміну інформацією в рамках операції “Чорноморська гармонія” (набув чинності 25.04.2007), основними положеннями якого передбачається ведення інформаційного обміну (включаючи обмін інформацією з обмеженим доступом) між командуваннями Військово-Морських Сил Збройних Сил України та Турецької Республіки в рамках операції та обмін офіцерами зв'язку від Військово-Морських Сил на взаємній основі.

З листопада 2007 року розпочато обмін відкритою інформацією в рамках операції “Чорноморська гармонія” через первинний національний Контактний пункт (далі – Контактний пункт), м. Севастополь та Постійний координаційний центр операції “Чорноморська гармонія”, м. Караденіз-Ереглі.

Ведеться робота (з урахуванням вимог та рекомендацій турецької сторони) щодо підготовки Контактного пункту до встановлення апаратури захищеного зв'язку турецького виробництва та забезпечення діяльності турецького офіцера зв'язку.

3) Антипіратська операція НАТО по боротьбі з морським піратством “Океанський щит”.

Адміністрацією Президента України 08 червня 2011 року (№ 02-01/1688) погоджено пропозиції Міністерства оборони України щодо залучення активів Збройних Сил України до операції “Океанський щит” через рік, починаючи з 2013 року (поперемінно із залученням до операції ЄС “Аталанта”).

З 1995 по 2011 роки флоту від шефських організацій надійшла допомога на загальну суму більше як 117 млн. гривень. 710 сімей військових моряків, завдяки регіонам, отримали квартири. Пріоритетними напрямками шефських стосунків є підтримання технічної готовності кораблів, частин флоту та створення оптимальних умов військової служби, ремонт, облаштування та обладнання військових містечок, створення належних житлово-побутових умов для особового складу, розвиток медичної, спортивної та культурно-просвітницької бази, вирішення житлових проблем сімей військовослужбовців, військово-патріотичне виховання молоді.

На сьогодні шефська робота у Військово-Морських Силах Збройних Сил України організована згідно з вимогами Указу Президента України від

27 вересня 2010 року, а також відповідно до наказу Міністра оборони України. Видання президентського указу є свідченням особливої уваги керівництва держави до майбутнього вітчизняних Збройних Сил, піднесення престижу військової служби та активізації військово-патріотичного виховання молоді в регіонах України.

Одним із пріоритетів розвитку флоту є оснащення озброєнням та військовою технікою, які відповідають сучасним вимогам ведення збройної боротьби. Основою корабельного складу на довгострокову перспективу для потреб національного флоту, за поглядами командування ВМС, повинен бути багатоцільовий корабель, який спроможний виконувати весь спектр завдань на морі, як самостійно, так і в складі різномірних сил.

На сьогодні для створення нового багатоцільового корвета вже виконано низку ключових заходів, головними з яких є:

- у квітні 2008 року завершено розробку, прийнято та затверджено ескізний проект (затверджений заступником Міністра оборони України 27 березня 2008 року);

- у листопаді 2009 року завершено роботи над технічним проектом.

- 17 грудня 2009 року підписано контракт між Міністерством оборони України та Державною акціонерною холдинговою компанією "Чорноморський суднобудівний завод" на будівництво кораблів класу "корвет" для потреб Збройних Сил України.

- У квітні 2010 року до Державної акціонерної холдингової компанії "Чорноморський суднобудівний завод від казенного підприємства "Дослідно-проектний центр кораблебудування" передано математичну модель корабля.

Завдяки безпосередній підтримці Президента України - Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, 17 травня 2011 року закладено перший корпус перспективного багатоцільового корвета. Цей корабель стане основою майбутнього бойового складу флоту. Метою затвердженої 9 листопада відповідної державної цільової оборонної програми є будівництво та використання за призначенням кораблів класу "корвет", наявність яких у Збройних силах сприятиме підвищенню рівня національної безпеки і захисту інтересів держави на морі, відновленню функціонування суднобудівної та суміжних галузей оборонно-промислового комплексу, а також підвищенню експортного потенціалу держави у сфері будівництва кораблів, продажу зразків і комплексів корабельного озброєння і технічних засобів. Прийняття постанови дозволить оновити та поповнити корабельний склад Військово-Морських Сил за рахунок кораблів, спроможних виконувати завдання у віддалених районах та відкритому морі відповідно до міжнародних зобов'язань України та створити сучасну систему базування кораблів.

Потенційні бойові можливості корабля забезпечать ураження надводних, підводних, повітряних та берегових об'єктів як самостійно, так і в складі тактичних груп та угруповань різномірних сил.

6.5 Контрольні запитання

1. Історія створення Військово - Морських Сил Збройних Сил України?
2. Призначення Військово - Морських Сил Збройних Сил України?
3. Склад Військово - Морських Сил Збройних Сил України?
4. Пріоритети розвитку Військово - Морських Сил Збройних Сил України?
5. Особливості Військово - Морських Сил Збройних Сил України?
6. Міжнародні операції з участю Військово - Морських Сил Збройних Сил України?

7 СУЧАСНИЙ СТАН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

7.1 Стан Збройних Сил України на сучасному етапі

Зміна воєнно-політичної обстановки в Європі, яка відбулася у результаті завершення другої хвилі розширення НАТО та його внутрішньої трансформації, поставило Україну в нові реалії, за яких позаблоковий статус почав втрачати своє продуктивне значення в сенсі обороноздатності країни. Євроатлантична модель Збройних Сил України була визнана такою, що найбільшою мірою відповідає вимогам сьогодення. Побудова нової моделі української армії потребувала і нових підходів.

Вони знайшли своє відображення в Державній програмі розвитку Збройних Сил України на 2006 – 2011 роки, з введенням в дію якої розпочався новий етап їх розвитку – проведення заходів спрямованих на глибинні зміни в системах військового управління, всебічного забезпечення, військової освіти, та перехід на контрактний принцип комплектування, розпочато впровадження нової системи кадрового менеджменту, підготовки військ (сил), оптимізації системи їх всебічного забезпечення, взято курс на прискорену професіоналізацію Збройних Сил та наближення їх за всіма показниками до стандартів, прийнятих в Збройних силах країн-членів НАТО.

У програмі оцінено умови розвитку армії, визначено цілі застосування і основні завдання Збройних Сил відповідно до сучасних умов, а також завдання щодо розвитку озброєння і військової техніки, інтенсифікації підготовки військ.

Втілення в життя такої моделі повинно було дати змогу мати збройні сили, які б відповідали сучасним європейським стандартам, були добре підготовлені й оснащені, здатні до захисту державного суверенітету і територіальної цілісності країни, а також спроможні здійснювати посильний внесок у підтримання миру і стабільності в європейському регіоні.

Програмою передбачена докорінна реорганізація всієї структури української армії, видів ЗСУ, системи управління та підходів до планування і організації їх підготовки і застосування.

За час виконання Державної програми з 2006 по 2009 рік у Збройних Силах відбулися глибинні, системні зміни, спрямовані на досягнення нової якості військової служби, запровадження європейських стандартів військового управління, побудову в Україні сучасної армії, адаптованої до нових викликів у сфері безпеки, готової до виконання завдань за призначенням та участі в міжнародних військових операціях.

Метою оновлення системи управління Збройних Сил є створення системи органів військового управління, яка передбачає чіткий розподіл оперативних і адміністративних функцій та функції всебічного забезпечення військ (сил) між органами військового управління усіх ланок.

Здійснено перехід від багаторівневої системи оперативного управління до найбільш оптимальної, триступеневої системи: Генеральний штаб – Об'єднане оперативне командування (ООК) – Армійський корпус, Повітряне командування, Центр морських операцій, Центр військ берегової оборони. Нормативно врегульовані і практично розподілені функції і повноваження між Міністерством оборони та Генеральним штабом Збройних Сил. У ході реалізації Державної програми уточнено розподіл військових частин та установ Збройних Сил України за функціональним призначенням.

Продовжується створення Сил спеціальних операцій та нарощування спроможностей Об'єданого оперативного командування, яке здійснює управління українськими миротворчими контингентами та персоналом в районах проведення операцій під проводом ООН і НАТО.

В Сухопутних військах з 2006 року функції оперативного управління військами (силами) передано від оперативних командувань Командуванню СВ. Армійські корпуси виведені зі складу оперативних командувань і безпосередньо підпорядковуються командувачу СВ, що значно підвищило ефективність і оперативність управління цим видом Збройних Сил. Всі структури СВ, які залишаються у складі цього виду Збройних Сил у 2011 році, перепідпорядковані армійським корпусам.

Ті ж частини і з'єднання, які не передбачені в майбутній структурі Збройних Сил, передано до складу оперативних командувань. На Західне і Південне оперативні командування покладено функції розформування та ліквідації тих військових організацій, які не передбачені у складі ЗСУ зрештою 2011 року. В подальшому передбачено формування на їх базі територіальних управлінь.

В Повітряних Силах в рамках виконання програми у 2006 – 2007 роках був створений Центр повітряних операцій, проводились підготовчі заходи для подальшого переходу від структур повітряних командувань до центрів управління та оповіщення, удосконалювалися елементи системи управління, у тому числі автоматизованих систем управління.

Одночасно, в цей же період переформовані авіаційні винищувальні бригади, штурмова авіаційна бригада, авіаційна бригада бомбардувально-розвідувальна в бригади тактичної авіації, а авіаційні бригади транспортні – в бригади транспортної авіації.

Основною перешкодою на шляху виконання ПС запланованих заходів, як і для усіх Збройних Сил України, є обсяги фінансування. В першу чергу це стосується оснащення авіаційною і протиповітряною технікою та досягнення запланованого рівня підготовки частин та особового складу.

Військово-Морські Сили з 2006 року основні зусилля спрямовують на виконання завдань, які направлені на досягнення якісно нових параметрів щодо структури, складу, рівня підготовки та взаємосумісності з флотами країн-членів НАТО. Протягом 2006 – 2007 років у ВМС створені Центр морських операцій на базі ескадри різнорідних сил, Центр військ берегової

оборони, первинний національний контактний пункт для підтримання взаємодії з учасниками операції НАТО в Середземному морі “Активні зусилля”, удосконалені структури військово-морських баз, морської авіаційної бригади та бригади берегової оборони.

З погляду на ситуацію на Кримському півострові, наявність сил та засобів основні зусилля ВМС у 2009 році спрямовані на нарощування військ берегової оборони, їх структурної реорганізації та підвищення рівня бойової готовності, який забезпечить виконання всього спектру покладених завдань. Одночасно, існують також проблемні питання, що пов’язані з тимчасовим перебуванням ЧФ Російської Федерації на території України.

Професіоналізація армії передбачає комплектування Збройних Сил України військовослужбовцями за контрактом, забезпечення високого рівня професійної підготовки офіцерського корпусу, створення професійного сержантського складу, оснащення відповідним озброєнням і військовою технікою та дотримання соціальних гарантій військовослужбовців і членів їх сімей. На теперішній час існує змішана форма комплектування Збройних Сил України.

Розпочато проведення робіт по удосконаленню та модернізації озброєння та військової техніки, запровадженню нових форм і методів підготовки військ (сил). У сфері забезпечення матеріальними засобами та послугами у Збройних Силах України здійснюються заходи щодо впровадження нових підходів до постачання матеріальних засобів і надання послуг на комерційній основі.

Українська армія приймає активну участь в миротворчих операціях. На цей час більше 500 військовослужбовців Збройних Сил України виконують завдання у 10 міжнародних операціях та місіях у 8 країнах світу під проводом ООН та НАТО.

Найбільший контингент Збройних Сил України – 56 окремих вертолітний загін (300 військовослужбовців, 14 вертольотів) знаходиться в Ліберії та виконує завдання в складі місії ООН.

Україна – єдина з країн-партнерів, яка бере участь в усіх чотирьох поточних операціях Альянсу.

Косово - KFOR: Українська присутність у складі сил KFOR штатним підрозділом Військово-Морських Сил чисельністю 184 військовослужбовця.

Ірак - NTM-I: 10 представників ЗС України беруть участь у діяльності Тренувальної місії НАТО.

Середземне море - Операція “Активні зусилля” (ОАЗ): Національний контактний пункт ВМС ЗС України на постійній основі забезпечує взаємодію та обмін інформацією в рамках проведення операції. З 2007 року кораблі ВМС ЗС України залучаються до операції на ротаційній основі.

Афганістан - ISAF: 10 військовослужбовців, з них 9 – виконують завдання у складі литовської Групи реконструкції провінції та 1 військовос-

лужбовець проходить службу в штабі Міжнародних сил сприяння безпеки в Ісламській Республіці Афганістан.

Таким чином, Міністерство оборони, Збройні Сили України намагаються виконати поставлені перед ними завдання та виконати заходи, які заплановані Державною програмою розвитку.

Але, реальне фінансування виконання заходів Державної програми розвитку Збройних Сил України протягом 2006-2009 років здійснювалось лише в межах від 30 до 50% (2006 – 50%, 2007 – 39%, 2008 – 54%, 2009 – 28%), що вже зараз дозволяє стверджувати про нереальність її виконання у визначений термін та необхідність, не простого корегування, а відпрацювання нової, але вже не програми розвитку, а програми порятунку Збройних Сил України.

Цього року був встановлений своєрідний антирекорд – вперше за 17 років незалежності бюджет МО України став менше одного відсотка від ВВП – всього лише 0,71% без спеціального фонду.

Якщо критичною величиною витрат на утримання від оборонного бюджету є 76 – 78%, після чого розпочинається так званий ефект “проїдання”, то перед Збройними Силами України стоїть завдання як забезпечити принаймні це “проїдання”.

Про відтворення, розширення, оновлення, реформування не доводиться говорити. Обсяги, які виділені сьогодні, будуть марно витраченими коштами, адже вони не покращують жодного критерію ефективності обороноздатності держави.

При цьому, ще одним характерним для України залишається те, що незважаючи на наявність законодавчо та нормативно визначених вимог до фінансування національної оборони, визначених у відповідних програмах показників фінансування потреб Збройних Сил України, щорічно розпочинається формування бюджету військового відомства з “чистого аркушу паперу”.

Такий підхід, коли кожний наступний бюджет оборонного відомства є повною несподіванкою для всіх учасників цього процесу, призводить окрім хронічного недофінансування Збройних Сил України, до неможливості якісно планувати кошти на здійснення довготривалих процесів, якими в першу чергу є розробка (модернізація) нових зразків озброєння та військової техніки, перехід на комплектування контрактниками, розбудова інфраструктури тощо.

Подібне ставлення до власних Збройних сил не минає безболісно. На сьогодні 88% літаків і вертольотів не можуть піднятися у повітря, 70% кораблів і суден забезпечення не спроможні виконувати бойові завдання, 40% бронетанкової техніки і артилерійських систем – не боєготові, 3 військових містечка повністю відключені від електроенергії, ще 25 – частково. Підготовка Збройних сил ведеться на мінімальному рівні – через відсутність коштів 96% особового складу мають лише теоретичне навчання. В

2009 році із-за невиконання умов контракту з боку МОУ з армії пішли 1400 контрактників.

Крім того, до складу Збройних Сил України входять військові організаційні структури, які відповідно до Державної програми розвитку Збройних Сил України на 2006 – 2011 роки не передбачені в структурі Збройних Сил України після 2011 року. Витрати на утримання зайвих військових організаційних структур та надлишкового майна становили у 2007 році – 2 647,8 млн. грн. (за загальним фондом), у 2008 році – близько 3,0 млрд. грн.

Невирішеним питанням, яке є тягарем для розвитку Збройних Сил України, залишається проблеми утилізації та конверсії надлишкових ракет і боєприпасів, майна, об'єктів та земель. За свідченнями фахівців Генерального штабу Збройних Сил України, враховуючи обсяги надлишкового військового майна і техніки та темпи їх реалізації і утилізації, Україні на це знадобиться 25-30 років.

Одними з основних проблем Збройних Сил України на сьогодні можна вважати:

- втрату чітких орієнтирів розвитку країни (як мінімум за часом) армія це в першу чергу один з інструментів державної політики і без визначення чітких орієнтирів та напрямів розвитку країни ефективний процес розвитку ЗС України не можливий. Політики в нас можуть змінювати свій вектор майже щодня і називати це багатовекторністю, хоча більше це нагадує звичайний флюгер та відсутність будь-якої позиції, а от армія має орієнтуватись на довгострокові суто державні інтереси, а не вузько політичні уподобання;

- неможливість чітко визначити цілі стратегічного і оборонного планування – щоб планувати необхідно мати уявлення про можливі матеріальні, фінансові, людські ресурси, які можна залучити до виконання того іншого заходу, але на сьогодні жоден державний орган не може дати чіткої відповіді про прогностичні показники розвитку не тільки на довго- та середньострокову перспективу, а й на короткострокову;

- відсутність чіткої військово-технічної політики, в т.ч. міжнародного ВТ співробітництва – цю проблему можна перефразувати найпростішими запитаннями: що, де, коли, для кого, що самі, що в кооперації, з ким в кооперації (пов'язано першою проблемою).

Одночасно, зміни в середовищі безпеки, нові виклики та загрози у військовій сфері, інші чинники вимагають проведення рішучих кроків з трансформації національних Збройних сил, переведення їх на якісно нові стандарти, більш тісної інтеграції з іншими інститутами державної влади та кооперації в межах існуючої євроатлантичної системи безпеки.

Розвиток Збройних Сил України вже сьогодні повинен бути спрямований на досягнення тих якісних показників, які будуть необхідні для протистояння майбутнім викликам та загрозам. Масштабні трансформаційні заходи мають бути спрямовані на приведення темпів розвитку, якісних та

кількісних показників ЗСУ у відповідність до швидкоплинних змін в світі, досягнення сучасних вимог та стандартів.

Проте, події останнього часу, як всередині України, так і за її межами, вказують на те, що питання членства України в НАТО відкладається мінімум до того часу, доки українське суспільство переважною більшістю не підтримуватиме вступ до Альянсу та враховуючи, що Україна не є членом інших військових блоків та союзів, вимагають орієнтуватись на власні сили в питаннях захисту суверенітету та територіальної цілісності держави.

Це в свою чергу потребує перегляду раніше прийнятих довгострокових та середньострокових програм і планів розвитку, рішень щодо структури та чисельності ЗСУ.

7.2 Перспективи розвитку і шляхи вдосконалення системи воєнної безпеки України

Під впливом еволюції поглядів на засоби і способи забезпечення національної безпеки росте розуміння необхідності кардинального переосмислення підходів до формування системи забезпечення воєнної безпеки, переконання в тому, що без її вдосконалення неможливо добитися головної мети - забезпечити національну безпеку (стабільне міжнародне і внутрішньополітичне положення країни, її суверенітет і територіальну цілісність, захист і реалізацію національних інтересів) як невоєнних заходів, так і воєнної сили.

Для досягнення цієї мети необхідні розробка і послідовне проведення реалістичного військово-політичного курсу, підвищення рівня соціально-економічного розвитку, зміцнення воєнної організації держави, виходячи з військових погроз його національним інтересам, визначення і використання найбільш ефективних можливих форм і способів їх нейтралізації. Прагнення до комплексного і взаємозв'язаного обліку перерахованих чинників при організації функціонування системи забезпечення воєнної безпеки дозволяє розглядати її як механізм, покликаний реалізовувати прийняті в країні концептуальні погляди і політичні установки у області забезпечення національної безпеки шляхом координації діяльності органів законодавчої, виконавчої влади і всіх інших елементів воєнної організації держави.

Україна опинилася у найбільш складному становищі з часів проголошення її незалежності. Сплановане тривале втручання Російської Федерації у внутрішні справи України, підтримка нею терористичної діяльності незаконних збройних формувань в окремих районах Донецької і Луганської областей призвели до порушення територіальної цілісності, недоторканності кордонів України та ескалації ситуації на сході держави. Конфлікт, що виник унаслідок цього, коштував життя тисячам громадян, а та-

кож призвів до величезних руйнувань інфраструктури на тимчасово окупованих територіях.

Позаблоковий статус України, який був закріплений у 2010 р. у Законі України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”, виявився неефективним у контексті забезпечення держави від зовнішньої агресії та тиску. Міжнародні зобов’язання стосовно поваги незалежності, суверенітету і недоторканності кордонів України не стали достатніми інструментами, здатними гарантувати зовнішню безпеку нашої держави.

У результаті у 2014 р. виникла необхідність проведення докорінних змін у підходах до формування засад державної політики у сфері оборони, а саме:

- відмінено позаблоковий статус України, що дало змогу реалізувати більш дієві механізми захисту незалежності, суверенітету і територіальної цілісності держави з урахуванням незворотності зовнішнього курсу, спрямованого на набуття членства в Європейському Союзі;

- зупинено виконання заходів Державної комплексної програми реформування і розвитку Збройних Сил України на період до 2017 року, як такої, що не відповідає сучасній воєнно-політичній обстановці та не забезпечує спрямування наявних державних ресурсів на пріоритетні напрями розвитку Збройних сил;

- удосконалено законодавчі засади виконання Радою національної безпеки і оборони України її конституційних повноважень;

- визначено основним стратегічним напрямом реалізації державної політики у сфері оборони – забезпечення готовності сектору безпеки і оборони, економіки та суспільства до відбиття збройної агресії проти України.

Протягом року були переглянуті положення основних документів в рамках проведення комплексного огляду сектору безпеки і оборони України, за результатами якого відпрацьовувалися проекти документів оборонного планування, зокрема: Стратегія національної безпеки України, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, Воєнна доктрина України, Стратегічний оборонний бюлетень України, Державна програма розвитку оборонно-промислового комплексу, Державна цільова оборонна програма оптимізації та реорганізації Збройних Сил на 2015-2017 роки, Державна цільова оборонна програма розвитку озброєння та військової техніки Збройних Сил.

До підготовки проектів документів оборонного планування активно залучалися представники спільної робочої групи Україна – НАТО з питань воєнної реформи, іноземні радники Міністерства оборони та Генерального штабу, вітчизняні експерти та представники волонтерських організацій.

З набуттям чинності зазначених документів буде створена загальнодержавна система забезпечення обороноздатності держави, яка дасть змогу розв’язати проблеми набуття необхідних спроможностей Збройними Силами та іншими складовими сектору безпеки і оборони щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності України.

7.3 Основні напрями реформування Збройних Сил України

Основні напрями вдосконалення воєнної організації держави визначаються загальною орієнтацією на підвищення її ефективності, зміцнення морально психологічного стану, поліпшення матеріально-технічного і соціального забезпечення і включають:

- оптимізацію системи органів військового управління, структури, складу і чисельності воєнної організації, збалансований розвиток її компонентів;
- зведення до мінімуму числа міністерств і відомств, яким дозволено мати в своєму складі війська і військові формування;
- удосконалення стратегічного планування, при ведення обсягу й змісту завдань воєнної організації відповідно до реальних потреб оборони і безпеки України, виключення невластивих військовій організації держави функцій і завдань;
- удосконалення систем бойової і мобілізаційної готовності, мобілізаційної підготовки у воєнній організації України;
- підвищення ефективності системи оперативної і бойової підготовки, виховання військовослужбовців;
- перехід на єдину систему замовлень озброєння і воєнної техніки загального застосування;
- структурне, технологічне і якісне перетворення матеріально-технічної бази воєнної організації, оборонного промислового комплексу;
- перехід до єдиної, інтегрованої і уніфікованої системи тилового забезпечення всіх компонентів воєнної організації держави;
- підвищення соціального статусу військовослужбовців;
- проведення активної державної політики по зміцненню авторитету військової служби, а також з військово-патріотичного виховання громадян і підготовки їх до військової служби;
- удосконалення нормативної правової бази розвитку військової організації, її правовідносин з цивільним суспільством і державою на демократичних засадах.

Мета і задум реформування ЗСУ полягають в створенні високо оснащених, таких, що володіють достатнім потенціалом стримування, відповідають сучасним вимогам професійної і морально-психологічної підготовки, боєдатних, компактних і мобільних Збройних сил оптимального складу, структури і чисельності, приведенні їх у відповідність з сучасними військово-політичними реаліями і економічними можливостями держави.

Це дозволить забезпечити системний підхід до будівництва Збройних Сил України і скоординувати зусилля силових міністерств і відомств в організації оборони.

Основний шлях досягнення мети будівництва ефективною воєнної організації - додання їй оптимальних характеристик: за чисельністю, бойо-

вим складом, організаційно-штатною структурою, системами управління і всіх видів забезпечення. Одна з неодмінних умов - оптимізація витрат матеріальних ресурсів і грошових коштів, що спрямовуються на забезпечення воєнної безпеки, підвищення ефективності їх використання на основі взаємопов'язаного, скоординованого реформування всіх компонентів воєнної організації держави.

У військовій сфері необхідно визначити характер і спрямованість військового будівництва, основні вимоги до Збройних сил за рішенням стратегічних завдань в можливих військових конфліктах, основні принципи забезпечення безпеки держави в оборонній області, а також напрями їх будівництва і розвитку. Очевидно, що склад, структура і стан Збройних сил держави повинні відповідати обсягу і ступеню складності завдань, що покладаються на них.

Збройні сили не зможуть виконувати завдання в тому обсязі, який визначений Воєнною доктриною, якщо вони не будуть оснащені сучасними типами озброєння і воєнної техніки. При цьому основними напрямками їх вдосконалення повинні бути:

- розвиток інтегрованих систем і засобів розвідки, висвітлення обстановки, управління і зв'язку, координатно-метричного й інших видів забезпечення, створення інтегрованого інформаційного середовища і розробка єдиної для всієї військової організації держави системи зберігання і обміну даними;
- розвиток високоточної зброї;
- універсалізація, інформатизація, "інтелектуалізація" озброєння і воєнної техніки, їх інтеграція і комплексування для надання їм багатофункціональних властивостей;
- створення малогабаритних і надмалих засобів на основі мікромініатюризації, особливо в сферах розвідки, контррозвідки і бойового управління;
- зниження всіх видів помітності зразків озброєння, воєнної техніки і військових об'єктів;
- підвищення мобільності і транспортабельності озброєння і воєнної техніки;
- зниження експлуатаційних витрат на озброєння і воєнну техніку на основі впровадження передових засобів і методів технічного обслуговування;
- автоматизація процесів управління і матеріально-технічного забезпечення військ, створення єдиної, інтегрованої і уніфікованої системи тилового забезпечення всіх компонентів воєнної організації.

Відсутність протягом тривалого часу єдиного розуміння в питаннях національної, політичної і, як наслідок воєнної безпеки, призвело до того, що в Україні практично були відсутні вірогідні супротивники, існували лише "стратегічні партнери, сусіди". Саме за цих умов почалося тотальне скорочення Збройних Сил України, коли головним аргументом була не до-

цільність і відповідність реальним загрозам та небезпекам, а фінансова криза.

Але ані агресія США і НАТО проти Югославії, бойові дії Росії проти Чечні не сприяли усвідомленню керівництва країни щодо можливості агресії проти України. А заява міністра оборони у березні 2005 року про відсутність у найближчій перспективі можливих реальних воєнних загроз взагалі перетворюють реформу на знищення боєздатних Збройних Сил України.

Основним недоліком існуючого підходу до питань будівництва армії є суб'єктивний, волюнтаристський підхід до питань її будівництва, а точніше нинішнього "реформування", яке здійснюється відповідно до об'єктивних і скоріше ідеальних критеріїв, ніж відповідно до суб'єктивних, притаманних нашій державі, її функціонування та розвитку.

Встановлення оптимальної чисельності особового складу, озброєння і воєнної техніки повинне проводитися тільки після рішення ряду завдань:

- Оцінка військово-політичної обстановки, визначення місця України в сучасному світі та регіоні.

- Аналіз можливих загроз для України та оцінка ставу Збройних сил держав - потенційних супротивників.

- Визначення завдань Збройних Сил України з відбиття можливої зовнішньої агресії.

Структурно армія повинна мати дві компоненти: стратегічні ядерні сили й сили загального призначення.

При чому слід знати, стратегічна ядерна зброя повинна враховуватися разом і з обліком сукупного (ядерного плюс неядерного) потенціалу. Ігнорування цієї обставини неприпустимо навіть у вигляді політичних, гасел, оскільки направлено на підрив фактичного балансу стратегічних сил у сучасному світі і дезорієнтує наших військових і військово-промислових фахівців

7.4 Шляхи реформування Збройних Сил України

Відповідно до Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку "Україна-2020" у 2015 році була створена нова оборонна політика, що гарантує національну безпеку і обороноздатність України та відновлення національного суверенітету на всій території держави. Для виконання даної програми необхідно здійснити наступні кроки:

- Реформування системи національної безпеки та оборони.

Даний пункт включає в себе: оновлення доктринальних та концептуальних підходів до забезпечення національної безпеки, розроблення та прийняття у новій редакції Воєнної доктрини з урахуванням змін у воєнно-політичній обстановці довкола України, зокрема, передбачення у Воєнній доктрині

терміна “вірогідний противник” та чітке окреслення критерію визнання певної держави (груп держав) вірогідним противником.

- Реформування всієї системи мобілізаційної підготовки та мобілізації України з урахуванням особливостей збройної агресії в сучасних умовах (системи мобілізації Збройних сил та інших військових формувань, сил цивільного захисту, національної економіки). Внесення необхідних змін до Законів України “Про оборону” та “Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію”, перегляд усіх стратегічних мобілізаційних планів.

- Створення ефективної державної системи кризового реагування (мережі ситуаційних центрів центральних органів виконавчої влади) за провідної ролі Ради національної безпеки і оборони України.

- Встановлення рівня витрат на оборону та правоохоронну діяльність до 5 відсотків валового внутрішнього продукту щороку, в тому числі видатки на оборону - не менше 3 відсотків валового внутрішнього продукту щороку. Розроблення та сприяння прийняттю закону про Державний бюджет України з відповідним обсягом видатків (щороку). Централізація закупівель. Розроблення та сприяння прийняттю у новій редакції Закону України “Про державне оборонне замовлення”.

- Реалізація проекту “Європейський вал”: будівництво і облаштування надійно укріпленого кордону між Україною та Російською Федерацією. Створення Державного агентства з облаштування кордону. Вжиття заходів щодо отримання фінансової допомоги від ЄС для забезпечення облаштування державного кордону. Вжиття заходів щодо отримання допомоги Місії ЄС з реформування сектору безпеки. Залучення вітчизняних компаній до облаштування кордону.

- Реформування Збройних Сил та інших військових формувань України відповідно до сучасних вимог та з урахуванням досвіду, набутого у ході антитерористичної операції. Реформування Збройних Сил. Прийняття нових документів оборонного планування з урахуванням сучасних воєнних викликів і загроз національним інтересам та набутого бойового досвіду під час антитерористичної операції (Програма розвитку Збройних Сил, Програма розвитку озброєнь та військової техніки). Прийняття і виконання Державної програми розвитку Збройних Сил до 2020 року.

Відновлення припинених важливих програм розробки перспективних зразків озброєння та військової техніки та затвердження нових програм у цій сфері. Розроблення Концепції імпортозаміщення та створення нових промислових потужностей, в тому числі ліцензійного виробництва критично важливих комплектуючих для забезпечення українських виробників елементною базою, яка не виробляється в Україні.

- Надання у Збройних Силах пріоритету повному оновленню структури, починаючи від органів управління і закінчуючи штатними розписами частин та підрозділів. Перехід до нової функціональної структури Збройних Сил, серед іншого, з урахуванням критерію швидкості реагування на загрози та готовності до виконання завдань та оптимізація системи управ-

ління військами з урахуванням цих змін. Запровадження кластерного принципу ротації кадрів, перегляд кваліфікаційних вимог та забезпечення чіткого дотримання цих вимог і повна переатестація кадрів, водночас вирішальними мають бути не тільки професійні, а й особистісні якості людини.

- Повний перегляд системи розвідки - від розвідувальних комплектів частин до розвідувальних органів Міноборони. Оптимізація розвідки Збройних Сил. Формування системи управління, контролю, комунікацій, комп'ютерної підтримки, розвідки та інформаційного забезпечення.

- Удосконалення системи мобілізації шляхом створення необхідної чисельності військкоматів та їх працівників, а також створення на базі Єдиного державного реєстру, як його складової, Єдиного державного реєстру військовозобов'язаних осіб із відповідним ступенем захищеності, ведення якого доручити Головному управлінню оборонного та мобілізаційного планування Генерального штабу Збройних Сил.

- Поступовий перехід до стандартів НАТО (STANAG). Впровадження стандартів НАТО у Збройних силах: перехід до нової системи логістичного забезпечення Збройних сил відповідно до стандартів НАТО. Оптимізація системи логістичного забезпечення.

- Забезпечення функціональної оптимізації (скорочення дублюючих і зайвих структур). Оптимізація та відповідне скорочення структури Міноборони та Генерального штабу Збройних сил з метою уникнення дублювання функцій (приведення структури Генерального штабу Збройних сил до стандартів НАТО).

- Реформування та оптимізація системи військової освіти з урахуванням кращих практик країн-членів НАТО, в тому числі реформування системи освіти, що надається на кафедрах військової підготовки цивільних вищих навчальних закладів.

- Організація співробітництва у галузі розробок озброєння та військової техніки з іноземними виробниками (ЄС, Канада, США, Південно-Східна Азія); зокрема шляхом укладення міжнародних договорів про технічну кооперацію у сфері вироблення військової техніки, озброєнь, спеціальних засобів з державами - членами НАТО.

- Оптимізація всіх систем та норм забезпечення, впровадження нових зразків озброєння та військової техніки, перегляд тактики і стратегії з урахуванням вимог сучасності. Розвиток оборонно-промислового комплексу, освоєння у кооперації з провідними світовими виробниками виробництва озброєнь, військової та спеціальної техніки, що сумісна із стандартами НАТО. Залучення іноземних інвестицій та формування ефективної моделі державно-приватного партнерства.

- Створення на базі Військової служби правопорядку у Збройних силах Військової поліції з визначенням пріоритетів її діяльності попередження і виявлення кримінальних правопорушень та надання їй права здійснювати досудове розслідування в умовах воєнного стану всіх кримінальних

правопорушень, вчинених військовослужбовцями, а також злочинів, вчинених військовослужбовцями безпосередньо у зоні ведення бойових дій.

7.5 Контрольні запитання

1. Участь України у миротворчих операціях?
2. Що передбачає професіоналізація Збройних Сил України?
3. Основні проблеми Збройних Сил України на сьогодні?
4. Зміни які були проведені у підходах до формування засад державної політики у сфері оборони?
5. Що включають в себе основні напрями вдосконалення військової організації держави?
6. Які завдання повинні бути вирішені для встановлення оптимальної чисельності особового складу озброєння і військової техніки?
7. Програма діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” та шляхи реформ які входять до неї?

8 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ВОЄННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ

8.1 Особливості воєнної організації держави

Останнім часом вітчизняні воєнні теоретики і державні діячі все частіше використовують термін „Воєнна організація держави” (ВОД), аналізують проблеми, пов’язані з її життєдіяльністю. Безумовно, базовим компонентом ВОД є збройні сили.

Мінливість та невизначеність сучасної геополітичної обстановки в глобальному і регіональному масштабах висуває нові вимоги до забезпечення національної безпеки України та адекватності її воєнно-політичної моделі викликам сьогодення.

На жаль, в Україні існує певна невідповідність оборонної політики держави реаліям безпеки євразійського регіону, про що свідчить, зокрема, незадовільний стан одного з основних її інструментів – Збройних сил, а, відповідно, й воєнної організації держави. Така ситуація пояснюється низкою факторів, що виникли в процесі взаємовпливу українського державотворення та еволюції політичної системи світу. Так, сучасний рівень розвитку українського суспільства і держави визначає критичні обмеження перспектив ЗС України, що виражається в недовершеності формулювання базових пріоритетів розвитку нації; суспільній незацікавленості проблемами оборони; нерозробленості методологічних основ воєнної безпеки держави; недосконалості нормативно-правової бази у сфері національної безпеки; неефективності стратегічного оборонного планування, недовершеності ВОД, а також в обмеженості ресурсного забезпечення та нераціональному використанні наявних можливостей.

На підставі аналізу останніх наукових досліджень і публікацій можна дійти висновку, що питання ефективного розвитку національних Збройних сил є актуальним як для вітчизняних науковців, так і для фахівців державного і військового управління країни. Проте й донині лишається недостатньо розробленою проблема еволюції ЗС в системі ВОД, що й визначає спрямування цієї статті.

Перш за все, важливим вбачається відновлення єдності компонентів тріади „суспільство – держава – армія”. За останні роки їх взаємозв’язки стали більше теоретико-економічними, ніж політичними (демократичними). Теперішній стан взаємодії суспільства і Збройних сил можна охарактеризувати як державний контроль над ними, що майже виключає цивільний контроль та зворотні зв’язки. Ця проблема не нова і вже досить ґрунтовно досліджена вітчизняними фахівцями. Основи її розв’язання були законодавчо закріплені (Конституцією України, законами України „Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави”, „Про оборону України”, „Про Збройні Сили

України”). Напрями реалізації та вдосконалення прописані у відповідних документах (Біла книга, державні програми розвитку і реформування ЗС України тощо), але ефективної системи цивільно-військових відносин і до-сі не сформовано. Відтак, автор вважає, що на сучасному етапі розвитку воєнно-політичної моделі України нагальною є необхідність сформувати державне замовлення на дослідження специфіки цивільно-військових відносин України та шляхів їх оптимізації.

Наступним важливим моментом є визначення ролі й місця ВОД та ЗС в системі національних інтересів України. Як зауважує О. Литвиненко, йдеться про необхідність розбудови держави та її інститутів не під конкретні особистості (групи), а „під сформовані цілі й завдання, які впливають з чітко артикульованих національних інтересів”.

Неконкретність проголошених пріоритетів розвитку українського суспільства залишається головною проблемою державотворення і національної безпеки України. Наприклад, у статті 8 Закону України „Про основи національної безпеки України” вказується, що основним напрямом державної політики у воєнній сфері є прискорення реформування ЗС України, але із закінченням дії у 2005 році Державної програми реформування та розвитку Збройних Сил України цей процес було формально завершено. Можливо, з цієї причини Верховна Рада й не включила показники на оборону до основних напрямів бюджетної політики України на 2006 рік. Наявність цієї та інших невідповідностей у визначенні базових національних інтересів ставить під сумнів ефективність розвитку системи воєнної безпеки країни, а відтак ВОД і ЗС.

Слід законодавчо сформулювати і класифікувати національні інтереси України. В Законі „Про основи національної безпеки України” із ст. 6 (пріоритети національних інтересів) п. 3 доцільно виключити термін „захист” та вираз „недопущення втручання у внутрішні справи України”, оскільки цей закон і без того регламентує захист національних інтересів України. Відповідно, у законодавчих актах і державних програмах, що визначають засади реалізації і просування національних інтересів України, одним із пріоритетів треба визначити їх захист. При цьому, ЗС України та інші військові формування ВОД належить застосовувати тільки в разі небезпеки життєво важливим з них. Звідси – одним з основних напрямів державної політики у воєнній сфері національної безпеки України (Закон „Про основи національної безпеки України”) слід визначити: удосконалення ВОД та її компонентів з метою створення їх оптимальної моделі, що забезпечить можливість України стримувати й ефективно протидіяти проявам зовнішньої і внутрішньої воєнної небезпеки.

Важливо зауважити, що нині життєво небезпечним є те, що ми не маємо стратегії воєнної безпеки держави, яка б ґрунтувалася на справді важливих національних інтересах. Ефективно вирішити цю проблему можна лише тоді, коли буде розроблено цілісну науково обґрунтовану теорію

воєнної безпеки України. Основа для цього вже є – це наукові розробки фахівців, що представляють НАОУ, НІСД та ін.

Слід, проте, мати на увазі, що зазначені методики адаптовані до системи міждержавних відносин, що обумовлює їх недостатню ефективність у випадку включення до цієї системи недержавних суб'єктів. Актуалізація тероризму як феномена воєнно-політичного протиборства та спроби боротьби з ним доводять: сучасна цивілізація ще не має у своєму розпорядженні ефективних способів його запобігання та нейтралізації. І Україна тут не виняток. Вирішення проблеми потребує створення багатомірної методології, що дозволила б об'єднати в несуперечливу конструкцію розробки гуманітарних, суспільних, технічних, воєнних та інших наук.

Отже, Україна потребує принципово нової методології участі в розв'язанні глобальних проблем війни і миру та науково обгрунтованої стратегії воєнної безпеки. Тим більше, що нормативно-правові основи розробки та реалізації стратегічного планування у сфері воєнної безпеки держави було закладено 2004 року Законом України „Про організацію оборонного планування”, який, крім усього іншого, передбачає узгодження перспектив розвитку ЗС України та інших військових формувань Державною програмою розвитку ВОД.

Торкаючись питання функціонування органів державної влади у сфері воєнної безпеки, слід зауважити, що автор в ході аналізу процесу військового будівництва України виявив низку стійких тенденцій негативного характеру, пов'язаних з їх діяльністю у згаданому напрямі. Тому як найскорішого вирішення потребує проблема узгодженості діяльності всіх гілок державної влади у сфері оборони. Ініціатива тут має належати Президентові України (як Верховному Головнокомандувачу Збройних сил) при активній позиції Верховної Ради, а уряд України разом з ними має нести солідарну відповідальність за наслідки реалізації воєнної політики держави. Це стосується як обгрунтування можливостей країни і перспектив розвитку ЗС, так і ресурсного забезпечення їх ефективного функціонування та еволюції.

Для розв'язання зазначених питань, перш за все, необхідно:

- встановити мінімально допустимий рівень воєнної безпеки України та законодавчо його закріпити;
- визначити співвідношення економічної доцільності та інтересів воєнної безпеки України, прийняти необхідне політичне рішення;
- розробити стратегію воєнної безпеки України;
- відмовитись від практики вибіркового форсування окремих напрямів військового будівництва при низьких темпах усього процесу;
- подолати відставання нормативно-правового супроводження від реальних процесів розвитку військової сфери України.

Відповідно, ключовими напрямками військової політики України на найближчу перспективу доцільно визначити:

- досягнення параметрів ВОД та ЗС України, які за своїми кількісно-якісними показниками спроможні своєчасно і ефективно виконувати покладені на них завдання;
- формування нормативно-правового поля військового будівництва, адекватного реаліям внутрішньо- та зовнішньополітичної обстановки;
- створення умов для прогресивного розвитку ОПК України;
- забезпечення належного фінансово-економічного супроводу заходів військового будівництва;
- подальша демократизація сфери цивільно-військових відносин, вдосконалення системи демократичного цивільного контролю за діяльністю ВОД.

На сьогодні сформувався комплекс усталених тенденцій воєнно-політичної обстановки, що потребує створення ВОД. Ігнорування цієї проблеми вже в недалекому майбутньому може призвести до незворотних деструктивних процесів у сфері національної безпеки країни.

Перший напрям цієї роботи – максимальна демілітаризація військових формувань МВС, ДПС, МНС України. Однак їх перетворення (в перспективі) на невійськові формування та служби не знімає з порядку денного питання протидії внутрішнім загрозам воєнного характеру. Навпаки, активізація тероризму і загострення внутрішніх протиріч тільки актуалізує його. Реалії демонструють необхідність безпосередньої причетності Збройних сил до вирішення цих проблем. Та й можливе загострення етнічних, соціальних, економічних, політичних протиріч і вірогідність їх ескалації до збройного конфлікту також передбачає вирішення цієї проблеми силовими методами.

Наступна закономірність впливає з необхідності залучення військових підрозділів до виконання специфічних завдань під час стабілізації обстановки у постконфліктний період (роззброєння незаконно створених воєнізованих формувань, виявлення та захоплення їх лідерів, ліквідація масового безладу, надання допомоги місцевій владі, вирішення гуманітарних питань тощо).

І нарешті – міжвідомча інтеграція, яка безпосередньо диктується сучасними вимогами ведення збройної боротьби. Як свідчить досвід, проведення воєнних акцій та операцій потребує високого рівня взаємодії силових відомств та окремих цивільних організацій.

Як бачимо, ситуація вимагає інтеграції інститутів держави у двох вимірах: безпосередньо силових структур між собою та комбінації зусиль військових, цивільних установ і правоохоронних відомств. Причому, реалізація першого варіанта вбачається досить ефективною при створенні ВОД.

Сьогодні в Україні край необхідно якісно вдосконалити ВОД. Оскільки необхідність її існування є беззаперечним, а всі військові формування держави перебувають у стані реформування, то економічно доцільним та ефективним вбачається поєднання цих відомчо розрізнених, проте тотож-

них процесів у єдину систему заходів оптимізації дієвого компонента структури воєнної безпеки України.

Отже, Україні необхідно завершити формування вже задекларованої ВОД, збалансувавши при цьому розрізнені процеси оптимізації її військових елементів.

Реалізація цього напряму передбачає обов'язкове виконання таких процедур: обґрунтування та розробку Державної програми розвитку ВОД; нормативно-правового супроводу і всебічного забезпечення її реалізації. Це потребує законодавчого закріплення факту існування ВОД, визначення її функцій, завдань, структури і регламентації діяльності, а також внесення відповідних коректив до Конституції України і чинного законодавства. Виконання цих заходів стане підставою для формування запитів фінансово-економічного забезпечення програми і створить прецедент всебічного супроводу її реалізації. Детальніше алгоритм цієї процедури визначено Законом України „Про організацію оборонного планування”.

Відповідно, метою цієї Державної програми має бути створення єдиної структури Воєнної організації держави з відповідними централізованими підсистемами управління та всебічне забезпечення за принципом оборонної достатності та мінімізації витрат. Базовим компонентом її слід визначити ЗС України, центральним органом виконавчої влади та військового управління ВОД – Міністерство оборони України. На базі ГШ ЗС України створити об'єднаний штаб керівництва ВОД. Це має бути головний орган військового управління ЗС України та іншими військовими формуваннями. В структурі ВОД сформувати два функціональні компоненти: ЗС України (зовнішньополітичного призначення) та війська внутрішньодержавного призначення (ВВДП).

Крім зазначеного необхідно розпочати інтеграцію розрізнених систем забезпечення військових формувань в єдині за профілем підсистеми забезпечення ВОД. Вирішити це завдання можна за рахунок:

- створення загальної підсистеми підготовки військових кадрів для ЗС України та ВВДП;
- розширення можливостей і повноважень структур оперативного забезпечення ЗС України (радіоелектронної боротьби; радіаційного, хімічного та біологічного забезпечення; воєнної топографії та навігації; інженерних військ) з метою задоволення потреб ВОД;
- формування на базі логістики ЗС України об'єднаної структури матеріально-технічного забезпечення військових компонентів ВОД;
- зведення розрізнених органів медичного обслуговування військових формувань держави в єдину конструкцію ВОД.

Результатом виконання такої програми має бути формування підвалин для ефективного розвитку ВОД та її компонентів, а також закріплення позитивних тенденцій еволюції системи воєнної безпеки України.

Традиційно в системі воєнної безпеки України та ВОД Збройним Силам відводиться реалізація функцій зовнішньої спрямованості. Грунту-

ючись на нормативно-правових засадах воєнної політики України та враховуючи її оборонний характер, автор схильний вважати базовою функцією ЗС України – оборону України. Оскільки „захист суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності” є надто загальним положенням, а якщо виокремити його суто воєнну складову, то це буде скоріш функціями ВОД (внутрішньої та зовнішньої спрямованості). Сам же термін „оборона України” повністю визначає призначення Збройних сил. Крім цього, враховуючи обмежені функціональні можливості ДПС, на ЗС покладається охорона повітряного і підводного простору в межах територіального моря України.

Отже, основними завданнями ЗС України мають бути:

- забезпечення стримання збройної агресії проти України та відсіч їй;
- забезпечення недоторканності повітряного і підводного простору в межах територіального моря України.

Крім вказаного, враховуючи наявність внутрішньополітичних дестабілізуючих факторів і можливість їх ескалації та обмежені можливості внутрішньо функціонального компонента ВОД щодо протидії їм, участь України в колективних системах безпеки, а також актуалізацію тероризму, на ЗС України покладаються додаткові специфічні завдання:

- запобігання терористичним актам та участь в антитерористичних операціях;
- участь у локалізації та нейтралізації внутрішньодержавних збройних конфліктів;
- участь в операціях багатонаціональних сил, які створюються за рішенням Ради Безпеки ООН для запобігання воєнним конфліктам та їх розв’язання.

З’єднання, військові частини і підрозділи ЗС України можуть також залучатися до інших заходів згідно з чинним законодавством у межах, визначених указами Президента України, які затверджуються Верховною Радою України.

Розвиток ЗС України (враховуючи воєнно-політичну ситуацію та нинішні можливості держави) здійснюється за принципом оборонної достатності, шляхом створення невеликих за чисельністю, економічно необтяжливих, добре озброєних, боєздатних, мобільних, придатних до швидкого розгортання полі функціональних сил, спроможних зробити гідний вклад у забезпечення регіональної та глобальної безпеки.

Аналіз досвіду врегулювання воєнних конфліктів після завершення холодної війни, а також прогнозування їх можливого характеру в майбутньому, форм та способів застосування в них військ (сил) доводить, що цілі можуть бути досягнуті лише завдяки спільним діям усіх видів Збройних сил при їх ефективній взаємодії, гнучкому управлінню, безперебійному забезпеченню.

Відтак, можна визначити перспективні напрями розвитку бойових можливостей ЗС України як системо утворюючого компонента ВОД.

Організаційна адаптація, яка полягає у створенні модульних організаційно-штатних структур Збройних сил, що мають забезпечувати швидку реконфігурацію загальних можливостей для виконання профільних і специфічних завдань як самостійно, так і в комбінації з елементами інших військових формувань.

Міжвідомча інтеграція – скоординована ефективна взаємодія ЗС з іншими інституціями держави та міжнародними організаціями. Діяльність ЗС України має бути ефективно інтегрована в систему використання всіх інструментів національного потенціалу та міжнародних організацій.

Удосконалення системи управління, її інтеграція в єдину систему державного управління і створення умов для взаємно сумісності з інформаційними структурами європейської та євроатлантичної безпеки.

Перехід до єдиної системи матеріально-технічного забезпечення – логістики ЗС України. При цьому, великого значення необхідно надавати залученню цивільного сектора промисловості і транспорту для вдосконалення системи матеріально-технічного забезпечення.

Пріоритети в оснащенні військових частин ОВТ спрямовані на розробку і створення перспективних типів, модернізацію і підтримку боездатного стану наявних зразків озброєння та військової техніки. Проте, враховуючи теперішній стан української економіки, найближчим часом можна говорити, скоріш за все, про модернізацію наявного парку ОВТ.

В системі оперативного забезпечення військ (сил) на перший план висувається необхідність підвищення можливостей підрозділів і засобів радіоелектронної боротьби, що в перспективі має всі передумови стати окремим родом військ.

Професіоналізація ЗС України, яка, крім іншого, передбачає використання можливостей участі України у „Процесі планування та оцінки сил” НАТО, багатонаціональних навчаннях у межах програми „Партнерство заради миру”, міжнародній миротворчій діяльності як засобу підвищення рівня професіоналізму на практиці.

Що стосується визначення оптимальної чисельності особового складу ЗС України в мирний час, ефективним є застосування формули „1 + 0,5”, де „1” відображає чисельність сил, необхідних для участі в одній військовій кампанії, а „0,5” складає половину попереднього показника для захисту національної території та відмобілізування Збройних сил за необхідності протидії агресії на іншому напрямі або участі одночасно в кількох операціях на різних ТВД.

ЗС України мають бути готовими вирішувати завдання національної безпеки в процесі реорганізації, переозброєння та інших заходів оновлення, що в майбутньому забезпечить їх високу дієздатність та ефективність, а також створить надійний фундамент розвитку ВОД.

Отже, ефективний розвиток військової сфери України в майбутньому вбачається можливим за умови інтеграції усіх військових формувань держави в об'єднану конструкцію з подальшим її перетворенням на цілісну

систему ВОД. При цьому особливу увагу варто приділяти створенню єдиних підсистем забезпечення її життєдіяльності, а роль системо утворюючого компонента має належати ЗС України. Основним перспективним завданням національної воєнної політики в цьому напрямі вбачається проведення процедур нормативно-правового, організаційного, оперативно-стратегічного та ресурсно-економічного забезпечення процесу військового будівництва.

Такий підхід потребує раціонального розподілу ресурсів для підтримання на належному рівні бойових можливостей ЗС з одночасною модернізацією їх окремих елементів. За умови повноцінного одночасного інвестування поточного утримання компонентів ВОД та інвестування перспективних програм буде забезпечено високий рівень обороноздатності України.

8.2 Проблеми реформування Збройних Сил України

Прагнення політичних лідерів держави провести низку вкрай важливих для громадянина, суспільства та держави реформ, не оминули і таку "тендітну" структуру як Збройні Сили України. Майже протягом усього існування незалежної України робилися неодноразові спроби реформування цього інституту, яке, як правило, проходило під гаслами «побудувати найсучаснішу, професійну, добре озброєну, соціально захищену армію тощо».

Актуальність реформи, насамперед, базується на чотирьох основних рушійних (чинниках), а саме:

- проголошення Україною «позаблоковості», що вимагає уточнення безпекової та оборонної політики держави;
- глобальна фінансово-економічна криза, яка прискорила становлення нових світових «центрів сили»;
- геополітичне положення держави, а саме, її перебування в оточенні держав-членів двох воєнно-політичних союзів - НАТО та ОДКБ;
- та незадовільний стан Збройних Сил України.

На підставі цього, окреслюється коло основних завдань ЗСУ (захист територіальної цілісності та недоторканості держави, відбиття можливої агресії і участь у миротворчих операціях) та пропонується проект Концепції реформування ЗСУ. Реформування планується провести в три етапи на які відводиться дев'ять років.

Взагалі-то, все як завжди, мабуть, тільки строки для проведення реформи трохи менші ніж були у попередні роки. Погодьтеся, що втиснути дев'ятирічну реформу в п'ятирічну стратегічну паузу дуже важко.

З розпадом Радянського Союзу та переходом України від централізовано керованої економіки до ринкових відносин гостро постало питання визначення ресурсів на утримання Збройних Сил України та шляхів їх надходження.

Утримання Збройних Сил України, їхня підготовка для виконання визначених завдань, інвестиції на озброєння та військову техніку, а також реформування і розвиток Збройних сил потребували постійного, а головне, системного ресурсного забезпечення в умовах нової для України ринкової економіки. Слід зазначити, що на той час експертів, здатних працювати в умовах ринкової економіки, та загального розуміння місця та ролі ЗСУ в нових умовах у Міністерстві оборони, Кабінеті Міністрів та, мабуть, і в Адміністрації Президента України не було.

Так звані реформи у Збройних Силах України зводилися до скорочення чисельності особового складу та підрозділів, частин, з'єднань та об'єднань, які на той час перебували на території України. Головним, а з часом і Генеральним штабом Збройних Сил України розроблялися необхідні плани «реформування», які щорічно уточнювалися з різних, іноді діаметрально протилежних міркувань.

На жаль, у процесі такого реформування та накопичення первинного капіталу Збройні Сили України не спромоглися захистити не тільки інтереси держави, але і свої власні. Швидко зникаючі ресурси, які знаходилися на балансі військових формувань, створили нову генерацію «сучасних великих полководців» і були фактично розбазарені, замість того щоб піти на потреби реформування Збройних Сил України та задовольнити принаймні житлом тих військовослужбовців, яких було скорочено, вже не кажучи про питання бойової готовності.

Разом з тим, за допомогою Організації Північноатлантичного договору в державі розпочалося вивчення методології оборонної політики в країнах, які мають достатній досвід роботи оборонних структур в умовах ринкової економіки, а саме в країнах – членах НАТО. Був також започаткований новий на той час для України оборонний менеджмент.

З ухваленням закону України «Про організацію оборонного планування» були визначені завдання, принципи, зміст і порядок планування в галузі оборони та координація дій органів державної влади в цій сфері. Тим самим були закладені підвалини того за допомогою чого в умовах ринкової економіки можна було проводити реформи і фактично розпочато другий етап перебудови ЗСУ, який повинен був завершитися створенням сучасних Збройних Сил України. Однак, це не відбулося.

Процеси які стають на заваді реформи Збройних Сил України та й оборонного сектора в цілому:

1) Чинник попиту та пропозиції.

Це перший чинник, який сьогодні об'єктивно виступає проти проведення реформи Збройних Сил України. У сучасній Україні немає реального попиту на безпеку, як і немає бажання перетворювати ЗСУ на сучасні, боєготові сили. Фактично за всю історію незалежності України лише під час кризи навколо острова Тузла, та й то, мабуть, через відсутність в державі Президента України, виникла ситуація яка зобов'язала звернутися до військових. Поява цього запиту дозволила частково модернізувати при-

наймні Державну прикордонну службу України на Кримському півострові. Другою подією була спроба залучити спецпідрозділи СБУ та СЗР для визволення захопленого сомалійськими піратами судна «Файна» з 30-а українськими танками та іншим озброєнням на борту. Однак все закінчилося прозаїчніше – відкупилися, але певні висновки були зроблені.

У цілому цей чинник може сприяти реформі ЗСУ за обставин або загрози для держави (правлячому режиму), або з появою новітніх сучасних видів озброєння. Як це було, наприклад, напередодні другої світової війни чи під час «холодної війни».

Ідея формування механізованих та танкових частин і, як наслідок, реформування ЗС СРСР наприкінці 30-х рр. минулого століття була продиктована зовнішньою загрозою, а формування головнокомандувань Протиповітряної оборони та Ракетних військ стратегічного призначення СРСР – появою нового, революційного для тих часів озброєння, ракет.

В цьому контексті спроба створити Сили спеціальних операцій є черговою спробою військових видати бажане за дійсне. Результатом буде створення нових позицій для «штабних» та можливість проведення PR-кампанії.

Утворення серйозного лобі виробників військової техніки та озброєння сприяло б стимулюванню попиту на реформу ЗСУ. Однак це може відбутися після проведення приватизації підприємств сектору безпеки і оборони, що саме по собі є дуже складним процесом, адже занадто багато бажаючих щось отримати від цього. Приватизація підприємств колишнього оборонно-промислового комплексу – це дуже чутливе для держави питання і у кожному окремому випадку повинно відслідковуватися державою. Слід нагадати, що в сучасних умовах виживання таких підприємств може відбутися тільки за умови їх часткової конверсії, на що також потрібні державні ресурси або велике бажання патріотично налаштованих олігархів.

Немаловажним фактором у цьому аспекті є розуміння владою ролі й місця ЗСУ в глобальних безпекових та ринкових відносинах. Іншими словами, як за рахунок діяльності структур оборони можна отримати певні економічні переваги для громадянина, суспільства, держави. Наприклад, чому за результатами діяльності ЗСУ в Іраку, Україна не спромоглася отримати контракти на розбудову інфраструктури цієї країни, чи був готовим до цього наш сектор економіки?

Об'єктивний попит та пропозиція дещо відрізняються від суб'єктивного намагання створити попит на реформу. Саме він і надає можливості використовувати привабливі, з точки зору накопичення приватного капіталу, майнові та земельні ресурси ЗСУ для приватного збагачення чиновників, що постійно має місце протягом проведення чергових реорганізаційних заходів.

2) Економічний чинник.

Будучи найбільш впливовим противником витрачання бюджетних коштів на оборону, цей чинник використовував майже всі відомі інструменти що вживаються для корегування економічних процесів і найпотужніший з них – інфляцію. А точніше, її ігнорування чи невміння спрогнозувати під час планування попри існування великої кількості економічних інститутів.

Слід зазначити, що перші обраховані в рамках оборонного планування прогностичні показники видатків із загального фонду державного бюджету на потреби оборони на період до 2015 року були прийняті Урядом України у лютому 2004 року. Тоді передбачалося фінансування МОУ в середньому на рівні 2% ВВП, а потреби оборони визначалися приблизно на рівні 2,09% ВВП. Щоправда, зі зміною влади ці показники у 2007 році були скасовані й фінансування Міністерства оборони переведено на «ручний» режим.

Однак, саме ці показники видатків були взяті за основу для розробки Стратегічного оборонного бюлетеня України на період до 2015 року (СОБ), який є концептуальним довгостроковим програмним документом з реформування та розвитку Збройних Сил України та інших складових Воєнної організації держави, а також фактично дає фінансове та «ідеологічне» підґрунтя для решти програм повсякденної діяльності військ.

Якщо проаналізувати цифри прогностичних показників у кількості визначених та наданих гривень, то можна сильно здивуватися тим, що МОУ отримувало протягом усього звітнього періоду приблизно ту ж суму, яку визначив Кабінет Міністрів України у прогностичних показниках 2004 року. Однак не зовсім зрозуміло, чому ж тоді починаючи майже з самого початку існування СОБ (2004 рік) міністри оборони постійно скаржаться на хронічне недофінансування їхнього відомства, і, як наслідок, провал усіх без винятку програм реформування ЗСУ? А це відбулося через занижений відсоток інфляції при плануванні витрат на оборону.

Як правило при початковому плануванні бюджету України протягом 2004-10 років її визначали у розмірі від 6,2 до 9,7 відсотків або в залежності від того, наскільки хотілося сподобатись виборцю (для порівняння для вступу в зону Євро інфляцію необхідно утримувати на рівні не більше 2% річних).

Якщо порівняти офіційно надані дані про середньостатистичну річну інфляцію в Україні, то вона протягом 2004-2010 рр. фіксувалася на рівні 13,5%, що фактично призвело до збільшення цін в 2,4 рази. А за неофіційними підрахунками експертів цей показник був значно вищим. Таким чином, високий рівень інфляції звів нанівець увесь бюджет оборонного відомства разом з ідеєю про сталий розвиток безпеки й оборони.

Якщо до вищенаведеного додати такі державні зобов'язання як Євро-2012, реалізацію проекту з модернізації газотранспортної системи України та державний борг у розмірі понад 60 млрд. дол. США тощо, то цілком зрозуміло, що деякі реформи знову буде принесено в жертву.

3) Політичний чинник.

Він насамперед знаходиться в площині зведення політичних рахунків з опонентом через збільшення або зменшення витрат для МОУ.

На час прийняття СОБ ст. 2 Закону України «Про оборону України» передбачала не менше 3% від запланованого ВВП витратити на оборону. Але Указом Президента України «Про рішення РНБОУ від 09.12.05 «Про Державну програму розвитку ЗС України на 2006-2011 рр.»: було визначено «... не менше 2-х процентів... від ВВП», а профінансовано і того менше.

Слід зазначити, що законом України «Про державний бюджет України на 2008 рік» № 107-VI від 28.12.2007 фраза «3% від запланованого ВВП» була вилучена. Однак, незважаючи на те що таку зміну визнано неконституційною згідно з Рішенням Конституційного Суду № 10-рп/2008 від 22.05.2008 нікого з високопосадовців попередньої та й поточної влади це не хвилює, врешті-решт це ж не питання перебування їх при владі...

Останнім штрихом до турботи «політичних еліт» на користь української безпеки і оборони слід додати те, що в постанові Кабінету Міністрів України від 7 липня 2010 року № 568 «Про прогнозні показники видатків із загального фонду державного бюджету на потреби оборони на період до 2023 року» не тільки «% від ВВП» виключено як термін, але й в обхід строків визначених законом України «Про організацію оборонного планування», чомусь прогнозні показники розроблені вже не на 12 років а на трохи більше, хоча за пропозицією згаданої статті реформа повинна відбуватися у дев'ятирічний період.

А якщо до цього додати парламентські вибори у 2012 році, за їхніми результатами було проведено чергову ротацію уряду, то цілком зрозуміло, чому стрімке фінансування МОУ заплановане аж починаючи з 2013 року.

Разом з тим, слід засвідчити, що протягом останніх 5-6 років призначення на посаду міністрів оборони відбувалося задля стримування у політичному протистоянні, що не сприяло розвитку сектору безпеки і оборони. Міністр оборони за своїм фактичним становищем працював більше представником Президента України при Уряді а ніж реальним членом цього органу, спроможним і зацікавленим фахово реформувати свій сектор. Внаслідок цього забезпечення реформування ЗСУ відбувалося у найкращому випадку за остаточним принципом.

4) Військовий чинник.

Як це не парадоксально виглядає, але зацікавленості у проведенні реформи не мають також і військові, насамперед середній рівень менеджменту. Протягом двадцяти років Україна спромаглася відтворити не найкращі риси колишнього СРСР, створивши прошарок так званої військової бюрократії. Яка, опанувавши певні посади в керівних структурах, сьогодні вже не виявляє бажання покинути нагріті місця. Саме тому будь-яка спроба реально реформувати ЗСУ викликає у них рефлекс самозахисту. Яскравим прикладом можна вважати факт усунення з посади міністра оборони України Анатолія Гриценка за його спроби провести наближені до

реформ заходи. Сьогодні вже стало нормальним явищем рости по службі від лейтенанта до полковника не покидаючи меж не лише одного гарнізону, але й однієї будівлі цього гарнізону. Фактично так звані «реформи» у цьому випадку проходять задля створення можливості підвищення по службі або усунення конкурентів. Така «здорова» конкуренція далеко не сприяє нормальній моральній обстановці в ЗСУ.

Разом з тим хотілось би зазначити, що у такому підході винна і держава, яка чомусь вважає, що військовослужбовець центрального апарату є більш відповідальною фігурою ніж ті, що постійно турбуються про бойовий стан підпорядкованих підрозділів та частин. Іншими словами держава створює умови при яких два однакові за званням та вислугою років офіцери отримують різне фінансове забезпечення, яке зазвичай відрізняється на користь штабних.

Військові не зацікавлені також і у створенні сучасного ефективного всебічного менеджменту. І це є наслідком попередньої виконавчої культури у ЗС СРСР, яка будувалася за принципом «скільки не витрачай, держава дасть все необхідне» та сучасної культури періоду становлення раннього капіталізму, де корупція та розкрадання стають нормальним явищем.

5) Нормативно-правовий чинник

Сьогоднішній стан нормативно-правової бази теж викликає сумніви щодо можливості сприяти проведенню реальної реформи сектору безпеки і оборони. І це, насамперед, не тільки через те що сьогодні термінологія, яка вживається в законах, указах та постановах, що тим чи іншим боком стосуються оборони, не узгоджена між собою, але і тому що ця база носить більше декларативний характер ніж економічно обгрунтований, обов'язковий для виконання та такий що реально потребує адаптування до сучасних вимог європейської країни з ринковою економікою.

Слід зазначити що запропонована суспільству концепція реформування ЗСУ, сама по собі суперечить закону України, яким регламентується організація оборонного планування. Чисельність військовослужбовців штабів видів ЗСУ може бути скорочено за рахунок делегування функцій бойового застосування військ до ГШ ЗСУ і посилення ролі видів у питаннях підготовки сил та кадрового забезпечення шляхом передачі їм повноважень щодо призначення військовослужбовців певної категорії до об'єднаних штабів, включаючи МОУ та ГШ ЗСУ.

Реформа сектору безпеки й оборони не повинна носити ознак PR-кампанії. Вона повинна надати суспільству виважений продукт діяльності, насамперед, Уряду України разом з Президентом України та Верховною Радою України, а не бути витвором «генію» Генерального штабу Збройних Сил України для самого себе. Реформа - це не проведення низки організаційно-штатних заходів задля скорочення ЗСУ. Це насамперед побудова нової системи відносин за різними її напрямками між армією і суспільством, між армією та економікою держави, системи відносин всередині армії. І повинна вона базуватися на політичній волі, ресурсах держави та

підтримці народу України. Саме тоді вона зможе досягнути своєї кінцевої мети.

Реформа ЗСУ повинна створюватися поза межами військового відомства та в основі своїй бути спрямованою на усунення тих чинників, які заважають її проведенню. Вона може бути здійснена за наступним алгоритмом:

1) I етап. Створення у державі політичного консенсусу щодо сектору безпеки і оборони. Протягом цього етапу всі політичні гравці повинні досягнути політичної домовленості щодо основних принципів забезпечення реформування, діяльності та фінансування Збройних Сил України, які бажано закріпити угодою політичних сил. До процесу повинні бути залучені всі партії, які представлені у Верховній Раді України, Президент України, Уряд України та Голова Конституційного суду.

Усім їм необхідно домовитися про наступне:

- заборонити використання фактора ЗСУ у політичній боротьбі;
- визначити систему стабільного фінансування із врахування показників реальної інфляції принаймні на термін не менше двох парламентських скликань;

- провести чітке розмежування повноважень між ВРУ, ПУ, КМУ, яке у разі необхідності буде внесено до Конституції України. При цьому хотілося б звернути увагу на те що питання загальної чисельності, загальної структури включно до посади зі штатною категорією «полковник», кількість офіцерських звань, які знаходяться у складі ЗСУ та за її межами, порядок проходження військової служби та соціального захисту, повинні регламентуватися законами, через їх фінансово-економічне забезпечення. Сторони повинні визначити основні принципи приватизації підприємств колишнього оборонно-промислового комплексу та порядок його проведення.

Перший етап реформи має відбуватися за обов'язкового громадського обговорення.

2) II етап. Держава повинна на законодавчому рівні відповісти на питання функціонування ЗСУ, їх взаємодію з секторами безпеки та економіки в умовах європейських стандартів демократичного контролю над ЗСУ та сучасних ринкових відносин.

Саме під час другого етапу відбувається реалізація попередніх домовленостей на законодавчому рівні. За результатами цієї діяльності ми повинні отримати чітку структуру сучасного сектору безпеки і оборони, ролі й місця ЗСУ в ній, визначити державні процедури організації оборонного та безпекового планування та їх взаємозв'язок з економікою держави, визначити порядок і методику формування прогностичних показників видатків на потребу оборони і внесення правок до них, проведення державних закупівель озброєння та військової техніки для ЗСУ, а також інших аспектів функціонування ЗСУ.

3) III етап. Під час третього етапу повинно бути завершено системне всебічне планування процесу реформування ЗСУ (так зване стратегічне планування), яке базувалося б на політичній волі та забезпечених державою ресурсах в рамках визначеного правового поля та створення програми реформування ЗСУ на середньостроковий період. Слід підкреслити, що проведення організаційно-штатних заходів повинне відбутися тільки після повного завершення процесу планування.

Під час проведення трансформації структур воєнного управління влада буде вирішувати складне завдання щодо їх оптимізації. Насамперед, оборонному відомству потрібно відповісти на питання щодо ролі й місця ГШ ЗСУ та штабів Видів ЗСУ, а також які функції в сучасних умовах вони повинні виконувати. Оптимальними варіантами відповіді на ці питання можуть бути як об'єднання МОУ та ГШ ЗСУ (з покладанням на нього функцій трансформації політичних рішень у процес планування та проведення військових операцій), тобто перетворення його на такий собі Військовий штаб МОУ, так і виведення ГШ ЗСУ поза межі МОУ й перетворення його на зразок російського варіанту об'єданого військового округу або Головнокомандувань напрямків колишнього СРСР, тобто тільки для планування застосування ЗСУ. Разом з тим, питання кадрової політики та політики, пов'язаної з участю ЗСУ в заходах по міжнародних зобов'язаннях, доцільніше мати в МОУ, як і деякі інші питання, щоб усунути деякі корупційні чинники, що мають місце в ЗСУ. З огляду на деякі випадки призначень начальника ГШ ЗСУ зрозуміло, що певний компроміс щодо майбутнього ГШ ЗСУ може бути знайдений тільки на Банковій.

Чисельність військовослужбовців штабів видів ЗСУ може бути скорочено за рахунок делегування функцій бойового застосування військ до ГШ ЗСУ і посилення ролі видів у питаннях підготовки сил та кадрового забезпечення шляхом передачі їм повноважень щодо призначення військовослужбовців певної категорії до об'єднаних штабів, включаючи МОУ та ГШ ЗСУ.

8.3 Контрольні запитання

1. Воєнна організація держави та її особливості?
2. Ключові напрями військової політики України?
3. Основні та додаткові завдання Збройних Сил України?
4. Основні чинники актуальності реформ Збройних Сил України?
5. Процеси які стають на заваді реформи Збройних Сил України та й оборонного сектора в цілому?
6. Алгоритм та етапи здійснення реформи ЗСУ?

ГЛОСАРІЙ

Артилерія (artillery)

в широкому сенсі - рід військ, основною зброєю якого є вогнепальні знаряддя.

у вузькому сенсі - сукупність вогнепальних металевих знарядь, завдають противнику поразки з великих відстаней.

Бойова міць (combat power)

частина військової могутності держави; сукупність матеріальних і морально-бойових факторів, що визначають стан Збройних сил і їх здатність виконувати бойові завдання.

Бойова техніка (military equipment)

основна частина військової техніки, що складається з різних зразків зброї та їх носіїв.

Відділення (department)

військовий підрозділ чисельністю 6-12 чоловік. Відділення входить до складу взводу. В танкових військах і авіації відділенню відповідає екіпаж танка, літака, в артилерії - розрахунок знаряддя.

Військова міць держави (the military power of the state)

сукупність військового, економічного, науково-технічного та морально-політичного потенціалів держави або коаліції держав.

Безпосередньо військова міць держави втілюється в Збройних силах та їх здатності виконати поставлені перед ними завдання.

Військова присяга (military oath)

урочиста обіцянка громадянина при його вступі до лав Збройних Сил України виконувати обов'язок захисту Батьківщини.

Військова служба (Military service)

виконання громадянами тієї чи іншої країни встановленої законом військової обов'язок. Військова служба складається:

- з дійсної служби (військовослужбовців);
- зі служби в запас (військовозобов'язаних).

Військова техніка (military equipment)

зброя, машини, прилади, апарати та інші технічні засоби, що йдуть на оснащення Збройних сил для забезпечення їх бойової та повсякденної діяльності.

За призначенням військова техніка поділяється:

- на озброєння;
- на технічні засоби управління військами і бойовими засобами;
- на технічні засоби забезпечення бойових дій;
- на технічні засоби навчання.

Військова форма одягу (the military form of clothes)

комплект предметів військового обмундирування, спорядження та знаків розрізнення військовослужбовців, встановлений для особистого складу Збройних сил держави.

Військове майно (military equipment)

частина державного майна, що перебуває у постійному або тимчасовому розпорядженні військового відомства.

Військове обмундирування (military uniforms)

сукупність предметів одягу військовослужбовців, що має особливі відмітні ознаки:

- встановлений колір;
- конструкцію або покрій;
- знаки відмінності;
- гудзики та ін.

Порядок використання військового обмундирування визначається правилами носіння військової форми одягу.

Військовий комісаріат (military commissariat)

місцевий орган військового управління, що відає військово-мобілізаційної та обліково-призовної роботою на території, що обслуговується військкоматом.

Військовий комісаріат проводить призов на дійсну військову службу.

Військовий облік (military records)

спеціально організований персональний облік військовозобов'язаних та призовників за місцем їх проживання. Військовий облік ведуть районні та міські військові комісаріати.

Військовий статут (the articles of war)

офіційний нормативно-правовий документ, що регламентує:

- повсякденну діяльність військовослужбовців;
- життя, побут несення служби в Збройних силах;
- підготовку особового складу підрозділів і частин.

У військових статутах концентруються:

- узагальнений бойовий досвід;
- досвід різних навчань, які проводяться в мирний час;
- досягнення воєнно-теоретичної думки.

Військові документи (military documents)

текстові та графічні зображення:

- містять інформацію з широкого кола питань;
- призначені для управління військовими органами в мирний і воєнний час.

Військові документи поділяються:

- на бойові документи: бойовий наказ, бойове розпорядження тощо;
- на службові документи: наказ, розпорядження, рапорт тощо;
- на статутні документи: статuti, настанови, керівництва та інструкції.

Військовозобов'язаний (man liable for call-up)

громадянин, який перебуває у запасі Збройних сил. При оголошенні мобілізації військовозобов'язані повинні з'явитися на пункти збору в зазначені терміни.

Дисциплінарний статут (disciplinary regulations)

офіційний документ, який визначає:

- обов'язки та права військовослужбовців щодо дотримання дисципліни;
- заходи заохочення і стягнення, застосовувані командирами та начальниками.

Положення дисциплінарного статуту поширюються:

- на усіх військовослужбовців;
- на військовозобов'язаних на період проходження зборів і які перебувають у запасі або відставці при носінні ними форми одягу.

Експлуатація військової техніки (the military equipment maintenance)

комплекс заходів з використання, технічного обслуговування, транспортування та зберігання військової техніки.

Запас Збройних сил (army reserve)

Запас Збройних сил - перебувають на військовому обліку військовозобов'язані:

- пройшли дійсну військову службу;
- звільнені від неї з різних причин, але придатні до служби у воєнний час.

Зберігання військової техніки (storage of military equipment)

утримання військової техніки, не використовується за призначенням, в стані, що забезпечує її схоронність, справність і приведення у встановлені терміни в боєздатний стан. Розрізняють:

- короткочасне зберігання військової техніки (на термін до одного року);

- тривале зберігання військової техніки (на строк понад одного року).

Збройні сили (armed forces)

озброєна організація держави, що включає регулярні і нерегулярні військові формування держави.

Збройні сили ООН (the armed forces of the UN)

об'єднані збройні сили держав-членів ООН, які створюються та застосовуються у відповідності з Статутом ООН за рішенням Ради Безпеки ООН і під його керівництвом.

Збройні сили ООН призначаються для підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки у випадках загрози миру, порушень миру або актів агресії лише у виняткових ситуаціях, коли інші заходи можуть виявитися або вже виявилися недостатніми.

Зенітна артилерія (anti-aircraft artillery)

вид артилерії, призначеної для стрільби по повітряним цілям.

Консервація військової техніки (preservation of military equipment)

технічні і організаційні заходи для захисту техніки від корозії шляхом ізоляції від зовнішнього середовища і уповільнення окислювальних процесів.

Консервація досягається покриттям маслами і мастилами, інгібіторами, осушенням повітря, застосуванням герметизації та іншими засобами і способами.

Матеріальне забезпечення Збройних сил (material support of the armed forces)

задоволення матеріальних потреб армії і флоту в мирний і воєнний час. Матеріальне забезпечення Збройних сил впливає:

- на стан бойової готовності та боєздатності Збройних сил;
- на хід і результат бою, операції і війни в цілому.

Мобілізація (mobilization)

переведення Збройних сил держави в стан бойової готовності. Мобілізація передбачає призов військовозобов'язаних запасу на дійсну службу.

Модифікація військової техніки (modification of military equipment)

конструктивні варіанти однотипних зразків військової техніки для використання в умовах, що відрізняються від умов застосування базового зразка.

Морська міць держави (sea power of the state)

складова частина військової могутності держави, що характеризує можливості держави щодо ведення військових дій на океанських (морських) театрах військових дій.

Наказ (order)

основний акт військового управління; письмове чи усне розпорядження начальника, обов'язкове для виконання підлеглими. Наказами:

- доводяться бойові завдання до військ;
- регламентуються життя і повсякденна діяльність військ.

Озброєння (weapons)

комплекс різних видів зброї і засобів, що забезпечують його застосування. Озброєння включає:

- зброя -суть - засоби доставки і боєприпаси;
- системи його наведення, пуску, управління на траєкторії;
- інші технічні засоби.

Переозброєння (upgrading)

оснащення військ новим, більш досконалим зброєю і військовою технікою. Процес переозброєння починається з початку серійного виробництва і знаходиться в прямій залежності:

- від рівня розвитку науки і техніки;
- від стану виробництва і економічних можливостей держави;
- від змін у способах ведення збройної боротьби.

Рапорт (report)

усний чи письмовий доповідь військовослужбовця з питань військової служби начальнику. У вигляді рапорту також оформляються заяви, пропозиції і особисті прохання.

Реактивна артилерія (rocket artillery)

вид артилерії, в якій для метання снарядів використовується реактивний двигун, що встановлюється на самому снаряді.

Резерв (reserve)

частина Збройних сил, а також людські ресурси та запаси матеріальних засобів, призначені для вирішення виниклих завдань, виконання та забезпечення діючої армії та флоту.

Роззброєння (disarmament)

система міжнародних заходів, здійснення яких повинно призвести до повного знищення або істотного скорочення засобів ведення війни і створення умов для ліквідації загрози її виникнення.

Стрій (build)

передбачене статутом розташування військовослужбовців, підрозділів і частин для їх спільних дій.

Розрізняють:

- розгорнутий стрій для проведення перевірок, розрахунків, оглядів, парадів та ін;
- похідний стрій для спільного руху підрозділів і частин;
- розімкнутий і зімкнутий строї, відрізняються дистанцією між військовослужбовцями.

Сухопутні війська (land troop)

Вид Збройних Сил, призначений для ведення бойових дій переважно на суходолі, найчисленніший і найрізноманітніший щодо озброєння та способів бойових дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Требін М. П. Армія та суспільство: соціально-філософський аналіз взаємодії в умовах трансформації: Монографія / М. П. Требін. – Х.: Видавничий Дім „ІНЖЕК”, 2004. – 404 с.
2. Оборонна політика України: реалії та перспектива: матеріали міжнародної конференції (Київ, 19 вересня 2003 р.) / Національний інститут проблем міжнародної безпеки, Женевський центр демократичного контролю над збройними силами. – К.: НІМБ, ДСАФ. – 216 с.
3. Бодрук О. С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти: Монографія / О. С. Бодрук. – К.: НІПМБ, 2001. – 300 с.
4. Гончаренко О.С. Громадянський контроль і система національної безпеки / О.С. Гончаренко, Р.В. Джангужин, Е.А. Лісіцин. - Національна безпека України. – 2003. – №1. – С. 39 - 46.
5. Єрмоленко А.В. Системні недоліки розвитку Збройних Сил України на сучасному етапі / А.В. Єрмоленко. - Політичний менеджмент. – 2006. – №2 . – С. 54 – 66.
6. Артюшин Л. М. Теоретичні аспекти стратегії воєнної безпеки суспільства і держави: Монографія / Л. М. Артюшин, Г. Ф. Костенко. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ. – 2003. – 176 с.
7. Толубко В. Б. Основні закономірності сучасних локальних війн та збройних конфліктів / В. Б. Толубко, Ю. І. Бут, В. О. Косевцов. – К.: НАОУ. – 2002. – С. 5 -31.

Навчальне видання

Поляков Андрій Павлович

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

Навчальний посібник

Редактор В. Дружиніна
Коректор

Оригінал-макет підготовлено А.П. Поляков

Підписано до друку
Формат 29,7x42 ¼. Папір офсетний.
Гарнітура Timen New Roman.
Друк ізографічний. Ум. друк. арк.
Наклад ____ прим. Зам. № 2010-

Вінницький національний технічний університет,
науково-методичний відділ ВНТУ.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95.
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-85-32.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано у Вінницькому національному технічному університеті
в комп'ютерному інформаційно-видавничому центрі.
21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,
ВНТУ, ГНК, к. 114.
Тел. (0432) 59-85-32.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.